

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

märka last

KEVAD 2013 / HIND 2 €

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Kui ema
on ära...

Mis on
pereteraapia?

MÄRKAN ILUSAT MAAILMA!

- lapsepõlvetraumad loomingusse
- eestlased toetavad Keenia laste haridust
- pöörane, lahe, imeline noortevahetus!

Lähisuhtevägivald
või peretüli?

Advokaat
annab nõu:
**vanem ei
maksa elatist**

Kuidas elad, Ida-Virumaa laps?

ISSN 1736-8340

9 771736 834016

ÜRO LAPSE ÕIGUSTE KONVENTSIION

LAPSE ÕIGUSED

Alates sünnist on igal lapsel õigused ja need on kõigil lastel ühesugused. Lapse õigused on kirjas dokumendis, mida nimetatakse Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Lapse õiguste konventsiooniks. Konventsioon on erinevate riikide vaheline leping.

Peaaegu kõik riigid maailmas on võtnud kohustuse sellesse dokumenti kirja pandud õigused lastele tagada, sealhulgas ka Eesti.

Kõik õigused on üksteisega seotud ja on võrdselt tähtsad. Laps vajab oma õiguste kasutamisel täiskasvanute tuge. Mida suuremaks Sa kasvad, seda enam suudad Sa oma õigusi kasutada ja nende eest seista. Samas kasvab ka vastutus, et oma õiguste kasutamisel ei rikuks Sa teiste inimeste õigusi.

- ARTIKKEL 1** Laps on alla 18-aastane inimene.
- ARTIKKEL 2** Igal lapsel on õigused olenemata sellest, kes ta on, kes on ta vanemad, mis keelt ta räägib, mis usku ta on, kas ta on poiss või tüdruk, mis kultuuri ta kuulub, kas tal on puue, kas ta vanemad on rikkad või vaesed. Ühtegi last ei tohi üheski olukorras ebaõiglaselt kohelda.
- ARTIKKEL 3** Igas Sünd puudutavas ettevõtmises peavad täiskasvanud tegema seda, mis on Sulle parim. Otsuseid tehes peavad täiskasvanud mõtlema, kuidas nende otsused lapsi mõjutavad.
- ARTIKKEL 4** Riigil on kohustus tagada, et Sinu õigusi kaitstakse. Nad peavad aitama Su perel Sinu õigusi kaitsta ja looma keskkonna, kus Sa saad kasvada ja mitmekülgset areneda.
- ARTIKKEL 5** Riik peab austama Sinu pere õigust ja kohustust Sind kasvatada ja juhendada ning Sinu eest hoolitseda arvestades Sinu vajadusi ja õigusi.
- ARTIKKEL 6** Sul on õigus elada.
- ARTIKKEL 7** Sul on õigus nimele ja kodakondsusele.
- ARTIKKEL 8** Sul on õigus identiteedile, st säilitada oma nimi, rahvus, kodakondsus jne, seda ei tohi keegi Sinult ära võtta.
- ARTIKKEL 9** Sul on õigus elada oma vanema(te)ga. Seda õigust võib piirata ainult juhul, kui Sinu vanemad kohtlevad Sind julmalt või ei hoolitse Sinu eest.
- ARTIKKEL 10** Kui Sa elad teises riigis kui Sinu vanemad, on Sul õigus kohtuda ja suhelda oma vanematega.
- ARTIKKEL 11** Sul on õigus olla kaitstud inimröövi eest.
- ARTIKKEL 12** Sul on õigus avaldada oma arvamust kõigis Sünd puudutavates küsimustes, täiskasvanud peavad Sind ära kuulama ja Sinu arvamusega arvestama.
- ARTIKKEL 13** Sul on õigus saada teavet ja jagada oma mõtteid teistega Sulle sobival viisil: rääkides, joonistades, kirjutades või muul moel. Seda tehes ei tohi Sa teisi solvata ega neile kahju teha.
- ARTIKKEL 14** Sul on õigus oma usule ja tõekspidamistele. Su vanemad peavad aitama Sul otsustada, mis on õige ja vale, ning mis on Sinu jaoks parim.
- ARTIKKEL 15** Sul on õigus moodustada ühinguid ja osaleda rahumeelset kogunemisel. Seejuures ei tohi aga ohustada teiste inimeste õigusi ja vabadusi.
- ARTIKKEL 16** Sul on õigus oma eraelu ja perekonnanu kaitsetsele.
- ARTIKKEL 17** Sul on õigus saada informatsiooni raadiost, ajalehtedest, raamatutest, arvutist ja teistest allikatest. Täiskasvanud peavad hoolitsema selle eest, et informatsioon toetab Sinu mitmekülgset arengut ja heaolu.
- ARTIKKEL 18** Sul on õigus olla oma vanema(te) poolt üles kasvatatud.
- ARTIKKEL 19** Sul on õigus olla kaitstud vägivalga eest.
- ARTIKKEL 20** Sul on õigus saada erihoolust ja abi, kui Su vanemad ei hoolitse Su eest.
- ARTIKKEL 21** Sul on õigus hooletule ja kaitsele, kui Sa oled lapsendatud või elad kasuperes.
- ARTIKKEL 22** Kui Sa oled põgenik (Sind on sunnitud oma kodust lahkuma ja elama teises riigis) on Sul õigus erilisele kaitsele ja abile. Sul on õigus, et Sind koheldaks võrdselt lastega, kes selles riigis elavad.
- ARTIKKEL 23** Kui Sul on puue, on Sul õigus erihoolitsusele ja abivahenditele, et Sa saaksid mitmekülgset areneda ja aktiivselt ühiskonnas osaleda.
- ARTIKKEL 24** Sul on õigus olla terve ja saada vajadusel arstiabi.
- ARTIKKEL 25** Kui Sa elad asenduskodus, viibid pikalt ravi- või hoolitusasutuses, on Sul õigus, et Sinu elamis- ja ravitingimusi vaadataks regulaarselt üle, et need vastaksid Sinu vajadustele.
- ARTIKKEL 26** Sul on õigus otsustada valvatusel, st saada riigipoolset toetust ja abi Sinu heaolu tagamiseks.
- ARTIKKEL 27** Sul on õigus Sinu arenguks vajalikele elutingimustele. Sinu vanemad peavad vastavalt oma võimetele ja rahalistele võimalustele need tingimused looma.
- ARTIKKEL 28** Sul on õigus haridusele.
- ARTIKKEL 29** Koolis antav haridus peab toetama Sinu vaimsete, füüsiliste ja sotsiaalsete võimete arengut.
- ARTIKKEL 30** Sul on õigus oma kultuurile, keelele ja usule.
- ARTIKKEL 31** Sul on õigus mängida ja puhata.
- ARTIKKEL 32** Sul on õigus olla kaitstud töö eest, mis Sünd vigastab, on Su tervisele kahjulik ja takistab hariduse omandamist. Kui Sa töötad, on Sul õigus olla turvalises keskkonnas ja saada õiglast tasu.
- ARTIKKEL 33** Sul on õigus kaitsele narkootikumide ja narkokaubanduse eest.
- ARTIKKEL 34** Sul on õigus olla kaitstud seksuaalse väärkohtlemise eest.
- ARTIKKEL 35** Sul on õigus olla kaitstud röövimise ja kaubitsemise eest.
- ARTIKKEL 36** Sul on õigus olla kaitstud igasuguse ärakasutamise eest.
- ARTIKKEL 37** Sul on õigus olla kaitstud igasuguse julma ja alandava kohtlemise ja karistamise eest.
- ARTIKKEL 38** Sul on õigus kaitsele sõjalukorras. Alla 15-aastaseid lapsi ei tohi sundida sõjaväkke minema või sõjas osalema.
- ARTIKKEL 39** Sul on õigus abile, kui Sa oled saanud vigastada, Sünd on hooletusse jäetud või halvasti koheldud.
- ARTIKKEL 40** Kui Sünd kahtlustatakse või süüdistatakse seaduserikkumises või Sa oled rikkunud seadust on Sul õigus inimväärsele kohtlemisele, õiglasele kohtupidamisele, ning õigus saada vajalikku abi enda kaitsmisel.
- ARTIKKEL 41** Kui seadused Sinu riigis kaitsevad Sünd paremini, kui artiklid siin konventsioonis, kehtivad Sinu jaoks Sinu riigi seadused.
- ARTIKKEL 42** Sul on õigus teada oma õigusi! Täiskasvanud peavad neid õigusi teadma ja neist Sulle teada andma.
- ARTIKLID 43-54** Need artiklid räägivad sellest, mida täiskasvanud ja erinevad asutused peavad tegema, et tagada kõigile lastele nende õigused.

Kui soovid rohkem infot, siis vaata:

www.lastekaitseliit.ee
www.lasteombudsman.ee
www.unicf.ee
www.ehri.ee
www.humanrights.ee

Lastekaitse Liit
Eestikeelne võrgustik laste õiguste kaitsmiseks

Rädna Barnen

märka

last

KEVAD 2013

Hoidkem lapsi ja peresid!

Ajakirja Märka Last eelmise numbri väljaandmisest on möödunud pool aastat ja sügistalvisest ajast on saanud uute ootustega kevad. Lähen peagi Lastekaitse Liidu Pivarootsi õppe- ja puhkekeskusesse, et arutada sealse meeskonnaga läbi lasteprogrammide korraldus ja muud tegemised, mis lastele rõõmu pakuvad. Alustame koostööd Eesti Kunstiakadeemiaga: üliõpilased saavad koos lastega kujundada Pivarootsi laagrikeskkonda ja ehitavad seikluspargi, mille rajamiseks kogusid raha Soome Kajaani piirkonna lapsed vabatahtliku tööga. Mõtleme sellele, kui oluline on täiskasvanute panus laste ja noorte eluks ettevalmistamisel, et nad saaksid igapäevaelus hakkama.

Lapsed peavad saama kogeda turvaliste riskidega lapsepõlve, kus on nii seiklust kui õppimist. Küsisin kord Soome noortekeskusi külastades haridusministeeriumi esindajalt, miks neil on vaja 11 üleriigilist noortekeskust ning miks neid rajatakse riigi eestvedamisel aina juurde. Too kõrge Soome riigiametnik märkis, et mitmekülgne töö noortega kindlustab ka ühiskonna hakkamasaamise. Nõustun sellega, sest inimene kasvab kogemuste kaudu: nii õpime paremini üksteisega arvestama, käituma kollektiivis ja kollektiivselt, looma eetilisi suhteid, jagu saama laiskusest ja mugavusest. Seda näitavad nii Eesti lastelaagrite kui Soome noortekeskuste kogemused. Laste ja noorte arengusse tuleb sihikindlalt ja süsteemselt panustada.

Riigikogus on õigusakte lihvitud ja parandatud, seadusi on usinalt täiendatud ja vastu võetud. Meie püüdlused laste ja perede eest seista on mõtetes julged, kuid tegudes tagasihoidlikumad. Räägime sageli rahast, aga see pole alati peamine, kui puudub tahe ja napib teadmisi.

MTÜ Lastekaitse Liit tähistab 2. oktoobril organisatsiooni taasloomise 25. aastapäeva. Usun, et lastekaitse areng on jõudmas uude etappi. Uue ettevalmistatava lastekaitse seaduse põhiväärtus on riigi tugevam selgroog ja otsustavus laste eest seista. Laste heaolu tagamiseks tuleb ette võtta samme, mis seni astumata. On oluline teada, millise heaolulepingu on ühiskond teinud lapsega! Väike uitmõte: võib-olla me ei vaja tingimata uut ministeeriumi, aga ehk võiks meil peale regionaalministri olla ka laste ja perede minister.

Loodan, et pühendumine lastekaitsetööle toob kaasa heas mõttes võistluslikkust ja edasiviivat konkurentsi.

Lastekaitse Liidu juhataja
Alar Tamm

SISUKORD

- 6 Südamega kuuled hästi
- 11 Kuula last!
- 12 Lähisuhtevägivald või peretüli?
- 16 Koostöös loome turvalisust
- 18 Et midagi ei juhtuks...
- 20 Kui sinu laps on ka minu laps
- 23 Pereteraapia, mis see on?
- 26 Eestlased ja Keenia külalapsed
- 30 Kes tahab aidata, leiab võimaluse
- 31 Kogu maailma lapsed vajavad meid
- 32 Kuidas elad, Ida-Virumaa laps?
- 34 Mu vanemad kaitsevad riiki
- 38 Edukas mitmel alal
- 40 Kas ka mina võiksin kasvatada vanemliku hooleta last?
- 43 Ära – iseenda ja pere juurest
- 46 Tüdruk, kes kirjutab oma emast
- 50 Lapse mured on aktuaalsed igal ajal
- 52 Kui vanem ei maksa elatist
- 55 Kuidas vähendada laste väärkohtlemist?
- 58 Hingetugi internetis
- 62 Pöörane, lahe, imeline!
- 64 Mitte ainult arvatist
- 66 Lapsed, elu õied

Peatoimetaja **Merit Lage**
merit@lastekaitseliit.ee

Tegevtoimetaja **Sirje Maasikamäe**
sirje@menuk.ee

Turundus **Mart Valner**
mart@lastekaitseliit.ee
Kujundaja **Silver Vaher**

Toimetuse kolleegium

Merike Kaev, Perede ja Laste Nõuandekeskus

Andres Aru, Õiguskantsleri Kantselei

Riina Kuusik-Rajasaar, MTÜ Mondo

Malle Hallimäe, Lastekaitse Liit

Alar Tamm, Lastekaitse Liit

Tõnu Poopuu, Sotsiaalministeerium

Loone Ots, Lastekaitse Liit

Esikaane foto **Virge Viertek**

Kaaneafotol **Jako ja Orlando**
Teostus: **Kirjastus Menu**

Ajakirja saab tellida www.ajakiri.lastekaitseliit.ee

Aastatellimuse hind on 4 eurot.

Järgmine Märka Last ilmub sügisel 2013.

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Ajakirja Märka Last rahastavad Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Hasartmängumaksu Nõukogu, Eesti Advokaatur, Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

PIVARROOTSI ÕPPE- JA PUHKEKESKUS SAI KAUNIMA KODU TIITLI

Hanila valla heakorrakonkursil Kaunis Kodu pälvis asutuste kategoorias tiitli Lastekaitse Liidu Pivarootsi õppe- ja puhkekeskus.

Konkurssi viib läbi Hanila vallavolikogu keskkonnakomisjon korra aastas. Kodusid hinnatakse kolmes kategoorias: eramud, korterelamud ja ettevõtted.

Pivarootsi õppe- ja puhkekeskuse viidad juhatavad külastaja kämpingutesse, palliplatsile, mänguväljakule, püstkotta, saunamajja jm. Keskuses on kasutatud keskkonda sobivaid kaunistus- ja taaskasutuselemente: lillealusteks on vanad jalgrattad, piimamannergud, saabas, paat, prügikastideks vanad tünnid. Kalavõrgud kõrvalhoone seinal ja kadakapõõsastel rõhutavad mere lähedust.

KODULEHT KASUPEREDE KOHTA

www.kasupered.ee on mõeldud inimestele, kes soovivad rohkem teada lapse perekonnas hooldamise kohta või kaaluvad vanemliku hooleta jäänud lapse kasvatamist. Kodulehelt saab nõu küsida kõige kohta, mis puudutab vanemliku hooleta lapse perekonnas hooldamist.

ABIVAHEND VÄÄRTUSKASVATUSEKS

Ilmus raamat "Lühinäidendid. Väärtuskasvatuse abivahend koolidele". Lühinäidendeid saab kasutada väärtuskasvatuseks eesmärkidel. Väärtuskasvatuseks on võimalik rakendada paljusid aktiivõppe meetodeid. Lühinäidendite kogumik on mõeldud abivahendiks nende draamapedagoogiliste suundade rakendamisel, kus põhirõhk on lavastamisel ja näidendi tekstiga töötamisel. Need suunad on väärtuskasvatuse seisukohalt tänuväärased, kuna kindlaks määratud rolli asemel saab välja mõelda ja katsetada alternatiivseid stsenaariume ning võrdluse kaudu on võimalik enda ja teiste väärtusi selgemalt näha.

Raamatus on 27 näidendit, millest põhiosa on 2011. aastal Tartu Ülikooli eetikakeskuse korraldatud lühinäidendite võistlusele laekunud tööd. Autorite hulgas on õpetajaid, kirjanikke, huvijuhte, õpilasi jt. Koostajad on tekste modifitseerinud, lisatud on juhendloike ja küsimusi diskussiooni õhutamiseks klassis.

TÜ eetikakeskus jagab raamatuid tasuta, igal koolil on võimalik saada üks eksemplar. Raamatu saamiseks tuleb ühendust võtta Gea Kangilaskiga (gea.kangilaski@ut.ee, tel 737 5426).

Kogumiku on koostanud Halliki Harro-Loit, Ülle Kauksi, Kadri Ugur, Katrin Velbaum ja Mari-Liisa Parder. Raamatu ilmumist on toetanud Avatud Eesti Fond ning haridus- ja teadusministeerium.

ÕIGUSNÕUSTAMINE SKYPE'I VAHENDUSEL

Alates 2010. aastast on Eesti Advokatuur koostöös Lastekaitse Liiduga nõustanud projekti "Hea nõu lastega peredele" raames Tallinnas tasuta üle 450 abivajaja (<http://www.lastekaitseliit.ee/vajad-abi/tasuta-juriidiline-noustamine/>). Tasuta õigusabi vajadus on Eestis väga suur. Advokatuuri juhatus otsustas koostööd Lastekaitse Liidu liikmesorganisatsioonidega laiendada ja nüüd on Hiiumaa peredel suurepärane võimalus saada tasuta õigusabi kohaliku lastekaitseühingu kaudu. Nõustatakse Kärdlas Hiiumaa Teavitamis- ja Nõustamiskeskuse HUPS ruumes Uus tn 2b kolmapäeviti kella 15–18. Arvestatud on umbes 45 minutit inimese kohta. Nõustamine käib Skype'i vahendusel.

Eelregistreerimine tel 524 5029, lastekaitse.oigusabi@hiiumaa.ee.

UUS NÕUANDELIIN

Tallinna lastehaigla avas nõustamistelefoni 529 4675, kuhu võivad helistada lapse vaimse tervise pärast muretsevad vanemad. Lastehaigla kommunikatsioonijuhhi Tiina Eieri sõnul vastab telefonile öde, keda konsulteerib ja toetab psühhiaatrikliniku juhataja. "Nõustamiskohane info läheb dokumenteerimisele lastehaigla ambulatoorse osakonna infosüsteemis LIISA. Avatakse ka haigusjuht ja selles kajastuvad isikuandmed," selgitab Eier.

Nõustamistelefon on avatud tööpäeviti kella 13–14 ja sinna võivad helistada ka lapsed ja noorukid ise, samuti kõik vastava ala spetsialistid (lastekaitsetöötajad, alus- ja põhihariduskoolide õpetajad, noorsoopolitsei töötajad).

Helistada võivad seega kõik, kes on mures laste psüühika- ja käitumisprobleemide pärast ning otsivad abi. Eieri sõnul võivad helistada näiteks vanemad, kes kahtlustavad, et lapsel on probleeme narkootikumidega. Samuti võivad helistada koolivägivaldas osalenud laste ning mõistagi ka depressioonis ja enesetapumõtete küüsis vaevlevate noorte vanemad.

Nõustamistelefonil aidatakse leida vastust küsimustele, kust ja kellelt on kõige kohasem abi otsida, laps suunatakse abivõimaluste juurde ning aidatakse kaasa võrgustikutööle lapsega seotud spetsialistide vahel.

KIUSAMISEST VABA KOOL

"Kiusamisest vaba lasteaia" meetodikaga on tänavuse aasta maiks liitunud 304 lasteaeda. Sel sügisel jõuab "Kiusamisest vabaks" meetodika ka kooli. Meetodika on kohandatud 1.–3. klassi õpilastele ja rõhk on kiusamiskäitumise ennetamisel. Esialgul võtab selle meetodika kasutusele üks pilootkool igas maakonnas.

TELLIMINE

Ajakirja saab tellida:
ajakiri.lastekaitseliit.ee/tellimine

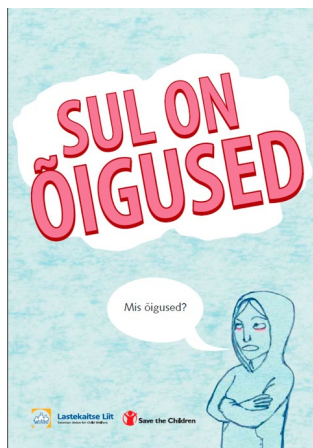
Lastekaitse Liit on käivitanud projekti "Jätkusuutlik kommunikatsiooniteenus", mis aitab kaasa ajakirja Märka Last turundamisele. Projekti rahastab regionaalministri valitsemisala ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

KODANIKUÜHISKONNA TOETUSEKS

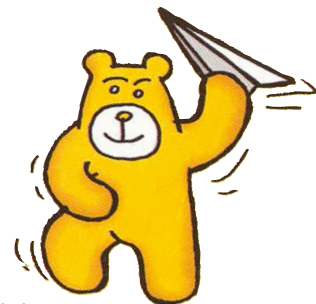
SUL ON ÕIGUSED

"Mis õigused?" küsib raamatukese kaanel olev noor, käed rinnal risti. "Sul on õigused" on noortele mõeldud brošüür, milles kutsutakse noori mõtlema oma õiguste ja kohustuste üle. Selgitatakse lapse õiguste

konventsiooni rolli ja olulisust ning seda, mida riik peab tegema nende õiguste tagamiseks, räägitakse kodanikuühiskonna toimimisest, laste ja noorte kaasamisest, lasteombudsmani mõistest jm. Noor saab teavet, kuidas kaasa lüüa, kindlustamaks, et valitsused täidavad lastele ja noortele antud lubadusi.

Brošüüri saab tellida Lastekaitse Liidust ning see on sirvitav www.lastekaitseliit.ee/lapseõigused/materjal-sul-on-õigused/.

LAPSE HÄÄL

MTÜ Lastekaitse Liit alustas Ida-Virumaal laste õiguste monitoorimist projektiga "Lapse hääl!".

Märtsist alustas MTÜ Lastekaitse Liit kaheaastast projekti Ida-Virumaal, mille käigus monitooritakse laste õigusi seminaride, töötubade, foorumteatri jm aktiivsete tegevuste abil. Projekti eesmärk on edendada ühiskonnas teadlikkust lapse õiguste ja selles vallas valitseva olukorra kohta, kaasates kohalikku elanikkonda. Projekti meetodika on välja töötanud ja edukalt ellu viinud Moldova laste õiguste infokeskus (Child Rights Information Center). Rahvusvahelist praktikast ning monitooringust saadavat teavet kasutades töötatakse välja lapse õiguste baasõppemoodul, mida rakendatakse Tartu Ülikoolis.

Projekti aitavad ellu viia MTÜ Inimõiguste Instituut, MTÜ Foorumteater, MTÜ Sillamäe Lastekaitse Ühing, MTÜ Mondo, TÜ riigi- ja rahvusvahelise õiguse instituut, TÜ sotsioloogia- ja sotsiaalpoliitika instituut, TÜ Narva kolledž, Save the Children Sweden, Child Rights Information Center Moldova, Nordic Baltic Organization for Professionals Working with Children and Adolescents, lasteombudsman ja paljud teised. Projekti rahastab EMP toetuste Vabauhenduste Fond Avatud Eesti Fondi vahendusel.

Lisainfo: www.lastekaitseliit.ee.

TUNNUSTUS BEEBIKOOLI JUHENDAJALE

Viljandi Lastekaitse Klubi on juba kolmandat aastat tunnustanud Viljandi maakonna tublit vanemahariduse edendajat. Klubi logost inspireeritud auhind rändas sel aastal pikaajalisele beebikooli juhendajale Eda Ausile.

Südamega kuulad hästi

Tallinna Perekeskuse lastepsühholoogi **Anni Vaheri** igapäevatöö on kuulata laste muresid ning aidata neil tagasi võita eneseusk ja positiivsed mõtted iseenda ja maailma kohta.

Tekst: **Anari Koppel** Fotod: **Virge Viertek**

Anni Vaheriga vesteldes tekib tunne, et kusa-gil tema kõrval kõlgutab jalgu “Väikese Prints” raamatust tuttav rebane, kes sosistab: “Siin on minu saladus. See on väga lihtne: ainult südamega näed hästi. Kõige tähtsam on silmale nähtamatu.” Annile on oluline, et tulevased täiskasvanud oleksid õnnelikud, sest siis on õnnelikud ka nende laste tulevased lapsed.

Kuidas teist sai psühholoog?

Psühholoog olen olnud ligi 23 aastat, Tallinna Perekeskuses läheb mul juba 13. aasta. 39aastasena leidsin, et olen piisavalt küps, et võiksin psühholoogitööd teha. Keskkooli lõpetades tundus see mulle kõige huvitavam valik. Õppisin Tartu Ülikoolis siis, kui psühholoogia oli veel küllaltki uus ala.

Pärast ülikooli lõpetamist suunati mind Balti Manufaktuuri psühholoogiks. Maalapsena polnud mul aimugi, et Eestist võib leida asutuse, kus suhtlus toimub ainult vene keeles. See mõjus šokina, aga oli ka ainus võimalus Tallinnas elamist leida, sest töökoht pakkus kodu ühiselamus. Mul polnud rikkaid vanemaid, kes oleksid mulle korteri muretsenud. Mul oli sel ajal juba kolmeaastane tütar ja vajasin kindlat katust pea kohale. See kogemus andis hea õppetunni, vähemalt vene keele sain selgeks. Oma igapäevatoos puutun ka praegu kokku toredate vene laste ja nende vanematega.

Alustasin seksuaalterapeudina. Õppisin Leningradis, hiljem töötasin ka Tallinna arstlikus perenõuandlas. Kui Eestis olud vabamaks läksid, osalesin gestaltteraapia koolitustel. See raputas mu läbi ja tegi veidi haiget, kuid andis palju juurde. Mõistsin, kui oluline on lihtsalt teadlik olla,

kui rikas on see hetk, mis on nüüd ja praegu. Minevik on läinud ja tulevik alles ees ning ainult praegune hetk on see, mil saan tunda ja olla kontaktis teise inimesega. Hiljem tegelesin veel pereteraapia ja lahenduskeskse lühiteraapiaga. Probleemi raskus võib olla lapsel, mehel või naisel, kuid ikka on sellest haaratud kõik pereliikmed.

Olen osalenud mitmesugustel konverentsidel ja koolitustel, sh need, kus on analüüsitud laste väärkohtlemise teemat. Poolteist aastat õppisin Helsingis perede nõustamist. Selles programmis oli suur rõhk seksuaalteraapial ja suhetele suunatud koolitusel.

Laste juurde jõudsin alles 13 aastat tagasi. Enne seda töötasin konsultatsiooni- ja koolitusfirmas, siis tegin aga kannapöörde ja hakkasin koolipsühholoogiks. Peagi kutsuti mind Tallinna Laste Tugikeskusesse, sest valdan väga hästi vene keelt. Laste Tugikeskus sai Tallinna Perekeskuseks ja selles majas toimetan nüüd juba 13. aastat.

Kas selle aja jooksul pole tekkinud mõtet hoopis mõnd muud ametit proovida?

Mul pole kordagi sellist mõtet tekkinud. Olen väga tänu-lik, et elu mind selle ameti juurde tõi. Psühholoogiamet on huvitav ja kogu aeg saan midagi juurde õppida. Tegelemine inimeste ja eriti lastega muudab mu elu ja töö erakordselt rikkaks. Ükski laps ei sarnane ju teisega. Lastes on nii palju siirust ja ausust ning nendega kontaktis olles saan kogu aeg midagi ka ise vastu.

Mul on kolm täiskasvanud last ja kolm lapselast, kes on mind väga palju õpetanud. Seepärast rahustan ka lap-sevanemaid, et ärge muretsege, kui te ei tea, kuidas ja mida teha. Laps õpetab teid ise, kuulake vaid südamega.

Psühholoog Anni Vaher:
"Lastes on nii palju
siirust ja ausust ning
nendega kontaktis olles
saan kogu aeg midagi
ka ise vastu."

Anni Vaher, lastepsühholoog

- Tartu Ülikool, psühholoogia eriala, 1971–1976,
- paariteraapia koolitus Helsingis, Väestoliitto koolituskeskuses 1991–1992,
- gestaltterapeutide väljaõppe programm, 1993–1997,
- töö voolimissaviga, 2006–2007,
- lahenduskeskne lühiteraapia,
- traumateraapia,
- traumajärgse stressihäire ravimeetod EMDR,
- individuaalpsühholoogiline nõustamine,
- kriisnõustamine.

Kogemus enda lastega teeb elu väga rikkaks. Armas soe koht tekib südamesse, kui väike viieaastane lapselaps mulle helistab: “Vanaema! Tead, mis meil juhtus?!”

Kuidas te nii emotsionaalset tööd tehes sisemist tasakaalu hoiate?

Mul on vedanud, et meil töötavad siin nii head inimesed. Tulen siia nagu teise koju. Kui mul on väga raske juhtum, siis mul on kolleegid, kelle õlale toetuda. Seda, mis meie töös toimub ja milliseid kohti see hinges puudutab, ei tohi enda sisse jätta. Võib-olla ei näe ma mingit asja kohe või puudutas miski minu sees mõnd väga isiklikku teadvustamata kohta või on vaja lihtsalt mingeid tundeid välja elada, mis sessiooni käigus tekivad. Lastega juhtub ju igasuguseid asju ja nende tunnete ees ei saa end teha tuimaks puutükiks. Kui on midagi, millest me aru ei saa, siis kasutame üksteise tuge. Kord kuus toimub ka supervisioon, kus arutame läbi keerulisemad juhtumid. Vahel tekib mõnel kolleegil hea idee, kuidas teemaga edasi minna ja olla kasulik sellele perele või lapsele.

Mul on üsna pikad tööpäevad, sest paljud koolilapsed ei saa väga vara tulla. Tahan siis pärast tööd tingimata jala kõndida ja vaikselt olla. Lõõgastun looduses jalutades. Kui midagi jääb kripeldama, otsin võimaluse sellest rääkida, aga mõnikord on vaja lasta ka asjadel settida.

Kas käite palju maal?

Olen maalaps ja ilma maa ja looduseta ma ei saa. Käsmu on minu koht. Käisin just kaks päeva mööda lumiseid metsaradu vaikus ja kuulasin linnuhääli. Meri oli veel täiesti valge ja jääs. Oma elu kriisiperioodidel vajan ikka

pikalt maal olemist. Looduses on asjad paigas. Seal on nii palju ilu, rahu ja tasakaalu ning kõik see rikkus on täiesti tasuta. Kujutan ette, et olen ka ise üks raasuke loodusest, näiteks rohulible või tilluke liivatera mere ääres. Olen väike osake milleski suures.

Miks teile meeldib just lastepsühholoog olla?

Mulle meeldib tõesti kõige rohkem lastega tegeleda. Olen mõelnud, et ju ma siis olen selliseks tööks piisavalt küps. Hoolin lastest ja soovin, et neil kõigil oleks tore kodu ja armastavad vanemad. Lastega on hea tegeleda ka selle pärast, et nad on ausad, siirad ja väga loovad. Nendega koos olla on alati põnev.

Kas laste mured on aastatega muutunud? Näiteks küberkiusamist enne arvutiajastut ei olnud.

Minu juurde väga palju kiusatavaid lapsi ei satu, nendega tegelevad enamasti koolipsühholoogid. Minu vastuvõtul käivad rohkem need lapsed, kel on varased sünnieelsed või sünnitraumad, psühhosomaatilised või kerged autistlikud sümptomid.

Kuidas on majanduskriis lapsi mõjutanud?

Korraldasime mõni aasta tagasi küsitluse, milles uurisime, kuidas tulevad toime lapsed, kelle üks või mõlemad vanemad elavad ja töötavad välismaal. Kooliealine laps on siis tihti mõne sugulase juures. On ka juhtumeid, et gümnaasiumis õppiv laps elab üksinda. Selliseid lapsi on kahjuks päris palju.

Ühel vanemal on muidugi raskem, kui teine on kusagil kaugel raha teenimas. Kogu lapse kasvatamise vastutus on

siis tema peal. Mõnikord ei taha Eestis elav vanem oma muresid kaugel oleva teise poolega väga jagada. Alati pole abi saamiseks kerge ka vanavanemate poole pöörduda. Siis võib juhtuda, et ei jätku enam energiat ja aega enese eest hoolt kanda. Ununeb ära lihtne tõsiasi, et lastele on kõige tähtsam see, et vanemad on õnnelikud, oma eluga rahul ning lapse jaoks emotsionaalselt ja füüsiliselt olemas. Vanemad võivad mõelda, et millest see väike laps ikka aru saab. Loomulikult teavad lapsed, mis toimub nende vanematega. Võimalik, et nad ei oska oma arusaamist alati sõnadega väljendada ja teevad seda kuidagi teisiti.

Mida teha, kui lapsevanem põhjustab lapsele näiteks hoolimatusest emotsionaalse trauma?

Enamik lapsi tuleb sellest välja, kui juhtum on ühekordne. Kui trauma aga kordub, on tagajärjed tõsisemad. Näiteks kui saad füüsiliselt haiget, siis paned haavale sideme ja see paraneb. Kui saad aga samasse kohta järjest haiget, jääb sellest sügav haav, mis tuleb katta tugeva paksu sidemega. Haiget saanud koht armistub ja võib muutuda tuimaks. Hingelise haigetsaamisega on sama lugu. Korduva trauma korral jääb mingi osa inimesest tundetuks. Samas on sellel tundetusel psüühikat kaitsev ülesanne. Hea, et inimesel on võime tekitada psühholoogiline kaitse, aga halb, et see koht jääb "sügavkülmutatuks", mille peidushoidmiseks kulub hulga energiat.

Õnneks on enamik lapsi väga nutikad. Nad leiavad võimalusi, kuidas ennast aidata, ja oskavad märku anda, kui midagi on halvasti. Peale oma vanemate on paljudel lastel õnneks hoolivad vanavanemad, õpetajad ja treenerid.

Kas näete oma töös tihti laste depressiooni?

Laste depressiooni sageli ei märgata, sest see väljendub teistmoodi kui täiskasvanutel. Kui täiskasvanutel esineb kurvameelsust ja meeleolukõikumisi, siis murdealistel on palju vihahooget ja nad ärrituvad kergesti. Mõnikord ei tulla selle peale, et käitumishäiret võib põhjustada depressioon. Kindlasti peaks jälgima, milline on lapse uni, kuidas tema mälu ja mõtlemine töötavad ning kuidas ta õppimise ja suhtlemisega toime tuleb.

Mida peaks lapsevanem tegema, kui laps käitub agressiivselt või kapseldub endasse arvuti taga istudes?

Selline laps vajab abi. Kui vanem ei suuda lapsega kontakti saada, siis peaks leidma kellegi – mõne hea õpetaja, vanaema, vanaisa, tädi, onu või sõbra lapsevanema –, kes saab lapsega jutule. Juba see aitab, kui lapsel on võimalik rääkida kellegagi, keda ta usaldab.

Kui vanemal on süda õiges kohas ja piisavalt arukust,

siis ta leiab viisi, kuidas lapseni jõuda. Mõnikord polegi sõnu vaja. Vahel piisab sellest, kui vanem ise midagi räägib, näitab, et ta on lapse jaoks olemas ja tema pärast mures, ning väljendab, et laps võib igal hetkel tulla ja temaga rääkida.

Meie perekeskuse psühholoogid pakuvad mitmesuguseid teraapiavõimalusi ja ka mitteverbaalseid meetodeid: kunstiteraapiat, liiva- ja mänguteraapiat, tööd saviväljal jm. Kõik, mis lapsega toimub, jääb lihaspingetena tema kehasse. Sobiv füüsiline tegevus aitab pingeid maandada. Töötamine kahe käega samal ajal aitab leida sisemist tasakaalu. Tähtis on pakkuda lapsele võimalusi, mis aitavad tal ennast paremini tunda ja oma ülesannetega hakkama saada.

Täiskasvanud saavad juhatada last nende vahendite juurde, millega ta saab ise ennast aidata. Vajaduse korral tuleb alati pöörduda oma ala spetsialistide poole.

Kübersuhtlus pakub võimalusi suhelda võõraste inimestega ja seda võimalust saavad ka lapsed tänapäeval lihtsalt kasutada.

See on kübersuhtluse positiivne pool, et oled anonüümne ja saad välja öelda kõik, mis su hingel on. Vanemate ülesanne on olla kursis, mida laps arvutis teeb ja kellega suhtleb, ning selgitada lapsele võimalikke ohte.

Kuidas lapsevanem saab probleeme ennetavaid vestlusi läbi viia?

Ta mitte ainult ei saa, vaid ka peab seda tegema. Loodan, et ennetavaid vestlusi tehakse ka koolis. Laps küll ei võta seda tõsiselt sel hetkel, kui temaga räägitakse, ja arvab, et ta on ettevaatlik ja temaga ei juhtu midagi, aga eks need sõnad mälusoppi ikka jäävad. Lapsel oleks vaja täiskasvanutelt lühikest konkreetset retsepti, mida ohuolukorras teha: kuhu minna, kellele helistada.

Mõned lapsevanemad tunnevad end neil jutuajamistel abituna, eriti kui teema on seotud seksuaalsuhetega. Tähtis on lihtsalt alustada, olla lapse jaoks olemas ja vaadata, mis küsimused võivad jutuajamise käigus tekkida. Piisab ka sellest, kui lapsevanem tuletab meelde enda elu samas vanuses ja räägib natuke sellest, mida tema noorelt koges ja mõtles.

Need on nii lapsele kui ka vanemale tähtsad vestlused. Kui tundlikku teemat on juba ükskord puudutatud, on lapsel edaspidi palju julgem oma küsimustega vanema juurde tulla. Kui lapsevanem ei oska või ei julge oma lapsega üldse rääkida, võib tekkida olukord, kus lapsed saavad oma teadmised seksuaalelu kohta internetist ja sõpradelt. Kõige enam õpitakse muidugi oma kogemustest. Halva kogemuse saanud laps vajab aga kindlasti tuge ja lohutust, mitte parastamist ja näägutamist.

Kuidas peaksid käituma lahutatud vanemad, et laps end hästi tunneks?

Mul on alati südamest hea meel, kui minu juurde tulevad mõlemad vanemad koos lapsega. Olen oma töös kohanud palju toredaid lahutatud peresid, kus täiskasvanud suudavad lapsesse puutuvatel teemadel inimlikult suhelda. Kui laps elab suurema osa ajast ühe vanemaga, siis on viimase ülesanne teine vanem lapse eluga kursis hoida. Kahjuks on mõnikord mahajäetud lapsevanem väga solvunud ega ole nõus lapse heaolu nimel pingutama.

Mida peaks laps tegema, kui üks või mõlemad vanemad või kasuvanemad kasutavad tema suhtes psühholoogilist vägivalda?

Lapsed armastavad igasuguseid vanemaid. Ka neid, kes ei tule iseenda eluga ega vanemaks olemisega toime. Et lapsel kasvaks enesest lugupidav, ennast usaldav ja oma vajaduste eest seisev inimene, vajab ta esmajärjekorras tingimusteta armastust ja turvalisi piire. Ta on armastatud selle pärast, et ta on olemas, mitte selle pärast, mida ja kuidas ta teeb. Laps, keda pidevalt kritiseeritakse, võib hakata uskuma, et ta pole piisavalt hea ja et ta ei tee midagi nii hästi, kui peaks. Ta võib hakata liigselt pingutama saavutuse ja tulemuse pärast, jättes unarusse oma arengu isiksusena ja oma isiklikud vajadused.

TÄISKASVANUD SAAVAD JUHATADA LAST NENDE VAHENDITE JUURDE, MILLEGA TA SAAB ISE ENNAST AIDATA.

Palju saavad allasurutud last toetada head õpetajad, keda õnneks leiab meie koolidest päris palju. Hea, kui laps saab osa võtta mõne huviringi tööst ja tunda rõõmu sellest, mida ta teeb. Nii leiab ta ka uusi sõpru ja hakkab rohkem uskuma oma võimetesse. Märgata ja aidata saavad ka vanavanemad või mõne hea sõbra vanemad. Paremini läheb nendel lastel, kes on nutikad. Raskem on neil, kelle vaimsed võimed on nõrgad ja ümbritsev keskkond pole toetav.

Mida teha lapsevanematega, kes ei leia pere jaoks aega, sest on töönarkomaanid? Mida teha lastega, kellel on madal enesehinnang, kuid väga suur vajadus midagi saavutada ja tõestada?

Töönarkomaania on samasugune sõltuvuskäitumine nagu alkoholism. Selle taustaks on uskumus, et olen armastatud ja väärtuslik ainult siis, kui midagi väga hästi teen. Töönarkomaanil on raske ilma tegutsemata olla, ta muutub rahutuks ja olemine on ebamugav. Kehasse talletatud pinged hakkavad endast rahuolekus märku andma.

Selleks, et seda summutada, inimene läheb ja teeb midagi. Niimoodi pidevalt kiirustades võib kehas mõni süsteem katki minna. Tagajärjeks on haigus. Loodetavasti

on haigus hea õppetund, mis annab võimaluse aeg maha võtta ja saada teadlikuks sellest, mis temaga toimub. Võib-olla hindab inimene siis oma väärtused ümber ja võtab teise suuna. Keha vajab hoolitsust. Hea on mõõdukas tegelemine kehakultuuriga, piisav uni ja vaheldusrikas toit.

Mõnikord on vanemad mures lapse pärast, kes pingutab liialt heade hinnete pärast ega jõua tegeleda millegi muuga. Lapsele tuleks pakkuda erinevaid võimalusi puhkamiseks, viia teda ilusatele kontsertidele, soovitada häid raamatuid, käia koos teatris ja minna suvel matkama. Erinevate võimalustega kokku puutudes saab laps ise valida, mis talle kõige rohkem sobib.

Igal inimesel on keha, hing ja vaim. Tähtis on hoida ennast tasakaalus. Oma keha ja tema vajadusi kuulates saab teha sobivad valikud. Näiteks võib mõni teadlane olla nii pühendunud oma tööle, et unustab ära söömise ja magamise. Kui elu on tasakaalus, siis on inimesel hea ja sõbralik kontakt oma kehaga ja ka ümbritseva maailmaga.

Kuidas näeb välja teraapia saviga ehk töö saviväljal, mida lastele pakute?

See on lihtne. Laual on kast saviga ja selle kõrval kaus veega. Mina istun oma toolil lapse kõrval. Lapsel on võimalus teha kõike, mida ta tahab. Minu ülesanne on jälgida lapse keha ja käte tööd. Oluline on, et laps end minuga turvaliselt tunneks. Kui laps tuleb esimest või teist korda ja näen, et ta minuga end turvaliselt ei tunne, siis palun, et ema oleks meie juures. Kui näen, et laps mind usaldab, võib ema vahepeal oma asjadega tegeleda. Mina olen lapsele toeks, vajadusel julgustan ja innustan. Kõik, mida ta teeb, on õige. Pole mingit kohustust midagi konkreetset välja voolida. Lapse käed on targad, neid tuleb usaldada.

Kuidas inimesed jõuavad teraapilise saviga tegelemise juurde?

Oleme savitööga juba pikka aega tegeleenud ja igal võimalusel seda ka tutvustanud. Samuti levib teadmine suusõnaliselt. Infot leiab ka meie kodulehelt www.pk.ee. Mitmed meie savikoolituse läbinud psühholoogid töötavad koolides ja teevad lastega tööd saviväljal.

Inimesed on eri eluetappidel pühendunud eneseotsingutele ja tahavad leida sisemist tasakaalu ja rahu. Kuidas tasub teie arvates sisemist tasakaalu otsida?

Mõnikord ei leia seda otsides, vaid mitte otsides. Pean lugu ida filosoofiast – budismist, zen-budismist ja taoismist. Mulle meeldib ida filosoofias muutumise paradoksaalne mehhanism. Pole võimalik muutuda nii, et homselt ma enam sel viisil ei käitu ega tunne ning nüüd on mul uus elu. Selleks, et muutuda, tuleb inimesel end ikka ja jälle heaks kiita sellisena, nagu ta on. Selleks, et millestki vabana, tuleb kõigepealt hakata ennast armastama. ■

Kuula last!

Tekst: **Merilin Jürjo**, Tallinna Prantsuse Lütseumi õpilane

Ma tean, et sa näed mind. Ma tean, et sa mõtled mu peale, kuna sa naeratad, nii võluvalt ja armsalt. Sa räägid mulle midagi ja mina kuulan sind nii, nagu sinu sõnad oleksid kullast. Sest minu jaoks sa oledki kullast inimene. Säravaim kõigist, keda kohanud olen. Ma tahan sulle seda öelda. Ma tahan sulle rääkida veel rohkemgi, kuid sinu pilk muutub korraga tuhmiks ning näib hajjevil. Sa ei kuule mu sõnu ning see naeratus kaotab oma sära. Sest sa ei kuula mind.

Vaata, milline on maailm! Täis üllatusi, nii meeldivaid kui ka ebameeldivaid, täis arvamusi, mis ühtivad sinu omaga või lähevad sellest lahku. Kuula, ka minul on oma nägemus, oma arvamus. Minu turjal pole veel palju aastaid, mul pole elukogemuse hiiglaslikku pagasit, mis mind õpetanud oleks, kuid see ei muuda minu nägemisulatust. Tead, mõnikord elukogemus piirab, see muudab meid: kui elu meid piitsutab, näeme erksaid värve tuhmina, kui elu aga hellitab, on maailm kullaga üle valatud. Aga minu silmis on maailm õigete värvidega, sellistega, nagu nad on puutumatu, nagu nad on unedes. Unenägude värvi. Sest elu ei ole mind veel jõudnud ära rikkuda. Kuula, minu arvamus on aus ja puhas, mitte parem kui sinu oma, mitte halvem, kui mu vanus võiks sulle öelda. Kuula mind, palun kuula!

Ma olen kuulnud, elul on probleeme ning et ta jagab neid kamaluga kõigile, kes talle ette jäävad. Saatuse lemmiklapsed küll pääsevad neist, kuid ülejäänud, kes saatuse hõlma alla ei mahu, jäävad elu meeleva. Nii ma siis kuulan sinu probleeme, kuulan südamega, oma hingega ning oma mõtetes korjan endale kõik selle valu, mis sind rõhub. Korjan nii palju, kui kanda suudan, sest tean: keegi peab aitama, keegi peab kuulama. Aga vaata, ka mina olen

elu silma all ning ka mind ei säästeta. Sina oled õppinud ennast aitama, valu alla neelama, hirmust üle olema, kuid mina vajan selles abi. Vajan, et keegi kuuleks mu sõnu, mu sosinaid ning mõtteid, mis on liiga hirmsad, et välja öelda. Vajan, et sa mu kõrval oleksid, et mind embaksid, mulle lohutusi jagaksid. Eelkõige aga, et mind kuulaksid, nagu mina kuulasin sind, sest minu sõnad on tähtsad. Ma vajan sind – kuula mind, palun kuula!

Räägitakse, et mul on õigused. Õigused ideedele ning unistustele, õigused maailmale ning arvamusele, mis ei pruugi mitte kellelegi meeldida. Miks vaatad mulle siis etteheitvalt otsa, kui ütlen, mis mul mõttes on? Miks käsid mul vaikida ning ütled, et ma midagi ei tea? Miks lased minu vanusel endale öelda, et mu jutul pole sisu ega õigust? Miks sa arvad, et ma ei tea? Kuula! Kui sa ütled, et ma ei tea midagi, jään seda uskuma. Kuidas siis peaksin veel kunagi julgema midagi öelda? Midagi arvata? Kuula mind! Kuidas saad mulle öelda, et minu unenägude värvi unistused, säravad ja head, on ebarealsed, kui sa ei tea, mida tulevik toob. Kunagi tahan oma ideed teoks teha, selleks on aga vaja, et mind julgustaksid, mind aktsepteeriksid, minu sõnu mõistaksid neid alla surumata. Kuula mind, palun, ainult kuula mind!

Nüüd, kui sa mind kuulasid, kas märkasid erinevust? Erinevust minu sõnade ja selle vahel, mis sa enne arvasid mu sõnu olevat. Polegi tähtis, kui vana ma olen, tähtis on mõte. See puhas ja südamest tulev mõte, see unenägude värvi mõte, mis elust rikkumatuna veel nõnda veetlev on. Minu unistused on unenägude värvi, minu sõnadki on sellega üle valatud. Ma tahan sulle seda värvi näidata, sõnadega seda maalida, sest sina ei näe seda enam. Sind on elu õpetanud seda teisiti nägema. Selleks aga pead sa mind kuulama, ainult kuulama. ■

LASTEKAITSE LIIDU ESSEEKONKURSS

Lapsel on õigus avaldada oma arvamust, olla ära kuulatud ning teistel isikutel on kohustus lapse seisukohti arvesse võtta. Lastekaitse Liit korraldas 2012. aasta sügisel esseekonkursi "Kuula last". Võitjad kuulutati välja konverentsil "Kuidas kasvatame – kas piits või pitsa?". Žürii hinnangul oli parim Merilin Jürjo essee.

Lähisuhtevägivald

Ekslik on arvata, et kõik peres toimuv on pereliikmete vaheline asi, millesse teised inimesed sekkuda ei tohi: vägivald on inimõiguste ja seaduste rikkumine, see pole pere siseasi. Vägivald tuleb lõpetada ja ohvrid peavad saama abi.

Tekst: **Eha Reitelman, Kadri Soo** Foto: **sxc.hu**

Lähisuhtevägivald (ka pere- ehk koduvägivald) all mõistetakse Euroopas igasugust füüsilist, seksuaalset ja psühholoogilist vägivalda, mis leiab aset perekonnas või kodus, endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas. Lähisuhtevägivald võib esineda nii paarisuhtes kui ka laste ja vanemate (sh täiskasvanud laste ja eakate vanemate) ning sama pere laste vahel. Lähisuhtevägivallaks ei peeta klassikaaslaste ega sõprade vahelist vägivalda.

MÄRKA JA SEKKU

Kõik lähisuhtevägivald vormid võivad kaasa tuua väga ränki tagajärgi, seetõttu on oluline vägivalda õigel ajal märgata ja sellesse sekkuda, et vägivald lõpetada. See pole lihtne, kuna niisugune vägivald leiab aset omavahel seotud inimeste vahel, kes peaksid üksteist usaldama, toetama ja armastama. Kõigil inimestel on raske tunnistada lähedase vägivalda. Nii häbitundest kui ka soovimatusest lähedaste inimeste peale kaevata lükatakse juhtunust rääkimist ja abi otsimist edasi või loobutakse sellest üldse.

Lähisuhtevägivalda peeti Eestis veel mõnikümmend aastat tagasi eraluliseks teemaks, millest avalikult rääkida oli tabu. Suuremad muutused on toimunud alates uue aastatuhande algusest, kuid lähisuhtevägivallaga on endiselt seotud hulk müüte ja väärarusaamu.

LÄHISUHTEVÄGIVALD VÕI PERETÜLI?

Kõigepealt tuleb selget vahet teha lähisuhtevägivald ja peretüli vahel. Lähisuhtevägivald korral mängib peamist rolli vägivallatseja pidev võimu- ja kontrollivajadus. Kontrolli all mõistetakse vägivallatseja taktikat kontrollida ja suunata partneri või pereliikmete käitumist, tekitades ohvris hirmutunnet. Vägivallatseja võib kasutada väga erinevaid vahendeid: manipuleerida, alandada, ähvardada, isoleerida, kahjustada majanduslikult või kasutada otseselt füüsilist või seksuaalset vägivalda. Vägivald kasvab aja jookul ja muutub raskemaks, see võib kaasa tuua järjest rängemaid tagajärgi. Just kontrolli rakendamine ja süstemaatilisus eristab lähisuhtevägivalda peretülist.

Arvamus, et kõik, mis peres toimub, on pereliikmete vaheline asi ja väljaspool peret olevad inimesed ei tohi sellesse sekkuda, takistab lähisuh-

või peretüli?

LIGI KOLMVEERAND POLITSEIS
REGISTREERITUD LÄHISUHTE-
VÄGIVALLA JUHTUMITEST LEIAB
ASET ENDISTE VÕI PRAEGUSTE
ELUKAASLASTE VAHEL.

tevägivallast vabanemist suurel määral. Tuleb aru saada, et vägivalla kasutamine pereliikme kallal on tõsine inimõiguste ja seaduste rikkumine, see ei ole enam pere siseasi, vaid ühiskondlik probleem. Vägivald tuleb lõpetada ja ohvrid peavad saama vajalikku abi.

KANNATAVAD LAPSED

Süstemaatiline lähisuhtevägivald ei lõpe tihtipeale isegi siis, kui paar on lahku läinud. Väga sageli jätkub vägivald (eelkõige psühholoogiline vägivald ja kontrolliv käitumine, aga ka füüsiline vägivald) ka pärast paarisuhte lõpetamist. Just lahkumineku ajal ja selle järel võivad vägivallajuhtumid sagedeneda ning muutuda tõsisemaks.

Sageli süüdistatakse ohvrit vägivalla provotseerimises või vales käitumises (naine näägutab, laps tegi pahandust). Selline väärarusaam vähendab vägivallatseja vastutust ja aitab õigustada vägivalla kasutamist.

Lähisuhtevägivald võivad kogeda nii tüdrukud kui poisid, nii naised kui mehed. Siiski on Eestis õiguskaitseseorganite vaatevälja jõudnud juhtumites enamik ohvreid naised. Ligi kolmveerand politseis registreeritud lähisuhtevägivalla juhtumitest leiab aset endiste või praeguste elukaaslaste vahel.

Naiste ja meeste vägivallakogemused erinevad ka uuringute järgi. Eestis 2009. aastal läbi viidud turvalisuse uuringu kohaselt toob paarisuhtes kogetud vägivald naistele kaasa palju tõsisemaid tagajärgi kui meestele. Naised tunnevad vägivallaga seoses meestest rohkem hirmu ja neil esineb ka märgatavalt sagedamini mõni depressioonisümptom.

Paarisuhtevägivallast rääkides tuleb meeles pidada, et seejuures kannatavad ka lapsed. Vanematevahelise vägivalla kogemine, selle pealtnägmine ja -kuulmine põhjustab lapsele alati väga raske hingelise trauma. Laps püüab ennetada vägivallajuhtumeid, ta surub alla oma soove ja vajadusi, üritab käituda nii, nagu arvab vägivallatsejat endalt ootavat, ning süüdistab end toimivas. Vägivallades keskkonnas elamine mõjub rängalt lapse enesetundele, aga ka tema füüsilisele tervisele, vaimsele arengule ja suhetele teiste inimestega. Vägivald kogenud, pealt näinud või kuulnud lastel on uuringute kohaselt tunduvalt suurem risk sattuda tulevikus ise vägivalla ohvriks või muutuda vägivallatsejaks. Seetõttu peaks kiiresti murdma laialt levinud väärarusaama, et vägivallatseja võib küll olla vägivaldne oma partneri vastu, aga on sellegipoolest hea lapsevanem.

VÄGIVALLA VORMID

Psühholoogiline vägivald. Lähisuhtevägivald väljendub mitmes vormis. Kõige levinum on psühholoogiline vägivald (ka vaimne või emotsionaalne vägivald) – pidev verbaalne rünnak, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab ta eneseväärikustunnet. See on tahtlik haigettegemine, teise inimese kohtlemine väärtusetu, ebaadekvaatse, mittearmastatu ja mittevajatuna. Psühholoogilise vägivallana käsitletakse peale solvamise, halvustamise, mõnitamise, hirmutamise ja ähvardamise ka näiteks sotsiaalset isoleerimist, ignoreerimist ja armukadeduse väljanäitamist. Ohvrid peavad psühholoogilist vägivaldat kõige raskemini talutavaks ja enim heaolu kahjustavaks vägivallavormiks.

Majanduslik vägivald. Psühholoogilisest vägivallast eraldi on hakatud rääkima majanduslikust vägivallast, mil vägivallatseja kontrollib ja piirab ohvri raha või talle kuuluvate muude ressurside kasutamist, et raskendada ohvri iseseisvat materiaalist toimetulekut ning muuta ta endast sõltuvaks. Majanduslik vägivald on levinud eelkõige paarisuhtes, ent selle all võivad kannatada ka eakad pereliikmed. Majanduslikuks vägivallaks võib pidada näiteks ohvri raha äravõtmist või tema pangakaardi enda käes hoidmist, ühisesse majapidamisse mitte panustamist, elatishaha maksimisest kõrvalehoidmist, partneri kõrvalejätmist majanduslikest otsustest, mille tagajärjed lasuvad mõlemal, hariduse omandamise või töötamise takistamist jm.

Füüsiline vägivald on väliselt kõige märgatavam lähisuhtevägivalla vorm. Enamik inimesi nõustub sellega, et löömine ja pekmine, kägistamine, näpistamine, küünistamine, juustest tirimine, tõukamine, mingi esemega viskamine jm viisil teisele inimesele füüsilise valu tekitamine on vägivald. Vägivald on näiteks ka vaba liikumise takistamine või luku taha panek. Peale vigastuste ja muude füüsiliste tagajärgede põhjustab füüsiline vägivald ka psühholoogilisi kannatusi.

Seksuaalvägivald. Kui füüsilist vägivaldat näevad tihti ka kõrvalseisjad, siis lähisuhtes toime pandud seksuaalvägivald jääb enamasti hästi hoitud saladuseks, mis võib ilmsiks tulla alles aastate pärast. Seksuaalvägivalla all mõistetakse peale sunni vägivallatsejat seksuaalselt rahuldada (vägistamine, tahtvastane seksuaalvahekord jm) ka muud füüsilist või vaimset väärkohtlemist, mis on suunatud teise isiku seksuaalse enesemääramise vastu, näiteks soovimatu seksuaalse sisuga märkuste tegemine ja puudutamine.

Eraldi käsitletakse laste seksuaalset väärkohtlemist. Sel juhul on tegemist lapse kaasamisega seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta täielikult aru ei saa, millele ta ei ole võimeline andma adekvaatset nõusolekut ning mis astub üle ühiskonna sotsiaalsest normidest, näiteks lapsele oma suguelundite demonstreerimine, talle seksuaalse sisuga, pornograafiliste teoste näitamine, lapse kaasamine seksuaalsesse vestlusse, tema intiimsete kehaosade hellitamine jne.

JULGUSTA LAST RÄÄKIMA

KIIRESTI PEAKS MURDMA LAIALT LEVINUD VÄÄRARUSAAMA, ET VÄGIVALLATSEJA VÕIB OLLA VÄGIVALDNE OMA PARTNERI VASTU, AGA ON SELLEGIPOOLEST HEA LAPSEVANEM.

Lähisuhtevägivallaga kokku puutunud laps ei pruugi oma pereringist leida vajalikku tuge, seetõttu on väga oluline osa sellise lapse aitamisel lasteaednikel, õpetajatel, headel naabritel või teistel täiskasvanutel, kes märkavad lapse välimuses või käitumises märke, mis viitavad vägivallale.

- Kui näete, et lapsel on mure, julgustage teda rääkima. Valige vestluseks privaatne koht ja hetk, kui teil ja lapsel on aega.

- Ärge survestage last avameelseks vestluseks. Pealekäimine võib last ehmatada ja usaldusliku suhte tekkimist kahjustada. Laps räägib siis, kui ta on selleks valmis.

- Kui laps hakkab rääkima, ärge segage vahele. Laske tal lõpuni rääkida. Kuulake empaatilisel.

- Ärge kritiseerige last ega teisi pereliikmeid. Hoolimata vägivallast armastavad lapsed siiski oma vanemaid ega soovi neile halba. Ärge tehke lapsele etteheiteid tema käitumise kohta.

- Kinnitage lapsele, et tema ei ole juhtunud süüdi. Tunnustage last julguse eest juhtunu ära rääkida.

- Ärge edastage lapselt saadud infot lapse teadmata mitte kellelegi. Kui te tunnete vajadust vestelda vanemaga, teavitada juhtunust ametkondi (nt lastekaitsetöötajat) või kaasata mõni spetsialist koolist (nt sotsiaalpedagoog, psühholoog), siis rääkige see kindlasti enne lapsega läbi.

- Kui lapsel on füüsilisele vägivallale viitavaid märke (nt verevalumid, kriimustused, haavad), siis saatke või viige laps arsti juurde, kes saab vigastused fikseerida ja anda vajadusel abi. Teatage sellistest juhtumitest lastekaitsele või politseile. Eesti seaduste järgi on igal inimesel kohustus teatada abi vajavast või hädaohus olevast lapsest lastekaitse- või sotsiaaltöötajale või politseile (vt abi vajavast lapsest teatamise juhendit www.kuriteoennetus.ee).

- Kui vestlete lapsevanemaga, kes on ise vägivalda ohver, siis julgustage teda kindlasti abi otsima. Vägivald tuleb lõpetada.

- Peale politsei poole pöördumise on võimalik saada tasuta nõustamist jm abi ka riiklikult ohvriabisüsteemilt ja naiste varjupaikadelt või helistades tugitefonil 1492, mis on mõeldud vägivalda kogenud naiste ja nende lähedaste toetamiseks. Varjupaikade kontaktid leiab aadressilt <http://maisteliin.ee>, ohvriabi kontaktid aadressilt <http://ensib.ee/ohvriabi-tootajate-kontaktandmed-4/>. ■

Koostöös loome turvalisust

Lähisuhtevägivalla vastu ei saa ohver ega politsei üksi. Kannatanut ja peret aitab tõhusalt toetada ja vägivaldajuhtumeid ära hoida professionaalne abi ja eri asutuste hea koostöö.

Tekst: **Kati Nõmm, Kerli Palu**, Politsei- ja Piirivalveamet Foto: **sxc.hu**

Lähisuhtevägivallast on politseile viimasel aastal üha rohkem teada antud. Politsei- ja Piirivalveameti analüüsides nähtub, et iga päev teatatakse politseile umbes 25 lähisuhtevägivalla juhtumist. Iga päev... Üle Eesti... Kui palju aga on selliseid juhtumeid tegelikult pole teada, sest politseiini jõuab neist vaid väike osa...

Lähisuhtevägivallale hakkas politsei oluliselt rohkem tähelepanu pöörama 2011. aasta teisest poolest. Politsei- ja Piirivalveamet koostas 2011. aasta kohta mitmeid ana-

IGA PÄEV TEATATAKSE POLITSEILE UMBES 25 LÄHISUHTEVÄGIVALLA JUHTUMIST.

lüüse, mis näitasid, et pea veerand kõigist registreeritud tapmistest ja mõrvadest on seotud lähisuhtevägivallaga. Peale selle kasvas kehaliste väärkohtlemiste hulk just lähisuhtes olevate inimeste vahel. Lähisuhtevägivalla kuritegude hulk kasvas jätkuvalt ka 2012. aasta algul. Analüüsides toodi välja ka seda, politsei ei saa olla probleemi ainulahendaja, kõige rohkem peab ohver ennast ise aitama, aga ta vajab professionaalset abi. Seetõttu on suurem vajadus teha koostööd sotsiaal-, ohvriabi- ja varju-

paigatöötajatega – mida rohkem asutused ja organisatsioonid koostööd teevad, seda tõhusam on tulemus abivajavatele peredele.

KOOSTÖÖD ARENDADES

Lähisuhtevägivald on sotsiaalne ja kompleksne probleem. Politsei- ja Piirivalveamet alustas sügisel lähisuhtevägivalla koostöövõrgustiku maakondlike infopäevadega projekti “Koostöös loome turvalisust!” raames.

Infopäevade eesmärk on tõhustada koostööd abi pakuvate asutuste vahel: politsei, prokuratuur, kohalik omavalitsus (sh sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad), ohvriabi, naiste varjupaigad, tervishoiuasutused. Kokku on kutsutud eri asutuste spetsialistid, kes oskavad ja tahavad sel teemal kaasa rääkida.

Igal infopäeval teevad ettekande politsei ja prokuratuuri esindaja, kohaliku omavalitsuse, naiste varjupaiga ja ohvriabi-, samuti tervishoiutöötaja. Ettekannetes tuuakse välja, milline on asutuse kogemus lähisuhtevägivallaga, milliseid teenuseid pakutakse ohvrite abistamiseks, kuidas saavad nad kaasa aidata koostöövõrgustikule ning mida oodatakse teistelt abiandjatel.

Lisaks tehakse grupitööd, millest esimeses keskenduti arusaamisele vägivallast, teises aga koostöövõrgustiku loomisele. Osalejatel oli ülesanne luua võimalikult realselt

toimiv koostöövõrgustik, sõnastades koos võrgustiku eesmärgi, jaotades rollid jms. Grupitööd olid tulemuslikud – jagati kogemusi ja kontakte, kavandati uusi kokkusaamisi ja ühiseid tegevusi, sest teoreetiliselt saadud teadmisi sai kohe kasutada ka praktikas.

SENISED KOGEMUSED

Eelmise aasta novembris alustasime kohtumistega. Esimene toimus Ida-Harjumaal, jätkasime Ida-Virumaal, Valgamaal ja Järvamaal. Veebruaris olid infopäevad Läänemaal ja Jõgevamaal. Üldiselt on kõik võimalikud partnerid olnud koostöövõrgustikest ja infopäevadest huvitatud. Raskusi on valmistanud üksnes koostöös osaleda soovivate tervishoiutöötajate leidmine.

Infopäevad on andnud meile selge sõnumi, et teiste ametkondade töö tutvustamine on väga vajalik. Infopäevad on juurde toonud palju selgust, aidanud luua piirkonnapõhiseid kontakte ning parandanud ametnike omavahelist usaldust.

Rohkem on vaja rääkida eelkõige prokuröride tööst, sest juriidilised tegevused on paljudele täiesti võõrad. Välja

on toodud ka andmekaitsega seotud kitsaskohad, mis aegajalt takistavad operatiivselt infot vahetamast. Ootustest teistele abiandvatele asutustele on mainitud eelkõige omavahelise info liikumise parandamist.

Lähisuhtevägivalda mõistetakse igal pool samamoodi, kuigi nimetatakse erinevalt: lähisuhtevägivald, perevägivald, naistevastane vägivald, koduvägivald.

VÕIMALUS AIDATA

Lähisuhtevägivald reageerivate asutuste rollid ja võimalused peavad olema selged ning ükski oluline lüli ei tohi jääda asutuste vahele õhku või katmata. Korraldame infopäevi ka edaspidi ning mõtted liiguvad jätkukohtumistele ja -tegevustele. Näeme senisest rohkem koostöökohti tervishoiutöötajate, eelkõige perearstidega.

Koostöövõrgustiku infopäevad on toimunud koostöös Politsei- ja Piirivalveameti, siseministeeriumi, sotsiaalministeeriumi, sotsiaalkindlustusameti ohvriabi osakonna, Eesti Naiste Varjupaikade Liidu, Eesti Naisteühenduse Ümarlause Sihtasutuse ning kõikide maakondade koostööpartneritega. ■

MTÜ LASTEKAITSE LIIDU ETTEPANEKUD LASTE KAITSEKS

MTÜ Lastekaitse Liit alustas juba 2011. aastal lähisuhtevägivalda ümarlaudade sarjaga, et välja selgitada, kas laps on lähisuhtevägivalda juhtumites kaitstud. Ümarlaudade kaudu kerkisid esile mitmed süsteemis esinevad probleemkohad. Üks suur kitsaskoht on kriminaalmenetluses lähisuhtevägivalda pealt näinud või vahetult kogunud lapse käsitlemine tunnistajana (KrMS § 37), kuigi vanemate vägivalda pealt näinud laps on kannatanu. Teine oluline kitsaskoht on praktikas kohtunike poolt ühe vanema varasema kriminaalkaristuse mitteamestamine tsiviilkohtumenetluses (nt hooldusõiguse küsimuste arutamisel ei arvestata isa või ema

varasemat karistuse kandmist alaealise väärkohtlemisel). Selline praktika seab aga ohtu lapse parimad huvid.

Eelnevast tulenevalt esitas MTÜ Lastekaitse Liit justiitsministeeriumile ettepanekud analüüsida laste kaitset lähisuhtevägivalda juhtumites. Ümarlaudade korraldamise koostöös osalesid: MTÜ Ühendus Emade ja Lastekaitseks, Eesti Advokatuur, Õiguskantsleri Kantslei lasteombudsmanina, sotsiaalministeerium, justiitsministeerium, Inimõiguste Instituut, Eesti Naisteühenduste Ümarlaud jt.

Lisainfo: www.lastekaitseliit.ee

Igal lapsel on õigus olla kaitstud, tugev ja vaba.

HEA TEADA

Programmi ja selle läbi-
viimise kohta saab täp-
semat infot:

Külvi Teder, tel 554 3301,
kylvi.teder@gmail.com,
Lea Voltri, tel 5566 4157,
lea.voltri@mail.ee,
Terje Kapp, tel 5649
1352, terje.kapp@ut.ee.

Tekst: **Külvi Teder** Foto: **Scanpix**

Et midagi ei juhtuks...

Kas ma saan olla kindel, et mu laps tunneb ennast kaitstult ja kind-
lalt koolis, tänaval ja kõikjal mujal? Mida saan ma lapse heaks teha,
et temaga midagi halba ei juhtuks ja ta saaks täiskasvanuks kaas-
inimeste põhjustatud füüsilisi ja vaimseid traumasid üle elamata?

Eestis tegutseb rahvusvaheliselt tuntud lastekaitseprogramm CAP (Child Assault Prevention – lastevastase vägivalda ennetamine), mis on välja töötatud pikaajalise uurimistöö ja statistika põhjal. Seda peetakse kogu maailmas, sh Eesti spetsialistide seas, üheks uuenduslikumaks ja tõhusamaks ennetusprogrammiks, mille üldeesmärk on muuta turvalisemaks ja tervemaks kogu ühiskond.

CAP-programmi peaesmärk on õpetada lapsi ennetama ohtlikke olukordi ja käituma ohvriks langemata. Rollimängude ja arutelude kaudu õpib laps, kuidas ta ise suudaks ennast kaitsta nii kooli-, tänava- kui ka koduvägivalda eest ja millised on abi saamise võimalused. Kuna sageli tuleb tegeleda väärkohtlemise tagajärgedega, kuulub CAP-programmi ka nõustamine.

CAP EESTIS

CAP-programm alustas Eestis tööd 2000. aastal Tartu Laste Tugikeskuse ja **Kristel Altsaare** eestvõtmisel. **Pat Stanislaski** ja **Sherry Sweetser** USAst koolitasid ja litsentsisid 38 lastega töötavat spetsialisti Eesti eri piirkondadest. Eesti tööd on tunnustanud ka rahvusvaheline CAP-organisatsioon ja 2000. aastal võeti Eesti vastu organisatsiooni ICAP (The International Center for Assault Prevention) liikmeks.

CAP-koolitusi tehakse üle Eesti, seda tööd koordineerivad ja uusi CAP-töötajaid koolitavad **Lea Voltri**, **Terje Kapp** ja **Külvi Teder**.

Õiguskantsler **Indrek Teder** ja toonase haridusministri **Toivo Maimetsa** üleskutsed 2002.–2003. aastal on toetanud CAP-programmi koolides. Haridusministeerium kuulutas selle programmi vajalikuks ja soovitas oma ringkirjas koolidel seda tellida. **Ene Ergma**, **Toivo Maimets** ja **Ken-Marti Vaher** on CAP-programmi ametlikult tunnustanud Eesti koolirahu edendamises. CAP-programmi peavad äärmiselt vajalikuks ka lastekaitsetöötajad, koolide sotsiaalpedagoogid, koolipsühholoogid, Lõuna prefektuuri ennetusteenistuse politseikapten **Marina Paddar**, Lõuna prefektuuri lastekaitseteenistuse lastega seonduvate kuritegude vanemuurija **Liia Kilp**, Tartu Ohvriabi töötaja psühholoog **Katti Kask**.

ÕPETADES KOOLITÖÖTAJAJD, VANEMAJD JA LAPSI

CAP-programmi eesmärk on vähendada vägivalda kogu ühiskonnas, õppida probleeme (nt kaasõpilastega) lahendamata vägivaldalt, märgata abi vajavat inimest ja osata teda aidata.

Et last tõeliselt aidata, peavad tema lähiümbruse täiskasvanud – vanemad, õpetajad jt – olema samuti teadlikud väärkohtlemise ennetamise ja lapse abistamise võimalustest.

Sellepärast koosneb CAP-programm kolmest õpikojast, mis on mõeldud lastele (üks klassikomplekt), kogu kooli personalile ja lastevanematele. Pärast õpikodasid on nõustamise aeg, mis on osutunud väga vajalikuks nii lastele kui ka täiskasvanutele.

CAP-programmi laste õpikoja eesmärk on

- ennetada laste ohvriks langemist nii kaasõpilaste, võõraste inimeste kui ka tuttavate täiskasvanute seas,
- vähendada laste haavatavust sõnaliste, füüsiliste, emotsionaalsete ja seksuaalsete rünnakute korral,
- nõustada väärkoheldud lapsi ja suunata nad abiallikate juurde.

Täiskasvanute õpikoja eesmärk on anda kooli personalile ja lastevanematele teavet, kuidas ära tunda väärkoheldud last ja teda aidata (koolitus “Lastevastase vägivalda ennetamine, äratundmine ja nõustamine”).

LASTE ÕPIKODA

Koolitus on mõeldud eelkõige 6–12aastastele lastele, kuid see on vajalik kogu kooli õpilastele ning olenevalt õpilaste vanusest täiendatakse teemasid. Laste õpikoda kestab 45–60 minutit.

Lastele antakse rollimängu abil teavet nende õigustest ja kohustustest, õpetatakse ohtlikke olukordi ära tundma ja nendega toime tulema. Õpikojas demonstreeritakse ohuolukordi, millesse lapsed võivad sattuda. Iga ohtlik olukord arutatakse läbi ja leitakse sobiv käitumisviis, mis samas ka läbi mängitakse.

Laste õpikoda koosneb neljast põhiteemast:

- “Laps vastakuti lapsega”: koolikiusamine, pommimine, kaebamine-abiküsimine, narrimine, enesekehtestamine jms,
- “Laps vastakuti võõraga”: kavalused lapse löksu meelitamiseks, lastele jõukohased enesekaitsetehnikad, ohuolukorras õigesti karjumine, oskus hädasolijale ohutult appi minna, juhtunust teatamine jms,
- “Laps vastakuti tuttava täiskasvanuga”: seksuaalse väärkohtlemise ennetamine (meeldiv ja ebameeldiv puudutamine/käperdamine, hea ja halb saladus, “alkäemaks”/ähvardamine, enesekehtestamine jms);
- “Kõnelus usaldusväärse täiskasvanuga”: kuidas minna oma murest rääkima täiskasvanule, näiteks õpetajale, abisaamise võimalused jms. ■

Kui sinu laps on

Minu lapsed, sinu lapsed, meie lapsed. Tuhkatriinu-lugude aeg on minevik ja enamasti käivad kärgperede liikmed omavahel kenasti läbi. Tihti ka elatakse koos.

Kui Raivo ja Tiina tahavad kuhugi välja minna, on suur vend Kristofer nõus väikest Tristanit hoidma.

ka minu laps

Tekst: Ille Grün-Ots Fotod: Virge Viertek

Selline sõbralik pere on ajakirjanik **Raivo Murde** (41) ja tema kirjanikust abikaasa **Tiina Laanem-Murde** (38) oma, kus kasvamas kaks poega: Tiina 16aastane poeg **Kristofer** varasemast kooselust ja ühine kolmeaastane jömm **Mark Tristan**. Raivo jaoks on võrdsed pojad mõlemad.

Kui Tiina ja Raivo kohtusid, elas Tiina Kristoferiga kahekesi, poisi isast oli ta juba aasta tagasi lahku läinud. Tiina räägib, kuidas see kõik neil Raivoga 12 aastat tagasi algas: “Kristofer oli siis neljane, kui me Raivoga suhtlema hakkasime. Ja seda mitte Eesti Päevalehes, kus me mõlemad töötasime ja kus Raivo töötab praegugi, vaid hoopis ühes seltskonnas, kuhu sõbrad meid kaasa kutsusid. Seda hirmu mul Raivoga suhtlema hakates ja hiljem kokku kolides küll ei olnud, et ta minusse lapse pärast kuidagi teisiti suhtuks. Ma olin küll siit ja sealt kuulnud, et mõni hirmsasti varjab lapse olemasolu, kui uut suhet alustab. Ega mina ka muidugi seda kõige esimese asjana ei hakanud kuulutama, aga mingit probleemi sellest küll ei olnud, ja kõik nagunii teadsid, et mul poeg on.

Eks ma olin toona suhelnud teiste meesterahvastega ka. Aga näiteks üks, kellega ma pikemalt läbi käisin, ei meeldinud Kristoferile üldse. Antipaatiat oli tõenäoliselt vastastikune, selle sõbra jaoks oli laps üks suur tüütus. Raivoga sellist probleemi ei tekkinud, ta on üldse rahulik ja tolerantne inimene. Samas ei olnud Raivo poisiga pealetükkivalt ninnunänu. Kristofer aga sai Raivoga suhteliselt kiiresti ise kontakti ja Raivo võttis poisi samuti omaks. Käis tal algusest peale lasteaia järel, kui mul oli vaja tööl olla.”

Tiina arvates oli poisil tol ajal meesterahvast kõrvale väga vaja: “Pärisisa läks meie juurest suhteliselt järsku ära ja Kristofer elas seda väga dramaatiliselt üle. Ta võis näiteks poes hakata nutma: tema poest ära ei tule, sa pead mulle uue isa ostma. Seda enam, et isa ei leidnud eriti aega, et temaga suhelda.

Kuigi suvalist isa poiss ka ei tahtnud, ühe mu tuttava kohta ütles ta, et see on nii nõme onu, selle ma viskan aknast alla, kui ta veel meie juurde tuleb. Nii et kui poiss poleks Raivoga klappinud, oleks vist asi katki jäänud.”

PEREKOND OLI KANNAPÖÖRE RAIVO ELUS

Raivo tunnistab, et kooselu algus Tiina ja Kristoferiga oli tema elus radikaalne pööre: “Ma olin tükk aega poissmehele elanud. Ega mul tegelikult perekonda ei olnudki, ainult isa, kes oli tollal juba suhteliselt vana, üle seitsmekümne. Kui me Tiinaga kokku kolisime, oli see minu jaoks kannapööre elus. Mul oli korraga naine ja laps. Uued kohustused. Ma ei mõelnud kordagi, mida see võiks kaasa tuua, et ma võtan lapsega naise. Mulle oli Tiina tähtis ja oli ka huvitav, kuidas ma sellise väikese poisiga kontakti saan. Sellepärast, et Tiinal laps kellegi teisega

KRISTOFER SAI RAIVOGA ÜSNA KIIRESTI ISE KONTAKTI JA RAIVO VÕTTIS POISI SAMUTI OMAKS.

oli, ma armukade ei olnud. Liiatigi ei suhelnud nad eksmehega.”

Raivo ütleb, et see, kui Kristofer ta omaks võttis ja kiindumust välja näitas, suurendas omakorda tema tundeid poisi vastu.

“Praegu Kristofer küll suhtleb aeg-ajalt oma pärisisaga, aga see kontakt on hõre. Ja kui häda käes, on ikkagi Raivo see, kelle käest abi otsitakse. Ülemöödunud aastal jaanipäeva paiku sõitis poiss jalgrattaga veoautole otsa ja murdis kaelalüli. Ja esimene inimene, kellele Kristofer pärast õnnetust helistas, oli Raivo. Nii et tegelikult peab poiss oma tõeliseks isaks ikkagi Raivot, kuigi ta teda isaks ei kutsu, ikka Raivoks. Nagu ta mindki ei kutsu emaks, vaid samamoodi eesnime pidi,” ütleb Tiina.

Ühise lapse sünnini läks Tiina ja Raivo kooselu algusest õige tükk aega. “Alguses me tahtsime lihtsalt koos olla, kokku kasvada. Kristofer oli ka

veel piisavalt väike ning mina käisin ülikoolis. Minul polnud ka vanavanemate varianti. Raivo isa, kes oleks ilmselt olnud nõus aitama, suri kahjuks. Kristoferi jaoks oli meil vajadusel palgaline lapsehoidja. Nii et kohe me lapsi juurde ei tahtnud,” meenutab Tiina.

TIINA: “KUI POISS POLEKS RAIVOGA KLAPPI- NUD, OLEKS VIST ASI KATKI JÄÄNUD.”

Tiina: “Kristofer suhtus uue lapse perretulekusse väga hästi. Kristofer oli siis 14 ja oli selleks ajaks kogu talle vajaliku tähelepanu ilmselt meilt juba saanud.”

Raivogi ütleb, et temalgi polnud esimene asi mõelda, et oleks tingimata kohe ühist last vaja: “Ma ju alles olin lapse saanud, Kristoferi. Tema pakkus juba piisavalt pinget ja tegevust, ma olin ju sinnani täiesti individualistlikku elu elanud.”

Hiljem oli Raivo sõnul lapsesaamise edasilükkamise põhjus pisut ka see, et kõigepealt taheti valmis saada kodumaja Keila külje all. “Aga liiga kaugele ei plaaninud me ka asja lükata – ma ei oleks tahtnud väga vanalt isaks saada, sest ma ise olen vanade vanemate laps. Mille üle ma lapsepõlves eriti õnnelik ei olnud ja puberteedieas ei saanud me vanematega üksteisest üldse aru, vanusevahe oli nii suur.” Raivo ei arva lapsesaamisest n-ö noore pensionärina üldse eriti hästi. “Minu meelest võiks vanem siis, kui laps on juba täiskasvanu, ikka veel adekvaatne olla ja mitte ainult kodus kiiktoolis istuda nagu vanaisa.”

TRISTAN TULI ÕIGEL AJAL

Paraku siis, kui mõlemad arvasid, et paras aeg lapsesaamiseks on käes, ei läinud see asi nii lihtsalt. “No kohe ei tulnud. Ja siis äkki ühel hetkel, ilma igasuguse arstliku sekkumiseta, ta tuli,” naerab Tiina nüüd tagantjärele.

Raivo täiendab: “Eks me aeg-ajalt rääkisime võimalikult lapsest omavahel küll kogu selle aja. Näiteks et kas kunagi võiks olla poiss või tüdruk. Tunnistan, et alateadvuses oli küll mõte, et võiks ikka poiss olla, kes Murde nime edasi kannaks, meil suguvõsas kedagi teist ei ole, kes seda teeks.”

Raivo küll vahel mõtiskleb, et ehk oleks Tristan võinud varem sündida, aga teisest küljest jälle arvab, et poiste suur vanusevahe on omast küljest heagi – kumbki pakub erinevat tagasisidet. Üks on armas tita, teisega saab rääkida ja suhelda nagu endasugusega.

Kristofer suhtus uue lapse perretulekusse Tiina sõnul väga hästi: “Kristofer oli siis 14 ja oli selleks ajaks kogu talle vajaliku tähelepanu ilmselt meilt juba saanud – meiega reisidel kaasas käinud ja teatris ja külas ja üldse igal pool. Ja juba oli käes aeg, kui sõbrad muutusid olulisemaks.”

Praegu, kui Tiina ja Raivo tahavad kuhugi välja minna, on Kristofer nõus venda hoidma. “Väikese taskuraha eest, aga eks ta hoiaks muidu ka. Suvel pani ta vahel Tristani kärusse ja läks koos temaga sõprade juurde või Keilasse noortekeskusse. Kristofer ei häbene kunagi seda, et mõni võiks mõelda: näe, sellel on titt kaasas,” räägib ema poegade tegemistest.

Selle kohta, kas peres võiks olla veel mõni laps, on vähemasti Raivol kindel seisukoht: “Ei! Lapse üleskasvatamine tähendab nii palju endast andmist, me lihtsalt ei jaksaks rohkem. Põhiliselt vaimset. Meil on peres lapsed olemas ja kahest täiesti piisab.” ■

Pereteraapia, mis see on?

Vajadus psühholoogilise abi järele laste kasvatamisel on nüüdisaja märk. Räägime pereterapeut **Roman Timofejeviga** tema tööst.

Tekst: **Merit Lage** Fotod: **Matton, erakogu**

Mõtted oma elukvaliteedi ja suhete parandamisest, püüdlused õnnelikuma elu poole tekivad siis, kui kõige baasilisemad vajadused on täidetud: ei pea muretsema toidu, vajaliku ihukatte, toasooja ja teiste ellujäämiseks oluliste küsimuste pärast. Õnnelikud lapsed kasvavad peredes, kus valitseb mõistmine, jagatakse emotsionaalset toetust ja osatakse probleeme lahendada. Pere-kond võib olla lapse jaoks toetuse ja arengu igakülgne soodustaja, kuid kahjuks ka mittemõistmisest tuleneva valu allikas ja ebasoodsate käitumismustrite tekitaja.

Mis probleemidega pered sinu poole pöörduvad?

Lastekaitse suunab tavaliselt peresid, kes on lahutatud ning mehe ja naise vahelised halvad suhted ei lase jätkata täisjõuga vanemate rolli täitmist. Erapraksisesse tulevad tihti paarid, kes on sattunud mingisse nõiaringsi: ühe partneri käitumine muudab teise partneri seisundi hullemaks ja teise reaktsioon sellele teeb omakorda esimese olukorra hullemaks jne. Müüt on, et pereteraapiasse tulevad pered pereprobleemidega. See ei ole päris nii. Esialgne mure võib olla ükskõik milline: mees joob, naisele on depressioon, laps käitub koolis halvasti. Minu juures on neil võimalik kokku saada. Lapse probleem on tihedamini n-ö pilet teraapiasse. Lapse mure pärast on kergem terve pere kokku saada, tavaliselt ei teki vanematel küsimusi, miks nemad peavad tulema – nendega on ju kõik korras.

Muidugi on ka kriitilisemaid hetki, mil pere suurema tõenäosusega võib abi vajada. Need on tavaliselt olukorrad,

Pereterapeut Roman Timofejev

kus on vaja kohaneda millegi uuega – laps läheb kooli, laps hakkab perest eralduma, perre sünnib teine laps jne.

Tegeled nii eesti kui ka vene peredega. Kas teemad on erinevad?

Eesti ja vene perede mured ei ole väga erinevad. Kui siiski rääkida erinevustest, siis vene peredel on üks probleem nendele lisaks, mis esinevad eesti peredes. Oletame, et 1970. või 1980. aastatel emigreerusid inimesed Eestisse

LAPSEL ON KERGEM KOHANEDA JA HARJUDA, KUI REEGLID EI MUUTU IGA PÄEV.

mingist Nõukogude Liidu väikesest linnast. Siin said nad tööd ja elamist. Mingil hetkel abielluti või oli juba siia tulnud koos abikaasaga. Siis said nad lapsed. Ja 1990. aastatel Nõukogude Liit lagunes. See on väga keeruline olukord, kui sinu kodumaa n-ö ära kaob. Üsna sageli isoleerisid sellised pered ennast oma korteritesse. Eestlastega ei räägitud

eriti, sest ei osatud eesti keelt. Kriis süvenes veelgi, kuna kogu elu muutus, oli vaja kohaneda kapitalistlikus ühiskonnas. Endale teadvustamata hakkasid sellised pered kasvatama oma lapsi nende standardite, väärtuste ja töökspidamise järgi, mis eksisteerisid nende väikeses kodulinnas, kust nad kunagi ära tulid. Need töökspidamised ei kehti enam ammu ka selles väikeses linnas, kust nad on pärit.

Korteris, kus pere isoleerituna elab, on reeglid viimane asi, millest kinni hoida – maailmas, mis tundub vaenulik, kus sa ei saa aru elureeglitest ja keelest. Näiteks ühe pere isa on pärit külast, kus oli kombeks, et enne kooselu pidi abielluma, ja enne kui mees naise võtab, küsib ta tema vanematelt luba. Nüüd, kui tema täiskasvanud poeg soovib koos tüdrukuga elama hakata, jääb noormees järsku pere toetusest ilma, vanemad on kategooriliselt kooselu vastu

enne abiellu. Samas on poja suhtlusringkonnas igati normiks elada koos enne abiellumist.

Kõige rohkem kannatavad lapsed ja noored, keda kasvatatakse üles väärtuste ja töökspidamistega, mida on väga raske sobitada tänapäeva Eesti eluga.

Mida soovivad selles olukorras teha noormehel ja mida vanematel? Tundub ebatõenäoline, et inimesed reegleid lihtsalt muudavad.

Peres kehtib nähtamatu lojaalsus. Kui pereliige rikub mõnda reeglit, siis isegi kui seda polnud kunagi sõnastatud, tunneb ta süüd. Teised tunnevad, et neid on reedetud ning pereelu on ohus. Selliste juhtumite korral sobib hästi süsteemne pereteraapia, kuna annab võimaluse nii noortele, lastele kui ka täiskasvanutele väljendada oma tundeid,

ja mis veel tähtsam – tähendusi, mida nad olukorrale omistavad. Pereteraapias on võimalik välja astuda süüdistamise-vihastamise-ue süüdistamise nõiaringist ning hakata arutama, kust tõekspidamised on pärit, miks need on olulised, mida nendest kinnipidamine tähendab, mida tähendab neist loobumine. Pereliikmetel on väga erinevad vaated ehk mitte ainult nende positsioonid ei ole erinevad, vaid ka tähendus, mida olukorrale antakse. Tähtis ei ole esialgu mitte nende ühtlustamine, vaid teadvustamine. Alles siis saab otsida lahendusi, kuidas edasi elada.

Mida teha, kui vanemad on laste kasvatamise küsimuses eriarvamusel?

See ei pruugi üldse olla probleem. Tasub lihtsalt meeles pidada, et ühe asja tegemine kahel eri moel korraga pole võimalik. Lapsel on kergem kohaneda ja harjuda, kui reeglid ei muutu iga päev.

Minu kogemus terapeudina ütleb, et need erinevused vanemate vahel, mis probleeme tekitavad, ei ole üldse nii tihti pärit vanemate väärtustest või teadlikest hoiakutest. Probleem võimendub siis, kui lapse käitumine on kuidagi seotud lapsevanema enda Achilleuse kannaga: kui lapse käitumine on kuidagi seotud vanema enda traumaatiliste kogemustega või tema psühholoogiliste nõrkustega. Näiteks ema mäletab, kuidas temale ei olnud noorena lubatud sõpradega välja minna, kuidas teda hoiti kodus ja kuidas see tegi ta õnnetuks.

Nüüd, kui laps nõuab, et tahab õue minna, ema hea meelega lubab. Ta ei seosta sel hetkel, et lapsel võivad praegu olla teised tingimused. Isa, kellel valulikku kogemust pole, on nõudlikum ning tema ei näe põhjust, miks peaks nii kiiresti ja tingimusteta järele andma. Naisele aga tekitab lapse keelamine ärevust, sest ta mäletab ennast sellises olukorras. Kuna naine ei teadvusta enda valu ega jaga seda mehega, on tema käitumine mehele arusaamatu.

Naine on kindel, et lapsele peaks antud olukorras järele andma. Ja see paneb meest tugevdama oma seisukohta, mis omakorda hirmutab naist, sest see meenutab talle tema isa käitumist, ning ema hakkab aina jõulisemalt last kaitsma. Kui mõlemad vanemad teadvustavad, kust nende nõudmised ja ootused pärit on, millel need põhinevad, ja jagavad seda omavahel, on võimalik jõuda kokkulepeteni. Ehk kui sõnastada, mida me soovime: kuidas laps elaks, mida ta kogeks, mida ta õpiks. Järgmine samm on keerulisem – vaadata faktidele otsa ja tunnustada endale, kas see, kuidas ma lapsega käitun, aitab mul olla see lapsevanem, kes ma tahan olla.

Kuidas mõjub lapsele olukord, kus ühel vanemal tekib tunne, et peab last teise vanema eest kaitsma, teine aga näeb esimese oskamatus ja tahtmatust lapsele piire seada. Kuidas saada partner nõusse, et näiteks pereterapeudi juurde minna?

Lapsed kasutavad tihti selle võimaluse ära ja hakkavad manipuleerima. Lisaks võib see mõjuda nii, et laps peab üht vanematest paremaks kui teist ning moodustab temaga sellise koalitsiooni, et teine vanem kaotab aina rohkem oma autoriteeti.

Niisuguses olukorras on oluline leida võimalus rääkida paarilisega üks ühele ning arutada, miks on temale oluline see, mida ta teeb, kuidas ta näeb oma partneri rolli ja kuidas olla, kui partner temaga nõus ei ole. Kahjuks sellised asjad juhtuvadki just nendes peredes tihedamini, kus vanemad ei suuda omavahel rääkida, ning lapsed kohanevad sellega üsna manipulaatiivsel viisil.

Kui naine pakub mehele pärast tüli välja, et läheme psühholoogi juurde, siis enamasti see ei õnnestu. Parem argument on see, et mina lähen nagunii, sest ma ei tunne ennast hästi, ja ma soovin, et sina, minu jaoks oluline inimene, oleksid minuga koos, vajan sinu abi. ■

Tekst: Janika Tamm Fotod: Janika Tamm, Madli Lääne

Eestlased ja Keenia külalapsed

Eesti pere **Loone** ja **Märt Ots** toetavad Keenias Shianda külas elavate laste kooliteed. Nad pole neid kunagi kohanud. Miks on Keenia külalapsel vaja kooliminekuks toetust Eestist?

MTÜ Mondo toetusprogrammi juht Riina Kuusik-Rajasaar ja eestlaste toel keskkooli läinud Keenia tüdruk Mildred.

Kevin ja tema õde Moureen, kes sai rahapuudusel kooliteed alustada alles 9aastaselt ja sedagi tänu eestlaste toetusele.

Loone ja Märt Ots toetavad Shianda lapsi Mildredit ja Kevinit. “See on perekondlik otsus,” rõhutab Loone. Et Loonel ja Märdil on kaks tütart, tundus hea mõte hakata toetama kaht “ristilast”, üks kummagi lihase lapse eest. Tutvunud Shianda laste eluga, mis on meie mõistes üliraske, otsustas perekond Ots toetusringi veelgi laiendada: Loone ema **Rita Kaust** nõustus heameelega abistama Margareti. Rita on üksi elav pensionär, kelle sissetulek jääb toimetulekupiiri lähedale – küsimus oli eetilises kohuses. Rita usub, et ka eakas daam saab oma vajadusi piirata, kui sellest on kasu ühele kas või tundmatule ja Eestist kaugel elavale lapsele. Aafrika projektist innustusid ka Märdi vanemad. Nii tuli Otsade laiendatud perering Dainah.

Üks Loone ja Märdi lastest, **Mildred**, on õpingutega jõudnud keskkooli esimesse klassi. Mildred elab keskmises

Shianda peres. Tüdrukul on kuus õde-venda, teda kasvatab ema, isa suri kaheksa aastat tagasi tuberkuloosi. Tuberkuloosi suremine on Shiandas tavaline. Tuberkuloos on seal üks levinumaid haigusi, millesse nakatuvad sageli HIV-positiivsed inimesed. HI-viirus on aga Shianda külas tabu. Eriti meestele. Kuigi HI-viirust kannab 6% Keenia elanikkonnast, Shianda külas sellest ei räägita, seda ei põeta, sellesse ei surda. Haiglasse ei minda. Surrakse tuberkuloosi.

Mildred on täiesti tavaline Shianda tüdruk. Nagu tema klassikaaslastele, meeldib tallegi vabal ajal oma ema majapidamistöodes aidata ja palvetada. Suurena tahab Mildred saada arstiks nagu kõik tema klassiõed. Arstiks, medõeks või õpetajaks. Nendel erialadel saab Keenias tööd.

Mildredi emal ja ka suuremal osal tüdruku klassikaaslaste vanematel on pisike maatükk, mis on pere ainus sissetulekuallikas. Seal kasvatatakse enamasti maisi või

suhkruroogu, mille müügist saadava rahaga püütakse ära toita terve pere, maksta koolimaksud, osta riided. Maa-tükk on Mildredi pere vajaduste rahuldamiseks ilmselgelt liiga väike. Tema emal puudub aga piisav haridus, et tööd leida. Ainus võimalus on teha üliväikese tasu eest kōplamistõid. Mildredi emal ei ole laste harimiseks piisavalt raha. Eranditult tasuline keskharidus on Keenias luksus, mida saavad endale lubada vaid rikkamad.

ETTE MÄÄRATUD SAATUSED

Mildredile oli määratud jääda keskhariduseta, pärast põhikooli lõpetamist abielluda ja panna alus samasugustes probleemides vaevlevale perele. Kuigi Mildred unistab iga päev arstiks saamisest ja on valmis end sellele eesmärgile täielikult pühendama, ei leia ta, et tema unistuste täitumise võimatuses midagi erilist oleks. Suurem osa Mildredi naabritüdrukuid ei saa isegi mõnda aega keskkoolis käia, rääkimata selle lõpetamisest.

Keskmise Shianda pere keskmise tüdruku ettemääratud tulevikku keskharidust sisse kirjutatud ei ole. Tüdru-

kud annavad endale väga hästi aru, et nad on õnnelikud, kui saavad lõpetada põhikooli. Kuigi põhiharidus on riigis ametlikult tasuta, peab ka kehvemates maakoolides maksma seitsmendas ja kaheksandas klassis eksamitasusid, mis küünivad tihti 40 euronit aastas.

Viimasel aastal on Mildredi põhihariduse omandamist toetanud Loone ja Märta. Tänu Eesti MTÜ Mondo ja Keenia organisatsiooni WEFOCO koostööle maksti Mildredi eksamitasud ära õppeaasta alguses ja talle osteti kooliks vajalik varustus: koolivorm, kingad, sokid, vihkud, kirjutusvahendid jm. Nii sai Mildred terve õppeaasta koolis käia. Kui koolivarustust pole, koolivorm on liiga katkine või eksamitasud maksmata, on õpetajatel õigus laps koju asjade või raha järele saata ning enamasti jäävad nad koju nädalateks või kuudeks. Julgemad proovivad salaja kooli tagasi minna, lootuses, et õpetaja nende tagasitulekut tähele ei pane. Enamasti õpetaja siiski märkab seda ja karistab tagasi tulnud lapsi peksuga ning nad saadetakse jälle koju. Õppimissoov on aga peksuhirmust suurem ning lapsed kipuvad aina kooli tagasi. Juba esimese

Koolivormis Dainah koos hooldajaga, kes kasvatab tüdrukut pärast tema vanemate surma.

klassi õpilased teavad, et haridus on ainus võimalus paremaks eluks, ning kooliskäimist peetakse ülioluliseks. Kõik lapsed Shiandas tahavad koolis käia.

JUHTUB LIIGA PALJU

Kui Mildred sai teada, et talle on antud võimalus minna keskkooli, jäi tüdruk väliselt häirivalt rahulikuks. Arvatavasti oleks Mildred täpselt samamoodi reageerinud ka uudisele, et ta keskkooli edasi minna ei saa. Väärikalt. Leplikult. Shianda lapsed on ääretult kannatlikud. Nad on leppinud paratamatusega, et kõike ei saa. Paljut ei saa. Vahepeal ei saa vähestki. Mitte ainult keskhariduse omandamine, vaid ka haiglaravi on Shianda külas keskmisele perele luksus. Minu jaoks häiriva rahulikkusega reageeritakse kõigele toimuvale, olgu selleks siis mõne õe-venna surm alatoitumisest põhjustatud haigusesse, see, et purjus isa igal õhtul ema peksab, või et mõne euro puudumise tõttu koolist välja kukutakse. Laste ümber juhtub niisuguseid asju liiga palju selleks, et kõigele emotsionaalselt reageerida. Lapsed, teiste hulgas ka Mildred, on muutunud tuimaks. Aktsepteerivaks. Kuid samas sihikindlaks. Kui neile anda võimalus, siis nad kasutavad seda.

KEVIN JA DAINAH

Peale Mildredi toetavad Loone ja Märtn põhikooliõpilast **Kevinit** ja Märtdi vanemad toetavad samuti põhikoolis õppivat **Dainahi**. Ka Kevini isa on surnud ning tema eest hoolitseb väikefarmerist ema. Kevini unistuseks on saada sotsiaaltöötajaks, et aidata teisi probleemseid perekondi. Kevin on asjalik noormees, kelle koduseks meelistegevuseks on koolis õpitu kordamine. Sageli aitab poiss aga ema ja kõplab terve päeva põllul, koolitükkide tegemine jääb õhtusse. Tihti pole perel aga raha parafiini jaoks ja valguse puudumise pärast jääbki poisil õppimata. Kevin elab pisikeses kahetoalises majakeses, mille esimene tuba on elutuba, teises toas aga on muldpõrandal kuhjas maisikotid, mille peal poiss magab. Nelja peale on peres üks tekk. Vett toob allikalt tema 1. klassis käiv noorem õde.

Kevin on tõsine, asjalik ja napsõnaline noormees, kes unistab ülikooli minekust, kuid kardab, et unistus ei ole määratud teoks saama. Tema pere on nii vaene, et 10aastane õde Moureen sai kooli minna alles aasta tagasi tänu eestlasest toetajale. Kevini jaoks oleks juba suur asi, kui ta saaks keskhariduse.

LAPSED TAHAVAD HARIDUST JA ISESEISVUST

Dainahi elusaatus on kõige keerulisem. Tema mõlemad vanemad surid HIVi tõttu ning ka tüdruk ise on HIV-positiivne. Õnneks käib ta korralikult ravil ning on elurõõmus ja hakkaja. Dainahile toetajat leida oli väga oluline. Tema eest hoolitseb kehval majanduslikul järjel olev ema õde,

seetõttu on tüdruk koolist väljakukkumise ohus – investeerimist oma sugulaste laste haridusse, eriti veel raskesti haige tütarlapse haridusse, ei peeta oluliseks. Dainahi haridus ei ole tema hooldajale ilmselgelt esmatähtis ja esimeste suuremate koolikulude tekkimisel kukuks tüdruk suure tõenäosusega koolist välja. Nüüd on tüdrukule vähemalt

KÕIK KOLM LAST ON MAKSMATA ÕPPETASUDE PÄRAST TEKKINUD PEKSUHIRMUST HOOLIMATA KANGEKAELSELT SIISKI KOOLIS KÄINUD.

põhiharidus kindlustatud. Koolist eemale jäänud tütarlapsed pannakse üsna kiiresti mehele. Seda saatust ei taha endale aga mitte ükski põhikoolitüdruk. Kõik tahavad haridust ja iseseisvust.

Neid lapsi ühendab suur õpimotivatsioon. Tihti jäävad lapsed kooli kuni pimedani, et sealseid tingimusi õppimiseks ära kasutada – kodus pandaks nad lihtsalt majapidamistööde tegema või väiksemate õdede-vennade eest hoolitsema. Kuigi haridust ja kooliskäimist väärtustatakse väga, ei soosita kodus õppimist, sest majapidamine nõuab abikäsi.

Kõik kolm last on maksmata õppetasude pärast tekinud peksuhirmust hoolimata kangekaelselt siiski koolis käinud ning ka kodus takistuste kiuste õppinud. Tänu sellele on nad häid tulemusi saavutanud ja endale toetaja leidnud. Keenias on rahapuuduse tõttu isegi põhiharidusest ilmajäämine laste igapäev. Tänu Eesti naisele Loonele ja tema perele julgevad kolm last kaugel Keenias aga jälle unistada. ■

Dainah Eesti toetajalt saadud kirja ja sellele kirjutatud vastusega.

Kes tahab aidata, leiab võimaluse

Loone Ots arvab, et kes tahab teisi toetada, leiab alati võimaluse. Kui meie lapsed on terved, söönud, vaktsineeritud, seadusega kaitstud ja kool on neile lausa kohustuslik, siis on õige aidata lapsi nendes maades, kus meie hüved on tundmatud.

Mildred kirjutab kirja Eestisse.

Kas peab olema rikas, et teisi toetada?

Minu pensionärist ema Rita näide peaks olema piisav, veenmaks, et soov teha head ei sõltu inimese sissetulekust. Kes tahab aidata, leiab alati võimaluse. Ka aeg on raha, tihti isegi rohkem. Ma tean, kui palju annaks mõnele Eesti lastekodu- või erikoolilapsele see, kui keegi käiks teda korrapäraselt vaatamas, temaga jalutaks, mängiks... Kahjuks on aega nii vähe, et kergem, palju kergem on anda raha.

Kas toetamiseks kulub palju raha?

Ühe Aafrika lapse põhikoolitee maksab 42 eurot aastas. Eestis maksab lühikese juukse lõikus koos pesu, värvimise ja soenguga umbes sama palju. Naine, kes oma välimusest hoolib, käib juuksuris korra kuus. Aga kui käia kahe kuu tagant, et juhtu tegelikult midagi.

Ivo Nikkolo kleit maksab 140 eurot. Selle eest saab kolm väikest aafriklast aasta aega lahedasti koolis käia. Kas sina, keskmisel järjel Eesti naine, ikka vajad uut kleiti igaks hooajaks? See on küsimus, mille igaüks peab enda jaoks ise otsustama.

Kas teil on omavahel ka mingi emotsionaalne kontakt või teete lihtsalt rahaülekande?

Mondo toob meile laste pilte, nii et me teame, kuidas nad välja näevad.

Me vahetame agaralt kirju. Inglise keeles. Meie küsime, mis on nende lemmikud: värvid, õppeained, huvid... Kuidas neil läheb, kas nad on kasvanud. Saadame peale raha ka väikesi kinke, lisaks kleipse, kaarte ja muud sarnast, mis lastele rõõmu teeks. Paneme igasse kirja ka natuke dollareid. Loodame, et nad on need kätte saanud.

Alguses aitasid õpetajad lastel kirjutada ja kirjad olid ühtmoodi. Kuid näiteks Kevin hakkas meile kohe joonistama. Tal on haruldane anne! Ta joonistab linde ja lilli ning kaunistab neid kõikisugu ornamentidega. Me näeme, kuidas lapsed arenevad. Margaret ei osanud esimesel aastal ei kirjutada ega joonistada. Saatis meile kirjaberberil rön-

gaid ja loogelisi jooni. Nüüd ta juba kirjutab.

Suuremad on hakanud kirjutama rohkem iseendast. Kelleks tahavad saada, millest unistavad. Unistavad ikka koolis, keskkoolis ja ülikoolis käimisest. Kevin saatis oma eluloo. Seal oli päris õõvastavaid kohti. Näiteks kuidas vahepeal polnud neil midagi süüa ja ema käis ühelt ukselt teisele kerjamas. Kõige halvemal ajal olid lapsed söömata kolm päeva.

Ja nad ütlevad, et palvetavad meie eest.

Kas olete kokku puutunud ka eelarvamustega, nagu miks toetad mingit mustanahalist, miks sa Eesti lapsi ei toeta, meil endalgi vaeseid küll...

Muidugi. Seda ütlevad paljud. Ja mitmed, keda oleme üles kutsunud, umbusaldavad projekti ennast. Et kas ikka raha jõuab lasteni või teenib keegi kergelt tulu. Nüüd on meil hea näidata, et kõik toimib, Mondo on saanud laiema kõlapinna.

Jah, muidugi on Eestis palju vaeseid lapsi. Püüame jõudumööda ka nende elu leevendada. Üks ei välista teist. Eesti ja Aafrika asuvad ühel maakeral. Kui meie lapsed on terved, söönud, vaktsineeritud, seadusega kaitstud ja kool on neile lausa kohustuslik, siis on õige aidata lapsi nendes maades, kus meie hüved on tundmatud. Laps on laps, on ta must, valge või helekollane. Ka meie vanemad on öelnud sedasama.

Mida see annab teile endale?

Arvan, et tohutult rõõmu. Me kõik rõõmustame, et need lapsed on meie jaoks olemas. Lisaks on sel korralik pedagoogiline efekt. Meie lapsed õpivad mõtlema Eestile ja heaolule, mõistma, et nende jaoks loomulikud asjad on mõnes kohas haruldaset suur õnn. Aga seda õnne luua on meie, mugavalt elavate inimeste võimuses. Meie lapsed saavad kodust kaasa teadmise, et elu ebaõiglust peab aitama hüvitada ja et seda suudab igaüks. ■

Küsis Sirje Maasikamäe

MAAILMAPÄEV 1. JUUNIL VABADUSE VÄLJAKUL

Selleaastase Maailmapäeva teema on inimõigused ja arengumaades elavad lapsed. Juba üheksandat aastat toimuva kogupereürituse eesmärk on suurendada meie teadlikkust arengukoostööst ja globaalprobleemidest. 1. juunil on Vabaduse väljakul ligi 50 organisatsiooni, kes aitavad kaasa parema ja õiglasema maailma loomisele, toimub tasuta kontsert. Maailmapäeva korraldab Arengukoostöö Ümarlaud. Uuri lähemalt www.terveilm.ee.

Kogu maailma lapsed vajavad meid

Tekst: **Eva Ladva**, Arengukoostöö Ümarlaud

Arengumaades elab vaesuses miljoneid lapsi. Mida saaks igaüks meist selle olukorra leevendamiseks ära teha?

Esmapilgul võib tunduda kauge ja võõrana mõte, et meil eestlastel võiks olla midagi kaasa rääkida ülemaailmsete probleemide lahendamisel. On ju siinsamas Maarjamaalgi küllalt murekohti, mis vajaksid leevendust. Ometi elame maailmas, kus see, mis toimub Aafrikas või Lõuna-Ameerikas, mõjutab otseselt või veidi kaudsemal viisil ka meid Eestis.

SLUMMILAPSED JA ÄÄRMINE VAESUS

Hiljuti avaldatud UNICEFi raportist selgub, et ligi kolmandik maailma elanikkonnast elab äärmises vaesuses ja ebainimlikes tingimustes. See tähendab kaht miljardit inimest. Neil pole puhast joogivett, elektrit, arstiabi. Just sellistes, filmikaadritel nähtuga sarnanevates slummides kasvab üles suur osa maailma lastest. UNICEFi teatel suri 2010. aastal kaheksa miljonit last maailmas – peamiselt kopsupõletiku, kõhulahtisuse või sünnikomplikatsioonide tagajärjel.

Vaesus, nii nagu ÜRO seda hindab, tähendab näiteks seda, et Sahara-taguses Aafrikas, mis on maailma kõige vaesem piirkond, peab 70% inimestest toime tulema umbes poolteise euroga päevas. Isegi piisav kogus toitu, et köht korralikult täis süüa, ja peavari on luksus, mida enamik perekondi endale lubada ei saa, haridusest ja esmaabist rääkimata.

VÕIMALUSED ABISTADA

Kõige lihtsam ja mugavam on alustuseks välja valida organisatsioon, mille tegevus kõige enam huvi pakub ja meeldib, ning teha annetust. Näiteks vaid 10 euro eest saab 1500 last kapsli A-vitamiini või vajaliku vaktsiinidoosi lastehalvatuse vastu.

Teiseks, igaühel meist on võimalik “hääletada” oma rahakotiga. Kui uurime kaupluses hoolikamalt, mida ostukorvi asetame, võime probleemide lahendamisele arengumaades kaasa aidata ka üksnes oma tarbimisharjumusi muutes. Meiegi poelettidele on jõudnud kaubad, mis kannavad õiglase või eetilise toote märki. Eetilist toodetud kauba valmistamisel ei ole kasutatud lapsorjade tööd,

mis kahjuks nn tavakaubanduses on praegu veel täiesti tavaline, samuti saavad selliste toodete müügist suurema kasumi arengumaade tootjad, et oma lapsed kooli saata või puhast joogivesi koduõuele tuua.

Kolmas võimalus on astuda oma mugavustsoonist samm välja ning hakata vabatahtlikuks. Selleks ei pea tingimata sõitma teise maailma otsa, alustuseks võib otsida mõne arengukoostööga tegeleva organisatsiooni Eestis, kellele nõu ja jõuga appi minna. Noortel tasub aga kindlasti kaaluda võimalust maailmas ringi reisida ja mõnda aega näiteks Aasias, Aafrikas või Lõuna-Ameerikas vabatahtlikuna töötada. ■

ARENGUKOOSTÖÖD EDENDAVAD ORGANISATSIOONE

Mondo

Võib-olla oled juba kuulnud eestlaste plaanist rajada Ugandasse kohvik, kus töötaksid kohalikud erivajadustega noored? Ehk soovid hoopis toetada ühte Aafrika põngerjat tema kooliteel? Põnevaid tegevusi, milles kaasa lüüa, jätkub Mondol kõigile huvilistele.

Vaata lähemalt www.muudamaailma.ee.

Damota

MTÜ asutasid kolm noort eestlast, kes on töötanud vabatahtlikena Etioopias. Damota nime kannab kohalik mägi ja organisatsiooni eesmärk on toetada sealsete laste haridust. Näiteks ehitati meie noorte eestvedamisel Etioopiasse koolimaja.

Vaata lähemalt www.etioopia.ee.

Arengukoostöö Ümarlaud (AKÜ)

koordineerib Eestis arengukoostöö edendamist ja koostööd abi vajavate riikidega. AKÜ-l on 21 liikmesorganisatsiooni, tihedat koostööd tehakse välisministeeriumi ja eri riikide saatkondadega Eestis. Samuti saadab AKÜ igal aastal vabatahtlikke arengumaadesse ja vahendab infot maailmas toimuva kohta. Vaata lähemalt www.terveilm.ee.

Tekst: Merit Lage Fotod: SLÜ

Kuidas elad, Ida-Virumaa laps?

Sillamäe Lastekaitse Ühing (SLÜ) töötab aktiivselt selle nimel, et kujundada ümbruskonnast laste- ja noortesõbralik keskkond. Ühingu tegemistest räägivad ühingu juhataja **Irina Golikova** ja programmide juhataja **Vassili Golikov**.

Töötate selle nimel, et kujundada ümbruskond noorte- ja lastesõbralikuks. Missugune on praegune keskkond Ida-Virumaal?

Irina Golikova: Ida-Virumaa laste, noorte ja perede probleemid on ülejäänud Eestiga võrreldes pisut teistsugused. Laste ja noorte olukorda mõjutavad siinsed kasvatusmudelid, majanduslik olukord ja töötus. 30% noortest lahkub Ida-Virumaalt ega tule enam tagasi. Sillamäel elas varem 20 000 inimest, nüüd on alles 14 000; varem oli 14 lasteaeda, praegu on 5.

Kui Lastekaitse Liit korraldas konverentsi “Kuidas elad, Eestimaa laps?”, otsustas Sillamäe Lastekaitse Ühing

korraldada piirkondliku konverentsi “Kuidas elad, Ida-Virumaa laps?”. Ida-Virumaal on noortekeskused ja -organisatsioonid, kuid koostöö nende vahel on vähene või isegi puudub, kuna enamasti tegutsetakse projektipõhiselt ja väikeste ressurssidega. SLÜ on viimasel viiel aastal töötanud selle nimel, et eri ühingute, koolide, omavalitsuste jm instantside vahel oleks tugev ja pidev koostöö. Näiteks pakub OÜ Corrigo koostöös SLÜga Sillamäe lastele tasuta juriidilist ja psühholoogist nõu.

Oleme kogenud, et Ida-Virumaa väikestes valdades pole tõhusat perepoliitikat. Pigem tegeldakse ellujäämise küsimustega: et oleks kütet ja süüa ning oleksid rahuldatud

muud esmatähtsad vajadused. Ja need mured on sarnased nii eesti kui ka vene keelt kõnelevates peredes.

Ida-Virumaal on ligi 20% tööealistest inimestest registreeritud töötuks. Sillamäe 14 000 elanikust on vaid umbes 3000 Eesti kodakondsusega. Selline olukord mõjutab mentaliteeti. Oleks väga hea, kui Eesti riik investeeriks rohkem loimumisse, et ühiselt luua meie ühine väärtussüsteem ja maailmapilt.

Peredes märkame õpitud abitust, inimesed on väga väsinud ega soovi midagi muuta. Oleme kogunud, et väga raske on inimest aidata, kui inimene ise ennast aidata ei taha.

Siiski märkame ka kasvavat soovi olukorda muuta. Näiteks 80% Sillamäe eestikeelse kooli õpilastest kannavad nimesid, mis ei ole eesti omad. Vanemad soovivad, et nende lapsed õpiksid eestikeelses koolis ja omandaksid paremad väljavaated Eestis hakkama saamiseks.

Kui palju on Sillamäe Lastekaitse Ühingu liikmeid?

Irina Golikova: Sillamäe Lastekaitse Ühingu kuulub ametlikult üle 120 liikme. Kuna meie tegevus on olnud ainult projektipõhine, siis ei ole olnud võimalik leida vahendeid liikmete järjepidevaks kaasamiseks. Ühingu vaieldamatult kõige nõrgem külge ongi liikmete aktiivne kaasamine. Aga tänu Euroopa Majanduspiirkonna toetusi vahendavale Vabaihenduste Fondile ja Avatud Eesti Fondile saime rahastuse projektile "Sillamäe Lastekaitse Ühing – jätkusuutlik organisatsioon", mille raames soovime aluse panna Sillamäe Lastekaitse Ühingu jätkusuutlikule arengule ning aktiivselt kaasata liikmeid koolitustesse ja teistesse tegevustesse, nii et neil oleks huvi ka edaspidi osaleda ühingu arendamisel.

Kuidas elavad noored Ida-Virumaal?

Vassili Golikov: Noortele teeb muret tulevik – hindade

tõus, vanemate töötus, kaaslaste ükskõiksus ja nende võõrandumine reaalsest elust ning elamine üksnes internetis, näiteks Facebookis jm sotsiaalvõrgustikes. Noored tahavad häid kogemusi, rohkem võimalusi, seetõttu suunavad nad igatsevad pilgud Tallinna ja teiste suuremate keskuste poole. Nad näevad võimalusi, mida need pakuvad, ega ole huvitatud tagasitulekust Sillamäele või mõnda teise Ida-Virumaa linna.

Kahjuks pole praegune keskkond Ida-Virumaal piisavalt sõbralik ei lastele ega noortele. Laps otsib oma vanemate tuge ja kaasatust, ta tahab olla nähtav ja kuuldav. Vanemad on aga tihti hõivatud kas tööga või töötusega toimetulekuga, jooksvate probleemidega, nad on stressis. Seetõttu jääb lapse hääl vanematele kuulmatuks ja tema mured märkamata, laps muutub kinniseks, läheb tänavale ja satub halba seltskonda. Kahjuks võib märgata, et ka majanduslikult hästi hakkama saavates peredes korraldavad vanemad lapse elu ja tagavad talle heaolu, kuid unustavad teda kuulata ja väärtustada. Muret teeb ka vägivald peredes.

SLÜ seisab oma projektidega selle eest, et noori kaasata rohkem otsustusprotsessidesse. Pakume noortele võimalusi olla aktiivsed ja kasvatame selle kaudu tegusat kodanikkonda. See on eriti oluline just siin, Ida-Virumaal. Ühiskonnal on vaja aru saada, et iga laps ja noor on väärtus. Et riik säiliks, peame hoolitsema laste eest, tagama nende õigused ja kujundama neile sõbraliku keskkonna, kus pole isolatsiooni, vägivalda ega vaesust, millega me peame praegu võitlema.

Sillamäe Lastekaitse Ühing on avatud koostööle ning tegutseb nii kohalikul, riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. ■

Rohkem infot Sillamäe Lastekaitse Ühingu kohta on nende kodulehel www.sscw.ee eesti, vene ja inglise keeles.

Mu vanemad kaitsevad riiki

Tekst: **Selene Kollom** Fotod: **Scanpix, Kriss Szkurlatowski (12frames.eu)**

Riigikaitsele pühendunud inimene kurdab harva ja annab oma parima, et olla eeskujuks. Enamasti me ei küsi, mismoodi ta saab hakkama tööstressiga ja kuidas tunnevad end tema lapsed.

Riigikaitsja olla on amet, aga ka mõtteviis – oskus märgata kõrvalseisjat, oskus peale oma ametialase kohuse ilmutada lahkete ja abivalmis meelt ka erasikuna. On ju enesestmõistetav, et politseinik on raske õnnetuse läbi elanud inimesele ka esimene tugiisik, et parameedik on füüsilist abi andes ka esmane hingetohter ja et kriisikoldes kaitsevälane peab olema nii sõjalises valmisolekus kui ka looma kohalikega sõbralikke suhteid.

Maaailmas on aastakümneid arendatud kodanike ja vabatahtlike abiga ühinguid, mis toetavad sellise ameti valinud inimesi. Kogukond hoiab kokku, selles ringis mõistetakse teineteist ja toetatakse igapäevaelu- või pereprobleemides.

HOOLIVATE LASTE MURED, SALADUSED JA VALUD

Eelmisel suvel toimus Remniku õppe- ja puhkekeskuses nädalane ühislaager riigikaitsjate lastele. Ettevõtmine sai teoks Reservkorpuse algatatud sotsiaalse toetusprogrammi raames.

On oluline, et riigikaitsjate lapsed kasvaksid üles tugevate, tervete ja empaatilistena. Lastelaagri elu juhtides kogesin, et need lapsed on sõbralikud, koostöövalmid ja oskavad heita pilgu ka kõrvalseisjale. Nende hoolivate pisikeste kodanike väikesed ja suured mured, saladused ja valud peavad saama jagatud, siis kasvab neist ühiskonna kindel vundament.

Soovin kogu südamest, et laagris viibinud laste pöörane rõõmurõkatus – “See on lihtsalt liiga vägev!” – ei kaoks ja riigikaitsjate perede toetus kujuneks traditsiooniks. Meie hoolivus on neile suureks motivatsiooniks.

Võimalus elada nädal koos teiste lastega, kel sarnased kogemused ja huvid, avasid laste usalduslikkuse kiiresti. Tundes, et sind mõistetakse ja tunnustatakse, pani need väikesed päikesed särama kogu oma jõus.

Kui rääkida peredest, kus need lapsed kasvavad, avanesid meie ees korduvad lood.

KAHE VENNA LUGU

8- ja 13aastase lapse toetav kooslus. Vanemad töötavad politseis, üks on sageli lähetustel ja missioonidel. Vanemad on küll hoolivad ja panustavad peresuhetesse, ometi viib sage teineteisest eemalolek võõrandumiseni ja tekitab probleeme. Väiksem laps on muutunud ebakindlaks, tal on kõrgendatud tähelepanuvajadus, seletamatud hirmud ja ta märgab voodit. Vanem vend on hoolitseja ja kaitsja, nagu väike täiskasvanu, kelle olule on langenud liiga suur koorem. Ta väldib mängu ja vallatusi, sest peab olema tõsisem, vastutustundlikum, distsiplineeritum.

Laager andis vabanemisvõimaluse mõlemale. Noorema kaasasime tegevustesse, kus ta tundis oma tegutsemise täht-

sust. Öösel magama jäädes sosistasime kaisus olles lugusid ja jagasime tunnustust just temale päeval tehtu eest. Leides oma tugevused ja oskused, unustas laps laagri lõpuks koduse igatsusvalu, uppus tegevustesse ja mängurõõmu.

Vanema lapse tõmbasime lapselikesse hullamistesse, koerustesse ja mängudesse – nägime, kuidas “väikese vanainimese” ümbert hakkas lagunema hoiakutekiht. Algul piilus vargsi välja särasilmne kelm, siis juba nautis ta toimuvat kogu hingest, nii tantsides, võisteldes kui suheldes.

SILMAGA NÄHTAVAD MUUTUSED

Üks suurest perest pärit 15aastase lapse vanematest on päästetöötaja, teine panustab vabatahtlikuna riigikaitseorganisatsiooni töösse. Peret muserdavad majandusmured ja krooniline ajapuudus, kuid pühendunult jagatakse seda, mis on. Laps on vanematest võõrdunud, tarvitab alkoholi, koge seletamatuid agressiivsushooge.

Laagris võtsime lapse korraldustiimi, jagasime talle ülesandeid ja suunasime noorematega tegelema. Muutused olid silmanähtavad. Ta avanes, tundes oma kohustusi ja vastutust ning oli suureks abiks kõigile. Empaatiat jätkus ka kõige väiksema jaoks.

ON OLULINE, ET RIIGIKAITSJATE LAPSED KASVAKSID ÜLES TUGEVATE, TERVETE JA EMPAATILISTENA.

ÖNNELIK ENESEVÄLJENDUS

10aastane eluohulikku haigust põdev laps hoidis teistest eraldi, ta oli ettevaatlik ja mitte kuigi seltsiv. Mõõdukas kaasamine kõikidesse tegevustesse, tema kohtlemine teistega võrdväärselt tõi välja lapse sisemised jõuressursid. Terve laagrielu oli temale kui kestev unenägu, kus puudus harjumuspärane piirangute süsteem. Tervis oli igapäevaste ravimite abil kontrolli all ja lapse igakülgne õnnelik eneseväljendus andis meile teadmise, et suutsime talle kinkida ühe meeldejäävaima kogemuse.

Neid lugusid võiks jätkata kümnete kaupa, iga pere on eriline oma murede ja rõõmudega, kuid probleemid on sarnased ja ühele perele abi osutades leiad lahenduse ka teisele. Seekord ei puudutanud me olukordi, kus üks vanem on teenistuskohustusi täites hukkunud. Oluline on see, et lapsed saavad kogeda õlg-õla-tunnet, näha teisi sarnaste kogemustega lapsi ja et nad teavad, et pole ükski. Neist saab kogukond, kes üheski olukorras ei jäta teist tähelepanuta.

ET PINGED EI KUHIJKS

Sageli on riigikaitsjatest lapsevanemad oma problee-

midega üksi jäänud ja lapsed peavad selles olukorras ise kohanema. On mõistetav, et kui oma muresid avameelselt jagada ei saa, siis pinged kogunevad ja tagajärjed peab vastu võtma kogu pere. Probleemidel on kombeks kuhjuda, tekib nõiarõng. Kolleegidele ja tööandjale oma muredest enamasti ei räägita, sest kardetakse, et see võib maksta töökoha. Väljastpoolt abi leidmiseks ei jätku võimalusi, ei leita õigeid spetsialiste või häbenetakse. Kuna riigikaitsjate töö- ja eluprobleemid on spetsiifilist laadi, ei usuta abi tõhusust, ollakse veendunud spetsialistide kogemuslikes puudujääkides.

Samalaadseid muresid on ka n-õ tavaperedes, aga mitu korda suurem pingete risk on riigikaitsjatel, kes veavad (ka agressiooni ja kuritegevusega kokku puutudes) ühiskon-

mõistame, et töö nõuab nendelt inimestelt teatavat vaoshoitust – riigikaitsja ametiga kaasneb ka vastutus osadest asjadest vaikida. Kuid kõike, mis puudutab neid kui inimesi ja lapsevanemaid, peavad nad saama jagada, pered ei tohi olla nende ameti ohvrid. Tasakaalus, motiveeritud ja pühendunud riigikaitsja hoiab meie kogukonda koos.

Majandussurutis ja koondamised – me kõik oleme neist kuulnud ka riigikaitselistes ametkondades. Selleski sihtgrupis on suurperesid, üksikvanemaid, perepea või pereliikme kaotanud peresid. Tuleb aga mõista, et nende inimeste heast käekäigust sõltub meie kõigi turvatunne.

Artikli autor Selene Kollom on MTÜ Reservkorpus eestvedaja ja tegevliige, MTÜ Kodaniku Hääli asutajaliige, MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku liige. ■

SAGELI ON RIIGIKAITSJATEST LAPSEVANEMAD OMA PROBLEEMIDEGA ÜKSI JÄÄNUD.

nas suuremat koormat. Loomulikult võib öelda, et see on nende oma vaba valik. Kuid me peame arvestama, et politseinikul, päästjal, parameedikul ja kaitseväelasel on nii vajalik amet, et nendeta ei saaks me päevagi hakkama. Nende mured ei saa jääda vaid nende omaks.

KOKKUHOIDEV KOGUKOND

MTÜ Reservkorpus kutsus kaaskodanikke üles tähelepanema ja mõistma riigikaitsja raske ameti valinud inimesi. "Milles on asi, need inimesed on ju kindlustatud tööga? Nende taga on terve ametkondlik süsteem. Tegelege parem puudustkannatavate peredega!" Nii on öeldud, aga see on siiski medali üks pool.

Oleme valinud ühe keerulise sihtgrupi esindamise. Me

KOLLEEGIDELT SAAB TUGE

Airi Kivi, psühholoog-pereterapeut, MTÜ Õnnepank eestvedaja ning MTÜ Reservkorpus tegevliige

Olen riigikaitsjate peredega ka koolitusel kokku puutunud ning leian, et need inimesed saavad murede ja rõõmude jagamisest kolleegidega palju tuge. Omavahel on võimalik vahetada mõtteid, kuidas väikeste lastega toime tulla missioonil viibivat abikaasat koju oodates, või saab koguda julgust, et edaspidi mõne ühingu liikme poole ühe või teise igapäevaelu probleemiga pöörduda. Tegemist on inimestega, kes on väga õpihimulised, ettevõtlikud ja hoolivad. On suur rõõm aidata nende valitud suunale omalt poolt natuke kaasa!

Airi Kivi liitus 2012. aastal MTÜ Reservkorpus algatatud riigikaitsjate lasteperede toetusprogrammiga.

KOHTUME PIVAROOTSI!

Pivarootsi õppe- ja puhkekeskus on parim paik

- firmadele seminaride, nõupidamiste, koolituste ja kokkutulekute korraldamiseks,
- peresündmusteks,
- laste- ja noorterühmade laagrivahetusteks (www.lastelaagrid.eu),
- aktiivseks puhkuseks, spordiüritusteks,
- linnuvaatlajatele ja loodushuvilistele.

Lisateenused ja võimalused: toitlustamine, majutus, telkimine, saunad, lõkkeplats, palliplatsid, lauatenis, ronimissein, jalgrataste ja matkavarustuse rent.

Aitame korraldada retkejuhtidega matku (jalgsi, ratta või bus-siga) ja koostada sobiva matkapaketi Läänemaa ja Muhu vaatamis-väärsustega tutvumiseks.

2013. aastal avame vaatetorni, loodusõpperaja, loodusinfo-keskuse ehk Pivarootsi loodustarekese ja müügimajakese ehk rannarahva teabe-, käsitöö- ja toiduaida.

Kõik teenused on ette tellimisel, uuri lisa www.pivarootsi.eu,

www.lastelaagrid.eu, pivarootsi@lastekaitseliit.ee ja tel +372 507 6021.

Veeda vaba aega Pivarootsi õppe- ja puhkekeskuses

Õppe- ja puhkekeskuses püütakse parandada keskkonna-teadlikkust ning käsitöötubades hoitakse au sees traditsioonilisi rahvuslikke käsitöövõtteid. Praktiliseks loodusõppeks on vaatetorn, loodusinfokeskus ja loodusõpperada, loodusobjekte saab tundma õppida kirjanduse, mängude, GPSi ja muude tehniliste seadmete-vahendite abil.

Käsitöötubades on võimalik kangastelgedel kududa sisustus-tekstiile ja lauatelgedel linikuid, valmistada pudeliklaasist esemeid, mis valmivad kõrghuumusahjus, teha puuliistul Lõuna-Läänemaa pätte. Võõde kudumise ja paelte punumise toas õpetatakse kõlade, tihvade ja vöötelgede abil tegema rahvuslikke võid ja paelu. Uuri lähemalt www.pivarootsi.eu, www.lastelaagrid.eu, pivarootsi@lastekaitseliit.ee või tel +372 507 6021.

VIHJELIINIDE KOOSTÖÖ

Möödunud aasta lõpul kinnitati Amsterdamis assotsiatsiooni INHOPE aastakonverentsil Eesti vihjeliini www.vihjeliin.ee täisliikmelisus rahvusvahelises võrgustikus. Eri maade vihjeliine ühendav INHOPE (www.inhope.org) asutati 1999. aastal, praegu on assotsiatsioon 43 vihjeliini 37 riigist üle maailma. Ühenduse eesmärk on toetada ja edendada vihjeliinide koostööd, tõkestamaks laste seksuaalset ärakasutamist esitava materjali levikut internetis.

Lastekaitse Liidu hallatav veebipõhine vihjeliin võimaldab teatada ebaseadusliku ja lastele ebasobiva sisuga veebilehtedest. Eelkõige on vihjeliin mõeldud teavitamiseks internetilehekülgedest, kus esitatakse laste seksuaalse ärakasutamise materjali. Alates vihjeliini avamisest 2011. aasta jaanuarist kuni veebruarini 2013 on vihjeliinile saabunud 1687 teadet, millest 203 on sisaldanud viidet veebikeskkonnale, mis esitas laste seksuaalset ärakasutamist kujutavat materjali. Vihjeliin teeb koostööd Politsei- ja Piirivalveametiga. Rohkem infot vihjeliini tegevusest ja statistikast leiab veebilehelt www.vihjeliin.ee.

PEREPÄEV PAIDES

Tule kõnnime koos Eestimaa südames selle nimel, et igal lapsel oleks turvaline perekond!

2. juunil 2013 toimub Paides suur perepäev, kus osalejad annavad oma panuse, suurendamaks teadlikkust sellest, et iga laps vajab kasvamiseks turvalist ja armastavat peret. Üritus on tasuta, põnevust ja avastamisrõõmu jagub kõigile.

Kogu päeva on avatud batuudid, Lõvi Leo ja Nublu osavusmängud, Lennusadama ekspositsioonid, töötoad (Paide huvikeskus), titeasjade- ja raamatuturg. Tehakse näomaalinguid ja punutakse patse, avatud on mänguväljak ja pannkookiala. Kohal on ka motomehed oma mootorrattastega.

Päevakava:

- 10.30 Kogunemine ja registreerimine Paide keskväljakul
- 11.00 Avamine ja kõndimise start
- 12.45 Finiš Lembitu pargis
- 13.00 Laste kontsert
- 14.00 Kontsert jätkub, esinevad Luisa Värk ja Alen Veziko
- 15.00 Perefilm Paide kinos
- 16.00 Ürituse lõpp

Perepäev toimub Paide linna, Oma Pere, Igale Lapsele Pere, SEB Heategevusfondi ja Lionsi Eesti piirkonna ühisel jõul ja nõul.

Eesti Rahvuskultuuri Fondi Lastekaitse Liidu allfondi toetuse pälvis 2012. aasta lõpus mitmekülgset andekas Elva poiss **Cevin Anders Siim**.

Tekst: Merit Lage Fotod: erakogu

Edukas mitmel alal

Cevin kuulub omaelaliste seas Eesti paremiku ujumises, triatlonis, duatlonis, kergejõustikus (keskmaajooksud) ja loodusainetes. Hoolimata aeganõudvatest treeningutest õpib Cevin koolis väga hästi. Noormees on saavutanud suurepäraseid tulemusi kunstis: 2012. aastal pälvis ta Tartu linna ja maakonna kunstiolümpiaadil II koha, žürii preemia EENeti joonistusvõistluselt ning paar aastat tagasi valiti Cevini töö konkursil "Elu globaliseerivas maailmas" esindama Eestit ülemaailmsel võistlusel Santiagos.

Mida tahaksid enda tutvustuseks öelda?

Saan varsti 16aastaseks, sport on kuulunud minu ellu juba lasteaiast alates: siis alustasin jalgpallitreeninguid. Elvas on vähe poisse, kes poleks lasteaias jalgpallitreeningutega alustanud. Jalgpallile järgnesid judo, kergejõustik, esimesel triatlonil osalesin 9aastaselt. Paraku kutsuti mulle kiirabi, sest ma ei jõudnud 100 meetrit läbida. Järgmisel sügisel nõudsin, et ema mind ujumistrenni paneks, sellest hetkest olen pühendunud ujumisele, korra nädalas üritan ka kergejõustikuga sõber olla ning suviti harrastan triatloni. Lisaks olen häid kohti saavutanud bioloogiaolümpiaadidel

ning samuti meeldib mulle joonistada. Sellest õppeaastast õpin Tallinna Audentese spordigümnaasiumi 9.c klassis ja olen oma valikuga väga rahul.

Sinu viimane elamus sõpradega koos?

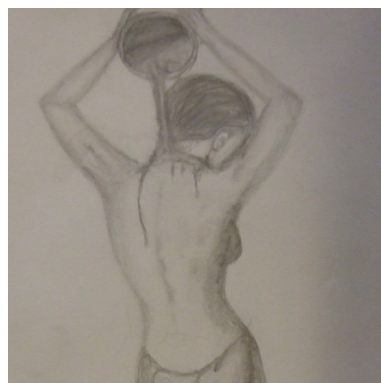
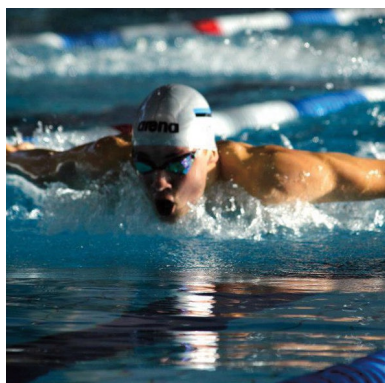
Sõbrad ümbritsevad mind iga päev, aga kõige meeldejäädavam oli ehk sõbrapäevakruisi Rootsi.

Sinu viimane kordaminek koolis?

Saavutasin bioloogiaolümpiaadil Tallinna piirkonnavoorus 3. koha, tegelikult ma seda õnnestumiseks ei pea, sest tegin paar lohakusviga, mis maksid koha vabariiklikus voorus. Varasemal kolmel aastal olen pääsenud igal aastal vabariiklikusse vooru, parima koha sain 6. klassis, kui olin vabariigi parim zooloogias.

Sinu viimane saavutus spordis?

Tulin just eile Saksamaalt suurelt rahvusvaheliselt ujumisvõistluselt, ujusin seal kõikidel aladel isiklikud rekordid, kõige rohkem rõõmustas mind isiklik rekord 100 m liblikujumises. Eeloleval nädalavahetusel toimuvad Tartus Aura keskuses Baltimaade meistrivõistlused, soovin seal hästi võistelda ning kindlustada endale koht Euroopa

noorte olümpiapäevadele, mis toimuvad juulis. Juuni lõpus osalen teatatriatloni Euroopa meistrivõistlustel, seega on mul tihe graafik.

Sinu viimane kultuurielamus?

Käisime klassiga eelmisel nädalal Eesti ajaloomuuseumis. Võimaluse korral üritan ka kinos käia, teatris käisime viimati sügisel.

Kolm tähtsat asja sinu elus? Miks need sulle olulised on?

Minu pere – nende toetus on minu jaoks kõige tähtsam. Sõbrad – nende seltsis on tore veeta vaba aega, kuigi seda on viimasel ajal väga vähe. Minu treenerid **Mihhail Krupnin** ja **Siiri Põlluveer** – mul on treeneritega väga vedanud. Küsimus puudutas kolme asja, kolme nimetatut ei saa asjadeks nimetada, aga no nimetan siis ka tähtsad asjad: ujumistriided, lestad, jalgratas.

Kirjelda oma tänast päeva?

Saabusime öösel Saksamaalt, mistõttu kooli ei jõudnud, kodus magasin kella 11ni, seejärel sõitsin Tallinna, käisin söömas ja läksin trenni. Pärast trenni jälle sõin ja nüüd olen paar tundi ühikatoas õppinud homseteks koolitundideks.

Missugusena näed oma tulevikku?

Tahaksin spordis kaugele jõuda, esialgu on rõhk mu lemmikalal ujumisel, teine lemmikala triatlon on praegu veel suviseks lisategevuseks, mulle on oluline ka hea haridus. Kui kõik plaanipäraselt läheb, siis suure tõenäosusega lähen pärast gümnaasiumi lõpetamist välismaale ülikooli, kus on võimalik õppimise kõrval pühenduda ujumisele niivõrd, et äraelamiseks ei pea lisaks tööle käima või vanemate rahakotisisust elama. Ujumine on tõsine spordiala. Kui ma spordis nii kõrgele ei jõua, nagu praegu unistustes plaanin, siis tahaksin õppida arhitektiks või arstiks. ■

SAUE PERED LÕID OMA KLUBI

Tekst: **Maria Liiv**, Saue Lastekaitse Ühing

2012. aasta septembris käivitus Saue Noortekeskuses projekt “Tugev pere, tugev kogukond” noortele lapsevanematele, mis pakkus võimalust nii enesearenguks kui ka omavaheliseks suhtluseks.

Osaleti töötubades, mida juhendasid noortekeskuse noortejuhid, ning kuulati loenguid. Et emad saaksid rahulikult tegevustele keskenduda, vaatas mängutoas laste järele litsentseeritud lapsehoidja.

Emad said arutleda lastekasvatuse ja suhete teemadel ning küsida nõu probleemide korral. Projekti toetas Harju maavalitsuse avatud noortekeskuste programm. Projekt osutus üle ootuste edukaks ja lapsevanemad otsustasid 2013. aasta jaanuaris kooskäimist jätkata ning toimetavad nüüd Pereklubina Saue linna Lastekaitse Ühingu all.

Pereklubis saavad noored vanemad suhelda, kuulata loenguid

vanemlusest ja lastest, proovida kätt kunsti- ja käsitööga. Pereklubis eesmärk on suurendada sotsiaalset ja kogukondlikku suhtlemist noorte Saue perede vahel ning tugevdada lapsevanemate vanemlike oskusi.

Pereklubis tegevused on jaotatud kaheks. Kord kuus pühendatakse loominguale – toimuvad kunsti-, käsitöö- ja muusikatöötoad – ja samuti kord kuus on loengud väikelaste kasvatamisest, laste arengust ja tervisest. Käelist tegevust juhendavad Saue Lastekaitse Ühingu liikmed. Ühe loengutsükli peab eripedagoog ja logopeed **Pille Kriisa**.

Väikesele osalustasule lisaks toetab Pereklubis projekti Saue linnavalitsus. Lastekaitse Ühing on esitanud projektitaotluse ka Hasartmängumaksu Nõukogule, kellelt loodame saada toetust loengutsükli läbiviimiseks.

Kas ka mina võiksin kasvatada vanemliku hooleta last?

Miks ei täitu kõikide laste unistused leida endale uus ema ja kodu, kui nad on oma sünniperekonnast ilma jäänud? Teadmatus ja hirmud on kokku kuhjanud hunniku eksiarvamusi, mis inimesi laste hooldamisest eemale peletavad.

Tekst: **Jane Snaith** Foto: **erakogu**

Verivärske hooldusema, kes äsja võttis oma peresse hooldamisele kaks last, eelkoolialise õe ja tema lasteaiaaegse väikevenna, püüab neilt uurida, mis neile peres elades heameelt teeb. Tüdruk vastab: “See, et mul on emme ja issi ja kodu.” Väikese poisi võtab küsimus väga tõsiselt ja tema ütleb, et nüüd on uus emme ja uus kodu...

Mida tunneb laps, kes on kaotanud bioloogilise pere ja sünnikodu, sattunud siis lastekodusse ning – kui kõik head asjaolud ja soovid saatuse tahtel kokku langevad – kohtub ühel päeval perekonnaga, kes hoiab oma südames teda ja ehk veel mitut teistki last? Siit võiks muinasjutt jätkuda: laps saab parima keskkonna kasvamiseks – perekonna –, pere omakorda kauaoodatud lapse(d). Ja nõnda nagu iga muinasjutt lõpeb – nad elavad kaua ja õnnelikult.

Elu ei ole kahjuks muinasjutt. Miskipärast kasvab meil siiski liiga palju lapsi asendushooldusel lastekodus. Kasutan endiselt rahvakeelset sõna “lastekodu”, kuigi ametlik mõiste seda teenust osutavate asutuste kohta on juba aastast 2007 “asenduskodu”. Ometi pole see inimeste teadvusesse veel jõudnud ning tavalises keelepruugis öeldakse endiselt “lastekodu”.

KES PANEB ÕHTUTI TEKII PEALE?

Miks aga ei täitu kõigi laste unistused saada uus emme ja kodu, mis kõik kokku annaks uue pere, kui nad on oma sünniperekonnast ilma jäänud ning sinna enam tagasi pöörduda ei saa?

Põhjusi on mitmeid. Esmalt peaksime kõik endalt küsima: “Kelle laps ta on?” Kes peaks olema huvitatud asendushooldusele paigutatud lapse parimast arengust,

parimast ettevalmistusest tulevikuks? Ütleme rõõmuga oma pisipõnni või suurema lapse kohta: “See on minu laps, ma olen tema üle väga uhke.” Aga kes ütleb seda lastekodus kasvavale lapsele? Jah, ta on juriidiliselt “riigi” laps, riiklikul asendushooldusel, kohaliku omavalitsuse eestkostel all, kes ka peab vastutama lapse arengu ja elluastumise eest. Aga kes on see “riik”, kas ta paneb lapsele õhtuti teki peale?

LAPS EI OLE MINI-INIMENE MINI-INIMÕIGUSTEGA, VAID IGAL LAPSEL ON TÄISVÄÄRTUSLIK ÕIGUS PEREKONNALE.

Kelle käest kuuleb laps neid turvatunnet tekitavaid sõnu – see on minu laps –, mis aitavad tal toime tulla suureks kasvamise vastuoluliste tunnete ja raskustega?

IGA LAPSA VAJAB PEREKONDA

Siit jõuame esimese põhjuseni, miks nii paljud lapsed Eestis elavad veel asutustes, mitte perekonnas: vajame oma väikeses riigis paremat poliitilist tahet, mõistmaks, et iga laps vajab perekonda ja väärleb seda. Selline veendumus paneks suuremas riiklikus plaanis kiiremini ja põhjalikumalt tegutsema selles suunas, et võimaldada igale lapsele kasvamist turvalises peres, olgu see siis lapse sünniperekond või asendushooldus perekonnas.

Teine põhjus puudutab meid endid. Mida me tegelikult teame vanemliku hooleta lapse kasvamise võimalustest meie enda perekonnas ja mida usume selle kohta? Teadmatus ja hirmud kokku on kujundanud hulga müüte, mida ühiskond edasi annab ja mida meie ka usume.

Enne kui hakkame müüte purustama, vajab

lahtiseletamist, millised on üldse vanemliku hooleta jäänud laste võimalused uues perekonnas kasvada.

Loomulikult on lapsele parim jääda oma bioloogiliste vanematega või siis nende juurde tagasi pöörduda. Kui see

õigus perekonnale. Seega ka siis, kui laps vajab asendushooldust, peaks olema esimene asi see, kuidas leida talle uus perekond, kus ta saaks turvaliselt üles kasvada. Riikliku asendushoolduse puhul on selleks võimaluseks kas eestkoste või perekonnas hooldamine.

LAPSE HOOLDAJA EI PEA OLEMA ABIELUS, LAST VÕIB KASVATADA KA ÜKSIVANEM.

aga pole mitmel põhjusel võimalik ning on selge, et lapse pärisvanemad ei suuda neid kunagi kasvatama ega hooldama hakata, on lapsele parim uude perekonda lapsendamise.

LAPSENDAMINE on õiguslik toiming, mis loob lapsendaja ja lapsendatu vahele vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused. Lapsendamine on tähtjatu ning seda reguleerib perekonnaseadus. Kõik toimib täpselt nii nagu lapsevanema ja bioloogiliste laste vahel.

Samas on palju lapsi, keda pole võimalik lapsendada. Ometi väärib iga laps perekonda, ta ei ole mini-inimene mini-inimõigustega, vaid igal lapsel on täisväärtuslik

EESTKOSTET peaks rohkem soovitama ja eelistama siis, kui lapse saab tema enda sugulaste juurde elama paigutada. Sellisel juhul jääks laps tuttavasse keskkonda, sugulaste ja laiendatud perekonna ringi. Eestkoste määrab kohus.

HOOLDAMINE PEREKONNAS

Kui sugulasi pole võimalik leida, saab lapse hooldusele paigutada ka võõrasse perekonda, kes on selleks soovi avaldanud. Sellisel juhul jääb laps kohaliku omavalitsuse eestkostele. Omavalitsus sõlmib hooldusperega lepingu lapse hooldamise kohta. Perekonnas hooldamine peaks olema võimalikult lühiajaline, sest selle teenuse üks eesmärke on see, et laps saaks pöörduda tagasi oma bioloogilise perekonna juurde. Aga sageli on ka perekonnas hooldamine pikaajaline ehk kestab kuni lapse täisealiseks saamiseni.

MIDA ME ARVAME JA KARDAME?

Müüt: riik ehitab nii ilusad lastekodud, isegi tavaperede lastel ei ole nii hea elu kui lapsel lastekodus.

Tegelikkus. Seinad ei kasvata lapsi, inimesed kasvavad. Laps jääb lapseks ja tema vajadused on samad – oma inimene, kiindumus, suhe ühe või paari hooldejaga, usaldus, turvalisus, väärtused, kohustused ja rollid elus – kõike seda suudab lapsele õiges mahus ja õiges raamistikus anda üksnes turvaline ja püsiv perekond. Kus näeb väike inimene, kuidas ühiskond tegelikult toimib, seda, millised on täiskasvanute rollid ja kohustused igapäevaelus? Ikka perekonnas. Oluline ei ole, kas perekond elab natuke viltusemate seinte vahel, kas põrandal on vanaema kootud kaltsuvaip või uhke parkett. Oluline on tasakaal ja turvalisus peres.

Müüt: lapsele ei ole hea lühiajaline paigutus, talle teeb kahju, kui ta hakkab kellessegi kiinduma ja peab siis perekonda vahetama. Paremlolgu lastekodus, kuni talle heal juhul püsiv perekond leitakse.

Tegelikkus. See on üks suurimaid müüte, mis peletab inimesi asendushooldusel olevate laste abistamisest eemale. Kardetakse kiinduda, kardetakse, et laps kiindub ja saab haiget, ning seetõttu loobutakse sageli nende lastega isegi suhtlemast.

Meil kõigil on mitmeid sõpru ja igaüks meeldib meile erinevalt, ometi ei lakka me nendega seetõttu suhtlemast.

Kui laps, kellel kunagi pole olnud võimalust ühekski turvaliseks kiindumussuhteks, suudab hakata sind usaldama ja õppida sinusse kiinduma, on tal palju lihtsam seda teha ka järgmise inimese või perega. Sina võid olla lihtsalt see, kes aitab tal tagasi saada usu inimestesse.

Müüt: keegi ei tea, mis sellest lapsest võib välja tulla, sest me ei tea, mis geenid tal suguvõsas on.

Tegelikkus. Geenid ei muuda last nii palju kui keskkond. Geenid annavad meile sinised või pruunid silmad, kasvu, juuksevärvi, hääle, temperamendi. Aga selle, milliste väärtuste ja hoiakutega inimene lapsest kujuneb, määrab keskkond tema ümber. Perekonnal on võimalus luua lapse ümber, kes on näinud ainult katkisi suhteid ja vaenulikke ümbrust, hoopis teine keskkond, mis hakkab last kujundama ja muutma.

Müüt: ma olen liiga vana, et last hooldada. Ma ei ole abielus.

Tegelikkus. Perekonda vajavad väga erinevas vanuses lapsed, kõige suurem on vajadus uue perekonna järele koolialiste ja teismeliste seas. Seega, kui 50aastane inimene tõesti ei soovi enam väikelast kasvatada, siis ühele teismeeas noorele on tal võimalik väga hästi elus uut suunda ja tuge anda.

Lapse hooldaja ei pea olema abielus, last võib kasvatada ka üksikvanem.

Müüt: ma ei saa hakkama.

Tegelikkus. Tõsi, vanemliku hooleta laps on tavaliselt üle elanud mitmeid traumaatilisi kogemusi, mille tagajärjed võivad väljenduda tema käitumises ja muudes elulistes olukordades. Aga lapse ja pere või hooldaja toetuseks on mitmeid võimalusi ja erinevaid organisatsioone koos pühendunud spetsialistidega.

Mingil juhul ei tohi jätta ennast üksi, vaid ühineda mõne ühinguga, kes nõu ja jõuga aitab perel või hooldajal lapse kasvamisega seotud küsimustega toime tulla. ■

Ära – iseenda ja pere juurest

Tekst: **Sirje Maasikamäe** Fotod **Aira Koort, Ieva Norvele**

Noortel filmitegijatel **Aira Koortil** ja **Ieva Norvelel** on valmimas lühifilm “Ära”, kus nad vaatavad sügavuti ära olemise eri tasandeid. Mida teeb laps, kui ema on ära – nii füüsiliselt kui oma mõtteis?

Aira ja läti neiu Ieva kirjutasid stsenaariumi oma mälestusi lahates ja lapsepõlve analüüsid. Ieva sai inspiratsiooni enda elust – ema jättis ta maha, kui ta oli 15aastane. Emal oli raske elu ja ta otsustas, et õnnetuna last kasvatada pole hoopiski hea. Ta sõitis Prantsusmaale, kus nüüd elabki kenas majas, tegeleb oma hobidega, millegi muu pärast muresemata. Ieva ei pea ema peale viha, nad saavad hästi läbi, ta käib emal külas. Kuid filmi kaudu jutustab ta loo, kuidas sündmused läbi lapse silmade tundusid.

Mida tähendab filmi nimi “Ära”?

Aira: Sõna “ära” võib viidata füüsilisele äraolekule, kuid olla ka teadvuse seisund, kui oleme mõttes kusagil mujal, mitte siin. See võib olla ka tegevus, ära minemine. Meie film sisaldab kõiki neid võimalusi. Film räägib Ritast, kes on terve elu elanud teiste tahtmise ja soovide järgi. Ta on olnud ära enda teadvustamisest, oma unistuste juurest, sest peab peret ülal ja veedab pikki tunde tööl. Tegelikult on ta ära ka pere juurest, kelle nimel ta seda kõike teeb. Tema mehe väike äri on pankrotti läinud, mees täidab oma päevi viljatu tööotsimise ja sihitute jalutuskäikudega, unistades maale kolimisest: ka mees on mõtteis ära.

Rita 13aastasel tütrell hakkab tekkima ära olemisest oma arusaam. Ta ootab iga päev hetke, kui ema töölt koju jõuab, see on mõlemale eriline ja ainus aeg, kui nad omavahel olla saavad. Aga ühel päeval ema ei tulegi enam tagasi.

Filmi nimi viitaks justkui depressiivsusele.

Ieva: Depressioon see kindlasti pole, sest depressioon seostub mulle millegi allasuruva, negatiivsega. Ära olemine on pigem tühjus, apaatsus, mitteolemine. Filmi konflikt on

Ieva Norvele ja Aira Koort vaatlevad ära olemise eri tasandeid. “Ära olemise seisund on nagu põllu keskele eksimine: sa ei saa aru, kuidas oli võimalik sinna üldse eksida, millal midagi valesti läks,” võrdleb Ieva (pildil ees).

peategelase Rita sisemine konflikt. Kui tema turvatsoon kokku kukkuma hakkab, hakkab ta teadvustama, et ta polegi kunagi päriselt olnud ja tema soovid on olnud tegelikult teiste soovid. Tema saatus ei muutu enne, kui ta ise ennast ei muuda. Depressiooni võrdleksin metsa eksimisega. Ära olemise seisund on aga nagu põllu keskele eksimine: sa ei saa aru, kuidas oli võimalik sinna üldse eksida, millal midagi valesti läks. Pole ohtlikke pöörded ega pimedust, ometi ei leia teed, ja lõpuks tekib tahtmine hoopis ära kaduda, põlluga kokku sulada.

Aira: Teiselt poolt võitleb Rita pere kooshoidmise ja kodu pärast, kust neid võlgade tõttu väljatõstmine ähvardab. On olnud ka palju ilusaid hetki, ta tahab, et kõik oleks nii nagu varem.

Pigem kaalub film erinevaid valikuid, mis saatus mõjutavad. Õigeid valikuid pole olemas. Julgustame pigem oma valikute üle järele mõtlema, olema teadlik. Ja see on ju positiivne.

Film on levale mõneti autobiograafiline. Kuivõrd kajastab "Ära" tegelikke sündmusi?

Ieva: Jah, ka minu ema sõitis kunagi minema, elama välismaale. Ta läks pere juurest ära, kui olin 15aastane, jättes mind isaga üles kasvama. See oli mulle väga kriitiline periood: teismeaastad, hakkasin naiseks sirguma. Kõik mu elus muutus. Juba enne seda, kui ema ära läks, tundsin peres lagunemist, omavahelist võõrandumist. Ema polnud tihti kodus, ta sõitis välismaale, kuid ei selgitanud mulle kunagi, miks. Siamaani ma ei tea, miks ta tookord nii tegi. Tean ainult, et ta ei olnud rahul oma eluga, mis

ei olnud niisugune, nagu ta oli oodanud. Periood, mida mäletan neist aegadest, oligi kui ärkamine ära olemise seisundist – see sai inspiratsiooniks ka peategelase Rita kujutamisel.

Kuid filmis pole autobiograafilised sündmused, pigem kondenseerin oma üleelamist sellest ajast filmi meeleolusse. See on kui kollaaž kõigest üleelatud, nähtust, kuuldust. Ma ei mõista ema hukka tema valikute eest, tean, et ta ohverdas ennast meile, võitles endaga ja meie nimel. Ta oli õnnetu, nii õnnetu, et see mõjutas kogu perekonda. Ometi mõjutas see ju minu elu, see on jäänud kui okas mu südamesse. Ma tahan teda mõista: film on minu viis, kuidas seda lõpuni läbi elada, võib-olla vastata ise oma küsimusele, millest rääkimine tundub olevat tabu.

Te olete väga noored ja pole lapsevanemad – ometi käsitlete sügavuti laste teemat – mõjutusi, arengut, suhteid täiskasvanutega.

Ieva: Ma tean, et ühel päeval saab ka minust ema. Kuigi sellest pole kombeks rääkida, usun, et ka minul võib tekkida hetki, kui tahan kõik maha jätta ja ära minna. Tahtsin teada saada, milline on dilemma, mis viib inimese selleni, et ta jätab maha need, keda armastab. See ei toimu üleöö, vaid on pikk protsess, ja peab julgema vaadata väga sügavale enda sisse, et sellest aru saada.

Aira: Teeme just praegu valikuid, mis meid ja meie lähedaste iseloomu tulevikus mõjutama hakkavad: seepärast peab vaatama minevikku, mis on meid kujundanud, ja loomulikult on see olnud perekond. Pere on väärtus, mille eest peab hoolitsema, sest see tähendab ka enda eest hoolitsemist. Tugev pere on topeltjõud, nõrk pere on topelt-nõrkus.

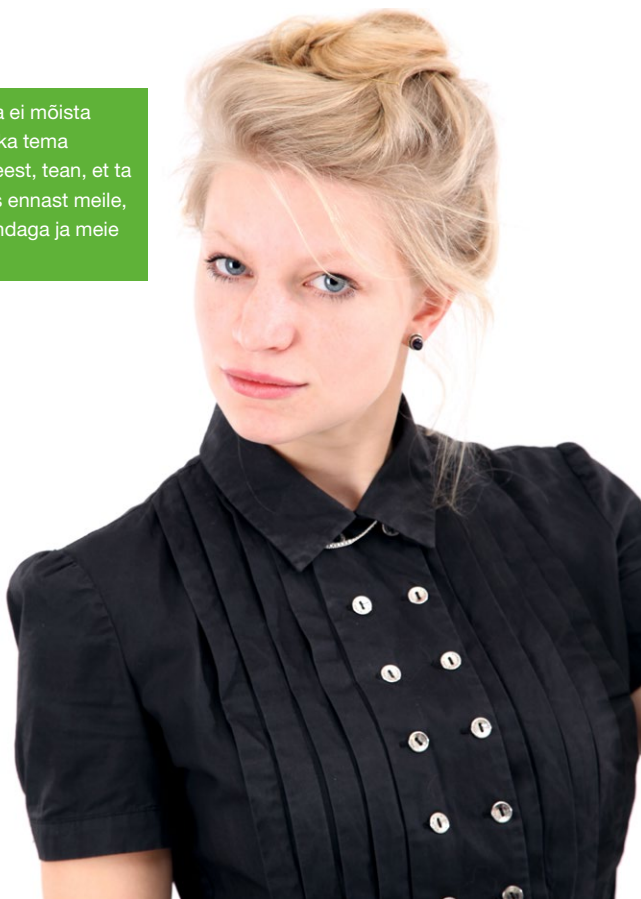
Ieva: Abiellusin 21aastaselt, ja kui rääkida avameelselt, siis loomulikult ka armastuse pärast, kuid samas andis suurt kaalu see, et olin tundnud puudust perekonnast. Seepärast see teema mind huvitab ja usun, et see on aktuaalne ka teistele.

Filmi aluseks on pigem leva lugu. Aira, kas filmis on ka sinu kui kaasstsenaristi elukogemusi?

Aira: Ära olemine on ka minu loo märksõna. Kasvasin perekonnas, kus vanaema oli lätlane ja võõrasisa soomlane. Sõitsime mitme riigi vahet, keegi oli alati ära. Siamaani ei tea ma hästi, kuhu kuulun: Lätis pidasid kõik meid eestlasteks, Eestis elades oli meie kodune keel ja kultuur pigem läti oma. Igas riigis tundsin, et midagi on kuskile maha jäänud, on ära – pereliikmed, sõbrad, kombed, mõtlemis- ja käitumisviis.

Olen alati kuhugi igatsenud. Sõitsin 17aastasena aas-taks Argentinasse ja sellest läks kõik lahti. Hiljem elasin

Ieva: "Ma ei mõista ema hukka tema valikute eest, tean, et ta ohverdas ennast meile, võitles endaga ja meie nimel."

aasta või poole kaupa, kas või mõne kuu kaupa Itaalias, Portugalis, Hispaanias, Prantsusmaal. Arvan, et ma pole oma elu jooksul tervet aastat kuskil järjest veetnud. Ma ei oskagi seda enam teha: mõelda, et mu kodu on ühes punktis. Tahan alati kuhugi sõita. Kõige turvalisemalt tunnen ennast kolm esimest kuud võõras riigis, kui midagi veel paigas pole ja kõike tuleb otsast peale ehitama hakata. Kui kõik on juba paika saanud, hakkab jälle minema kibeleva. See on nii, rääkides füüsilisest ära olemisest. Aga ka seisundi puhul on sama: elasin tihti ainult koos vanaemaga, kes olmeasjadega tegeledes minu soovidele tähelepanu ei osanud pöörata. Olen tagantjärele aru saanud, kuidas see kõik mind mõjutas: vabaduse otsimine, põgenemine, rahutus.

Kuigi minu ja Ieva lood on üsna erinevad, haakub siiski mõistmise tasand. Olen samuti tihti mõelnud, miks kujunesin just selliseks individualistiks ja äraolijaks. Stsenariumi kirjutades oskasin tihti lahti seletada mõne karakteri otsuseid või käitumist nurkade alt, mida Ieva ei mõistnud, ja vastupidi. Ma arvan, et selliseid asju saabki arutada ainult midagi luues, kus peab kindlaid otsuseid vastu võtma, kuidas keegi käituks ja miks. Argielus ei istuta ju kunagi mitu kuud koos ühte impulssi lahti harutades, ei minda nii sügavale.

leva, mida tähendab lapsele, kui ema on ära? On küll olemas, aga ära?

Ieva: Alguses tähendas see kõikide ema kohustuste enda peale võtmist: tegin kõigile süüa, pesin ja triikisin pesu, pesin ja puhastasin tervet maja üksinda ja polnud ka, kellele kurta. Sõbrannad ei saanud sellest aru ja isale ma ei rääkinud oma muredest, ka tema ei saanud neist aru ega rääkinud mulle enda muredest. Lõpuks sain aru, et olen ema rolli kõiges üle võtnud. Sain kiiresti täiskasvanuks. Sain usaldada ainult ennast, oma otsuseid, ei olnud kedagi, kes oleks alati seisnud mu kõrval, jälginud, mida ma teen. Isegi kui enne mõisteti mind tihti hukka ja karistati, siis oli vähemalt kindlustunne, tundsin ennast kergemana. Kui kindlat põhja pole enam jalge all ja sa kukud, tunned oma olemuse kaalu: tunned ennast raskena ja oled kergesti haavatav.

Tegelikult oli tol ajal palju hetki, kui kõik oleks võinud minna väga valesti, aga ju olin siis piisavalt tark ja mul õnnestus hakkama saada. Täiskasvanuks saamine pole paha, kuid kui see toimub nii kiiresti, peab südame kõvaks tegema, et miski ei haavaks. Tookord ma muidugi midagi sellest aru ei saanud. Mida aeg edasi, seda enam mõistan selle perioodi mõjutusi: näiteks on mul raskusi usaldamise ja armastuse väljanäitamisega. Me pole kunagi emaga neist asjadest rääkinud ja ei tea, kas kunagi räägime. Arvan, et pole isegi sõnu, et sellest rääkida. Kuid siia maani tulevad mul vahel pisarad silma, kui mõtlen ajale, kui ema polnud mu kõrval.

Aira: "Sõitsime mitme riigi vahet, keegi oli alati ära. Siia maani ei tea ma hästi, kuhu kuulun."

Selles Märka Lapse numbris on lugu, kus raskeid lapsepõlvtraumasid üle elanud tüdruk valab oma valu ja üleelamised luulesse. Kas ka teie film on nagu teraapia?

Ieva: Teraapia on vahest liialdus. Kuna see periood moodustab nii suure ja olulise osa minu elust, ei näe ma seda kui traumat, millest peab üle saama või mille peaks ära kustutama. See on osa minust ja ma ei saa seda kuidagi olematuks teha. Film ei ole selleks, et midagi ära kustutada, see mõjub otse vastupidi, kinnitab fakti. Film ei ole

EMA POLNUD TIHTI KODUS, TA SÕITIS VÄLISMAALE, KUID EI SELGITANUD MULLE KUNAGI, MIKS.

ainult mulle, see seisab eraldi, on filmi enda pärast. Kuid kindlasti on filmi teema üks minu kunstilistest teemadest, nagu öeldakse. Kõikidel loovatel isikutel on midagi, millest nad räägivad terve elu, loovad ühte ja sama, ainult teisel kujul, ja ma avastasin, et see on üks minu omadest. See on suurem ja võimsam kui ma ise ja isegi kui ma tahaks, ei saaks ma sellest mitte rääkida.

Aira: Ma usun, et tegelikult on iga loometöö millegi suhtes teraapia. See on oma aja ja kohalolu pühendamine, millelegi silma vaatamine, protsessi läbitegemine. Filmis toimub see otsesemal viisil, sest loome tegelasi, kel on mõtted, sõnad ja teod, eriti kui rääkida "päris asjadest". Ka meelelahutus võib olla teraapia, miski, mis viib mõttet olmelt mujale. ■

Lühifilmi "Ära" valmimist saab toetada hoandja.ee kaudu.

*väike käsi
mööda udust randa
otsib oma ema
kes ta hülgas*

Tüdruk, kes kirjutab oma emast

Minu suhtlus **Lauraga** algas kirjast postkastis: “Saadan teile mõned luuletused. Ehk on võimalik neid teie ajakirjas avaldada?” Lugesin luuletusi, peenikese joana nirises soontes valu. Mida on küll üks inimene läbi elanud, kui leiab enda jaoks sellised read?

Tekst: Merit Lage Fotod: Scanpix

minema visatud laps

ma olin alles väike
kui esimest korda mind
lõid
mu päevast kadus päike
ja hinge sa kurbuse töid

ütlesid, et olen paha
rõve, vastik, kole
minusugust keegi ei taha
ema mul ei ole

lapsevanker veeres mööda
lumist tänavat. keegi oli
ta viivuks märkamata
jätanud. ta veeres ja veeres
ning rataste all krudises
värske lumi.

KIRJAVAHETUS LAURAGA

Merit: Mis sa arvad, kas tahaksid oma loost kirjutada?

Laura: Jah, ma tahan näidata teistele, kes on sama läbi elanud, et kõik ei ole nii võimatu ja raske, et on võimalik end uuesti jalule ajada ja hakkama saada... Olenemata sellest, mis läbi on elatud. Ega ei ole kerge üksinda hakkama saada, ikka on mingi igatsus emaarmastuse järele... Kuid ma ütlen väga kindlalt, et üksinda on võimalik hakkama saada. Mina ju sain. Nüüd olen leidnud enda ellu suurepäraseid inimesi ja seda kõike sellepärast, et ma ei peitnud ennast valu taha ega jäänud taga nutma seda, et mul vanemaid ei ole olnud. Ma olin tugev, tõusin sügavusest ning ajasin ennast uuesti jalule.

Merit: Kuidas mäletad oma vanemaid?

Laura: Ma mäletan seda, kuidas ma kogu aeg peksa sain ja nutsin. Ma mäletan, et mind pandi tuppa kinni. Ma ei tahtnud toas üksinda olla ning hakkasin karjudes nutma ja jooksin vastu ust, et see katki läheks. Ma tahtsin välja pääseda ja õues teiste lastega mängida. Mäletan, et karjusin ja nutsin ning lõhkusin päris kaua, enne kui uks lahti tehti... Ukse tegi lahti mu bioloogiline isa. Tal oli käes vits, mida ta oli varem juba mitu tundi soolavees leotanud. Ma üritasin temast mööda joosta, aga ta haaras mu juustest kinni ning vedas voodisse, tiris mul riided seljast ning hakkas vitsaga peksma. Mina aina nutsin ja palusin, et ta lõpetaks. Ta ei teinud seda. Peksis aina rohkem ning rahulolev pilk ei kadunud tema silmist. Kui mu keha oli tuliseid haavu täis, siis mingi hetk ta lõpetas ning läks ära ja pani ukse uuesti kinni.

Mind pandi tihti luku taha. Ükskord ma löin endal nina veriseks, kuna tahtsin toast välja pääseda. Tahtsin ema süle istuda ja seda, et ta mind lohutaks, hoiaks, kal-

hüljatud laps

istusin vankris
ja ära sa läksid
jätsid mu sinna
vedelema

järgmine päev
üks tädi mind leidis
ja jökke uputas

listaks... Aga teda ei olnud minu jaoks olemas. Ta isegi ei teinud ust lahti, kuigi ma karjusin, et mul jookseb ninast verd. Vahel sõitsin rattaga lihtsalt vastu puud. Sõitsin meelega nii, et ma kukuksin ennast katki. Ilmselt ma lootsin, et minust hakatakse hoolima, mind hakatakse armastama, kallistama. Ma olin ju pisike ja äpu, miks nad ei hoolinud? Miks nad ei armastanud? Ilmselt jäävadki sellised küsimused mind eluteel saatma.

Merit: Kui vana sa siis olid? Saan aru, et sa ei ela enam oma vanematega?

Laura: Äkki oleks võimalik kohtuda ja rääkida? Selles loos on palju üksikasju, mis vajavad rääkimist. Kirjutamine läheks liiga keeruliseks.

KOHTUMINE LAURAGA

Kohtume Lauraga suve lõpu poole, päiksepaistelisel hommikupoolikul. Laura on armsa ja pisut häbeliku olemisega 17aastane tüdruk. Siirdume tema sõbranna **Triinu** idüllilisse koju. Joome kohvi ja piparmünditeed ning ühel hetkel selgub, et ka Triinu ja Laura kohtuvad silmast silma esimest korda. Nende tutvus sai alguse interaktiivse kirjandusklubi *poogen.ee* keskkonnas. Sestsati on nad vaheatanud kirju, kommenteerinud üksteise loomingut ja olnud midu teineteisele toeks.

Triinu võiks vanuse poolest olla Laura ema. Ta räägib, miks ta hakkas kirjutama. "Hakkasin kirjutama mitu head aastat tagasi. Elus oli raske periood, mehel oli tekkinud kõrvalsuhe, tundsin, et mu elu on lagunemas. Just siis hakkasid kuskilt tulema sõnad, read ja lood. Nüüd, kui raske aeg on möödas ja elu korras, loen seda tagantjärele ning mõtlen, kuidas ma oskasin ja kust see tuli." Laura meenutab, et tema esimesed luuletused jäävad vist teise klassi.

Vahel on hea kui ei mäleta

ma kaevasin augu
sügava augu
kuhu peitsin
oma lapsepõlve mälestused

Jutt veereb ka sellele, mis pakub Laurale ainek kirjutamiseks: lapsepõlvele ja emale. Eelkoolieast Laura palju ei mäleta. Möödunud suvel kohtus Laura sotsiaaltöötajaga juhuslikult ühel üritusel ning too rääkis, et hakkas Laura peret vaatamas käima juba siis, kui tüdruk oli kahene. Laura: "Mind tuli haiglasse viia, kuna ma polnud süüa saanud. Mu voodi oli hallitanud ja tuba suitsuhaisu täis, vanemad olid purjus ning ei takistanud sotsiaaltöötajat mind ära viimast. Meid taheti lastekodusse panna, aga mingil põhjusel ei pandud, vaid määrati hoopis hooldaja. Lapsetoetused läksid nüüd hooldaja kätte, vanemad ei

saanud seda maha juua. Ainuke asi, mis muutus, oli see, et me hakkasime süüa saama. Peksmine kestis edasi ja hooldaja ei saanudki väga midagi teha, sest ta ei teadnud, mis meil kodus toimus. Me keegi ei julgenud talle sellest rääkida.

Lapsepõlvest mäletan suhteliselt vähe. Mu mälestused on lünklikud ning kohati väga ähmased.

Ma tunnen, et mul ei ole kunagi ema olnud. Oli üks naine, kellele ma pidin "ema" ütlemata, ning ma tegin seda. Nüüd, suurena, ei taha ma teda emaks nimetada: ütleme bioloogiline ema või Tiiu. Ja bioloogilise isaga on sama lugu. Ma järelestan teda. Ta on praeguseks surnud. Ma ei tea, kuidas ta sai mulle niimoodi teha..."

Mõni aeg hiljem loen Laura blogist luuletusi ja aiman ridade taga kõige jubedamaid väärkohtlemise vorme. "Ma kirjutan, sest tahan pääseda enese seest välja," ütleb tüdruk blogis.

INTERNAADI HELGE ELU

Helgema perioodina tunnetab Laura elu koolis. Laura käis 1.–9. klassini koolis kodust kaugemal ja elas internaadis. "Internaadis olid meil hästi head kasvatajad, eriti alguses. Pärast sain suuremaks ja hakkasin igasugu rumalusi ka tegema. Seal õppides olid mul neljad ja viied. Sain rahulikult olla ja õppida ega pidanud kodu peale mõtlema. Alles 5. või 6. klassis tuli esimene kolm sisse. Eriti on mulle meelde jäänud kaks õpetajat. Ühe õpetajaga hakkasin rohkem suhtlema siis, kui olin kaheksandas klassis, ja natuke suhtlen praegugi."

Praegu õpib Laura teises linnas gümnaasiumis ja elab iseseisvalt korteris. Õpingud sujuvad kenasti. "Aga praegu on kolmesid ka," tunnistab Laura. Tüdruku lemmikainete hulka kuulub kirjandus. Kui gümnaasium läbi, tahab Laura õppida psühholoogiat või pedagoogikat.

KIRJUTADES SAAD ENDAST PAREMINI ARU.

Vestleme Triinu ja Lauraga kirjutamisest ja sellest, mis kasu inimene kirjalikust eneseväljendusest saab. "Kui kirjutad, siis tunned, et saad endast paremini aru," arvab Laura. "Teksti saab ka kellelegi suunata. Sellele inimesele, kellega on olnud rasked kogemused. Hiljem saab kirjutatu inimesele üle anda. Ma pole bioloogilisele emale oma luuletusi andnud. Võib-olla kunagi annan. Aga suunan luuletused talle." Avaldamissoovi kohta mainib Laura pai saamise vajadust, mis ikka loomingulist ambitsiooni saadab.

Mitmed uuringud kinnitavad, et stressiolukordadest ja traumadest kirjutamine aitab kaasa nii psüühilise kui ka füüsilise tervise paranemisele. Vestlusest Lauraga koorub, et peale kirjutamise külastas tüdruk terve eelmise õppeaasta vältel psühholoogi, et teraapia abil lapsepõlvtraumadest paraneda. Ta pole teraapias käimist veel lõpetanud.

Mõnda aega elab kohtumine Laura ja Triinuga minu

sees. Olen omamoodi võlutud neist mõlemast. Mõtlen Laurale ning tunnen aukartust tema usalduse ees. Ränkade lapsepõlvkogemuste taustal pole lihtne inimesi usaldada ja leida enda kõrvale neid, kes sind tõeliselt toetavad. Terve ja usalduslik kontakt teiste inimestega on kirjutamise kõr-

LAPSEPÕLVEST MÄLETAN SUHTELISELT VÄHE. MU MÄLESTUSED ON LÜNKLIKUD NING KOHATI VÄGA ÄHMASED.

val samuti tervendava jõuga. Mind puudutas Laura jõud ja tahtmine ravida oma haavu ja elada täiel rinnal tervet elu. Mind köitsid Triinu soojus, lihtsus ja avatud olek. Triinu õdusas kodus sain osa loomise ja loomingu lummapavast ja tervendavast sädemest.

MÄRKAN ILUSAT MAAILMA

Artikkel Laurast valmis möödunud sügisel, kuid ei mahtunud novembri ajakirja. Märka Last uuris, kuidas läheb Laural praegu.

Laura kiri märtsis 2013.

"Mul läheb praegu hästi. Tegelen küll endiselt enda lapsepõlvega ning käin kliinilise psühholoogi juures, kuid olen endale sisendanud, et tunneli lõpus paistab alati valgus. Tegelen oma lapsepõlvega nii kaua, kuni suudan sellega rahu teha. Olgu see nii raske kui tahes, ma ei anna alla ja rühin parema tuleviku nimel edasi. Koolis on mul hinded korras, vahepeal on küll emotsioonid segamini ning mul on vaimselt väga raske koolis olla ja üldse millegagi tegeleda. Aga siis võtan aja maha, lihtsalt magan enda seest kogu valu välja ja kirjutan luuleridadesse lapsepõlvemälestusi. Uputan hingeliselt kurnava valu ridadesse.

Kirjutan endiselt luuletusi ja nüüd on minu loomingu natuke märgata ka paranemist, luuletused on positiivsemaks läinud. Kunagi ma mõtlesin, et ei suuda eales midagi ilusat kirjutada, kuid nüüd on sellised mõtted peast pühitud, sest tunnen, et ilusad asjad voolavad ka minu seest välja. Varem ma ei osanud ega julgenud näha värvilisi asju maailmas ja keskendusin ainult lapsepõlvele. Nüüd olen jõudnud sinnani, et oskan märgata ilusat maailma enda ümber ja ilusaid inimesi, kes on mulle toeks ja abiks. Inimesi, kes minust hoolivad, on väga palju. Ma arvan, et olen teiste südamesse pugunud sellega, et olen aus ega häbene seda, milline on mu elu olnud ja milline inimene ma ise olen. Kui oled ise siiras ning avatud, siis sinu juurde tulevadki inimesed, kes päriselt hoolivad ning tahavad su kõrval olla." ■

Lapse mured on aktuaalsed igal ajal

Tänavu möödub Lastekaitse Liidu taasloomisest 25 aastat. Üks Lastekaitse Liidu taasasutajatest ja eestvedajatest on olnud **Viktor Sarapuu**, praegune Kuressaare Haigla SA juhatuse esimees.

Tekst: **Merit Lage** Fotod: **erakogu**

Kuidas sattusite 1988. aastal Lastekaitse Liidu taasloomise juurde?

1988 oli suurte muutuste aasta: Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon... Olin sel ajal Viljandi maakonna pealaste- arst. Koos kohalike ja teiste maakondade lastearstidega tuli mõte taasluua Lastekaitse Liit. Aktiivsematest tegelastest tulid selle mõttega kaasa **Kalle Küttis**, kirikuõpetaja **Jaak Salumäe**, advokaat **Mart Sikut**, kirjanik **Arvo Valton**, **Mikk Kalju**, Pärnu peepediaater **Uno Mirme**. Hiljem liitus lastearst ja teadlane **Leo Tamm**, kelle valisime ka Lastekaitse Liidu presidendiks. Huvitav on see, et lastekaitse valdkonnaga hakkasid tegelema eelkõige noored mehed, muidugi oli ka tublisid naisi. Kutsusime Ugalas kokku foorumi, kus oli 260 inimese ringis, ning rääkisime suud puhtaks. Lastearstide initsiatiivi võiks seletada sellega, et

laste kohtlemine alaealiste asjade komisjonides. Sel ajal kutsuti laps sinna välja ja siis käis füüsiline või vaimnemoraalne “kasvatamine”, mida ei saanud pidada inimväärselt kohtlemiseks. Olud ja kasvatusmeetodid, mis valitsesid erikoolides Kaagveres ja Puiatus, olid sellised, et neid ei saanud aktsepteerida lapse arengut soodustava kasvukeskkonnana.

Kiiresti liikuv ja muutuv ühiskonnas sai ülioluliseks hoida fookuses last puudutavad küsimused. Aktuaalsed olid – ja on seda muidugi ka tänapäeval – väärkohtlemise probleemid, kuid tol ajal tuli lapse väärkohtlemist kui taunitavat teguviisi ühiskonnas teadvustada.

Lapsekeskset ja tänapäevasemat mõtlemist oli vaja tuua ka suhtumisse erivajadustega lastesse. Sel ajal olid puudega lapsed ühiskonnast eraldatud, suletud ja peidetud vastavatesse asutustesse. Nägime vajadust seista ka nende laste õiguste eest.

SEL AJAL KUTSUTI LAPS SINNA VÄLJA JA SIIS KÄIS FÜÜSILINE VÕI VAIMNE-MORAALNE “KASVATAMINE”, MIDA EI SAANUD PIDADA INIMVÄÄRSEKS KOHTLEMISEKS.

Vene ajal olid paljud sotsiaalsed probleemid jäetud meditsiinivaldkonna hooleks. Tegutsesid ka lastekaitseinspektorid ja alaealiste asjade komisjonid, mis kohati olid pigem repressiivse iseloomuga.

Missugused olid 25 aasta tagused vajadused? Millest tekkis mõte koonduda ja tegeleda ühiselt laste teemadega?

Selle aja probleemid olid seotud sõna otseses mõttes lastekaitsega, last puudutava õigusruumi puudulikkusega, lapse sotsiaalse turvalisusega. Näiteks oli suur probleem

Missugused olid eesmärgid?

1988. aastal tekkis võimalus lastega seotud probleemidest rääkida. Kokku tulid suure lugemuse ja avara silmaringiga inimesed – pediatrid jt haritlased, kes olid kursis lastekaitse tegevusega Soomes jm välisriikides. Juba tookord hakkasime liikuma ÜRO lapse õiguste konventsiooni ratifitseerimise poole. Meie suureks unistuseks oli tuua deklaratsioon Eestisse, esialgu kas või deklaratiivselt, et see saaks aluseks lapse igakülgeks arenguks vajaliku seadusruumi ja ka reaalsete tingimuste loomisele. 1991. aastal ühineski Eesti ÜRO lapse õiguste konventsiooniga.

Missugusena näete elu tänapäeval?

Olen vanaisa kahele lapselapsele, üks on juba tudeng ja teine õpib gümnaasiumis. Kuna mina olen Kuressaares ja nemad Tallinnas, siis helistame ja kasutame ka Skype'i.

KILLUKE LAPSEPÕLVEST

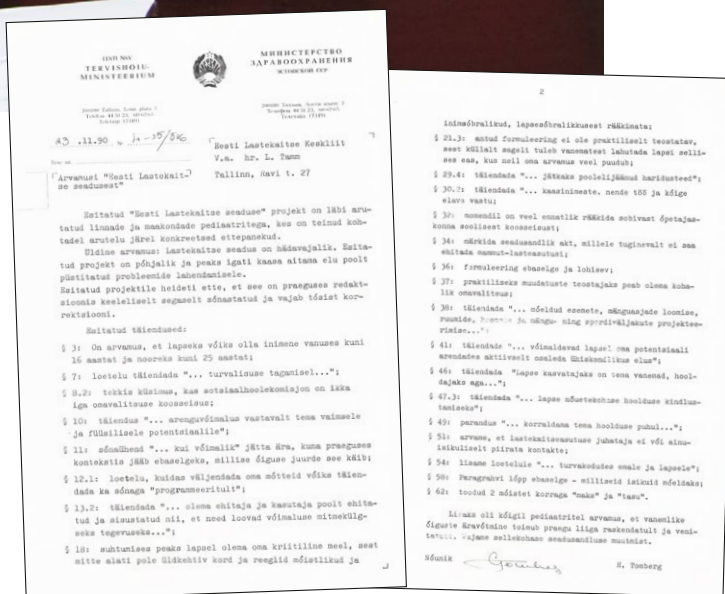
Aastal 1953 olin 10aastane. Minu vanemad olid repressseeritud ja isa oli vangilaagris. Ühel päeval tuli õpetaja klassi ja ütles, et meie isa on surnud. Mina hakkasin nutma, sest mõtlesin, et konkreetselt minu isa on surnud. Hiljem kodus ema seletas, et Stalin on surnud, sinu isa on ikka vangis. Ideoloogiline maailm oli väga kitsas.

Vanavanemad tahavad ikka rohkem lapselastega kohtuda, aga elu paratamatus on, et noortel on kiire. Olen ka haigla administraator ja otseselt enam laste eluoluga kokku ei puutu. Haiglajuhtimine võtab ööpäevast 24 tundi ja kõik need haiglaga seotud asjad on kogu aeg kaasas.

Kõnnin siiski lahtiste silmadega ja näen, et mured, mis olid siis, ei ole taandunud. Elu on pidev protsess ja pidevas muutumises. Ikka ja jälle tuleb küsida: missugused on meie lapsed ja kuidas nad peavad kasvama? Iga uus põlvkond on samm ees oma vanematest, elu muutub ja toob kaasa uued ohud ja karid. Kitsas, idealiseeritud ja nappide võimalustega maailm on asendunud avarate võimaluste ja maailmavaadete mitmekesisusega. Seoses maailma avarumisega on tekkinud uued probleemid: narkomaania ja arvutisõltuvus.

Aktuaalseks väärtuseks on saanud raha, tänapäeval räägime alati kõigepealt rahast, ka lastega seoses. Tänapäeval saab raha eest palju ja seda on pidevalt vähe. ■

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Kui vanem ei maksa elatist

Praktikas sagenevad juhtumid, kus lapsevanemad elavad eri riikides ja üks vanematest hoiab kõrvale elatise maksmisest. Üha enam küsitakse, kuhu pöörduda elatise saamiseks ja kuidas elatist nõuda.

Tekst: **Ene Ahas**, vandeadvokaat,
Mati Kadak, kohtutäitur Foto: **sxc.hu**

18. juunil 2011 jõustus Euroopa Liidu Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009 kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes (edaspidi määrus), mille eesmärk on lihtsustada asjaajamise korda, mis on seotud nii elatiseotsuse saamise kui ka täitmisega. Määrust kohaldatakse kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide suhtes, v.a. Taani.

Elatisenõude puhul on üldreegel, et menetlus toimub lapse elukohajärgses riigis kehtiva korra järgi. Eestis on võimalik elatist nõuda kohtu kaudu kahel viisil: 1) maksekäsu kiirmenetluse korras, täites vastava avalduse e-toimikus (www.e-toimik.ee), 2) esitades kohtule hagiavalduse elatise nõudes.

Maksekäsu korras on menetlus kiirem ja üldjuhul saab inimene ise hakkama avalduse täitmisega. Vajalik on üksnes see, et täidetud oleksid järgmised eeltingimused:

- taotletav igakuine elatis lapse kohta ei ole suurem kui 200 eurot,
- elatisevõlgnik on kantud lapse sünniakti lapsevanemana,
- puudub vaidlus elatise maksmise üle.

Vaidluse korral tuleb kohtu antud tähtajaks esitada hagiavaldus. Hagiavalduse vorm on kättesaadav justiitsministeeriumi koduleheküljel <http://www.kohus.ee/23261>. **Kuigi reaalselt tuleb elatis tasuta vanemale, kelle juures laps elab, on elatisenõude esitajaks alaealine laps,**

mitte vanem. Elatise alammäär on alates 1. jaanuarist 2013. aastast 160 eurot kuus ühe lapse kohta. Nimetatud alammäärast suurema elatise nõudmisel peab elatisenõude esitaja olema valmis tõendama lapse ülalpidamiskulude suurust ühes kuus. Esitada tuleb (v.a. maksekäsu kiirmenetluse korral) nii kulude üldnimekiri kui ka dokumendid, mis tõendavad kulusid. Üldreegli järgi kannavad vanemad lapse ülalpidamiskulud võrdselt. Elatisel ei pea tasuma tulumaksu. Elatisenõude esitamine on riigilõivuvaba. Küll aga tuleb tasuda riigilõivu elatise suurendamise ja vähendamise nõude esitamisel.

Riigipoolne abi seisneb:

- 1) menetlusabi andmises: riigi õigusabi, riigilõivu tasumisest vabastamine. Täpsem teave www.riigioigusabi.ee,
- 2) elatisabi andmises, mille kohta saab teavet sotsiaalkindlustusametist (<http://www.ensib.ee/elatisabi/>). Elatiseabi maksatakse maksimaalselt 90 päeva eest, päevamäär on 2013. aastal

3,16 eurot,

- 3) võlgniku andmete avalikuks tegemises kohtutäiturite ja pankrotihaldurite koja koduleheküljel (<http://www.kpkoda.ee>).

Lisaks on võimalik kriminaalkorras vastutusele võtta vanem, kes kuritahtlikult hoiab kõrvale elatise maksmisest ka pärast seda, kui kohtu kaudu on temalt elatis välja mõistetud. Karistuseks võidakse määrata rahaline karistus või kuni aasta vangistust (karistusseadustiku § 169). Vastav avaldus kriminaalmenetluse alustamiseks tuleb esitada lapsevanemal endal.

ELATISELT EI PEA TASUMA
TULUMAKSU. ELATISENÕUDE
ESITAMINE ON RIIGILÕIVUVABA.

ELATIS JA VÄLISRIIGIS ELAV VANEM

Elatise taotlemiseks välisriigis asuvalt vanemalt peab Eesti justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talitusele esitama järgmised dokumendid:

- taotlus elatiseasja algatamiseks,
- taotlus välisriigi pädevale asutusele, vorm http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/mo_filling_et.htm,
- koopia lapse või laste sünnitunnistusest või isaduse tuvastamise kohtuotsusest. Kui isadus ei ole tuvastatud, tuleb see eraldi märkida välisriiki minevasse taotlusesse.

Elatiseotsuse täitmise puhul tuleb esimeses järjekorras arvestada, et lahendi täitmine ei toimu mitte selle riigi õiguse järgi, kus laps elab, vaid selle riigi õiguse järgi, kus elab elatisevõlgnik. Igas riigis on aga erinev täitekorraldus.

Mõnes liikmesriigis on võimalik taotleda ka elatise kinnipidamist summadest, mida teised isikud (nt töödaja) maksavad kohustatud isikule. Kui täitemenetlus ei anna soovitud tulemust, on teatud juhtudel õigus taotleda kohtult elatise sissenõudmist riikliku maksuameti kaudu. **Mõnes liikmesriigis on riiklik fond elatise maksmiseks juhul, kui kohustatud isik jätab elatise maksmata.**

Eesti kohtutäitur saab täitmisele võtta kohtulahendite üksnes juhul, kui elatisevõlgnik (edaspidi võlgnik) elab Eestis. Seega on esimeses järjekorras vaja välja selgitada vähemalt riik, kus võlgnik tegelikult elab või asub.

- Kui võlgnik võib asuda **Soomes, Rootsis** või **Norras**, siis on võimalik justiitsministeeriumi kaudu (central.authority@just.ee) taotleda andmeid isiku sissekirjutuse kohta. Päringus peab olema kirjas isiku nimi, sünniaeg, selgitus teadaoleva info kohta ja täitevasja (kohtulahendi) andmed.
- **Suurbritannias** ja **Iirimaa**l ei ole ühtset rahvastikuregistrit, kuid on eraisikute andmebaas, kust saab otsida isikute aadresse, telefoninumbreid jms. Osa päringuid on tasuta, osa mitte. Päringuid saab teha <http://www.192.com>.
- **Ukraina** ja **Venemaa** puhul peab olema teada vähemalt võlgniku asukohajärgne oblast või muu haldusüksus.
- **Saksamaa Liitvabariigi** puhul peab teada olema liidumaa.

KUI VÕLGNIKKU EI LEITA

Kui vanema asukohta ei õnnestu kindlaks teha ka riigi tasandil või on elatise nõude sissenõudmine raskendatud muul põhjusel, läheb perekonnaseaduse § 106 alusel elatise maksmise kohustus üle elatisevõlgniku sugulastele. Nimetatut on kinnitanud riigikohus 19.10.2011 tsiviilasjas

nr 3-2-1-75-11 tehtud lahendis, mille järgi *saab juhul, kui lapse isa on varatu või tema viibimiskoht on teadmata, esitada lapse ema nõude lapse isa vanemate vastu. Lapse vanavanematel tekib seaduse järgi sellisel juhul asenduskohustus, v.a. juhul, kui nende majanduslik seis ei võimalda mingiski osas lapselapse ülalpidamiskulusid kanda. Vanavanematel tekib omakorda õigus lapselt nõuda lapselapse ülalpidamiskulude hüvitamist.*

Elatisevõlgniku pankroti korral on õigus teisel vanemal lapse esindajana taotleda pankrotiseaduse § 147 alusel pankroti välja kuulutanud kohtult hädavajaliku elatise maksmist pankrotivara arvelt reeglina kuni kaheks kuuks.

MÕNES LIIKMESRIIGIS ON RIIKLIK FOND ELATISE MAKSMISEKS JUHUL, KUI KOHUSTATUD ISIK JÄTAB ELATISE MAKSMATA.

Kohus võib määrata mõjuval põhjusel ka teise tähtaja. Pankrotivaraks on see vara, mis pankrotimenetluses müüakse ja mille arvelt täidetakse võlgniku kohustused võlausaldajate ees. Elatis makstakse välja alati enne võlausaldajatele tasumist.

Kõik Euroopa Liidu liikmesriikide lahendid elatiseasjades, mis on tehtud enne 18. juunit 2011, ja kõik kolmandates riikides tehtud lahendid elatiseasjades kuuluvad eelnevalt kohtus tunnustamisele. Ühes ELi liikmesriigis vanemliku vastutuse kohta tehtavaid kohtuotsuseid tunnustatakse seevastu alates 18. juunist 2011 automaatselt ka teiste ELi liikmesriikide kohtutes, v.a. Taani, kasutades selleks lihtsustatud menetluse korda.

Täidetavaks tunnustamise menetlusega ei nõuta täitmise liikmesriigis ühtegi hagi väärtuse alusel arvatavat maksu, tasu ega lõivu. Taotluse saanud liikmesriik annab tasuta ja automaatselt õigusabi nende taotluste menetlemisel, mis käsitlevad vanema ja lapse suhtest tulenevaid ülalpidamiskohustusi alla 21aastase isiku suhtes. ■

LISATEAVE ELATISE NÕUDMISEKS

Lisateavet nii elatise nõudmiseks välisriigis viibijalt kui ka täitevoimingute tegemise kohta välisriigis saab:

- Euroopa õigusala koostöö võrgustiku vastavalt veebilehelt: http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_gen_et.htm,
- justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituselt telefonil 620 8183, e-post central.authority@just.ee,
- palju infot õiguslaste probleemide kohta saab aadressilt www.juristaitab.ee.

Kuidas vähendada laste väärkohtlemist?

Tekst: Natalia Aleksejeva ja Kati Kruut, juuratudengid

Kolmveerand kõigist seksuaalse enesemääramise vastu suunatud kuritegude ohvritest on alaealised, selgub statistikast.

Erioline lapse õiguste kaitse vajadus on ette nähtud päris mitmes rahvusvahelises konventsioonis ja direktiivis, mis kohustavad riike kaitsma lapsi nii seksuaalse väärkohtlemise kui ka ärakasutamise eest. Riigi õigus- ja sotsiaalpoliitilisel süsteemil peab olema oluline osa juhtumite avastamisel ja nende vastu võitlemisel. Muudatused seadustes, riiklikus kriminaal- ja sotsiaalpoliitikas, sotsiaalsetes teenustes ja ka haridussüsteemis võivad riigi lastekaitsemehhanismi paremaks muuta ning muu hulgas ka laste seksuaalset väärkohtlemist ja ärakasutamist vähendada.

VAJAME TÄPSEMAID SEADUSI JA PAREMAT HARIDUST

Eestis kehtiva karistusseadustiku järgi on lastega kaubitsemine, prostitutsioon, pornograafia ja laste seksuaalne ärakasutamine keelatud. Siiski on seaduse rakendamisel tekkinud mitmeid probleeme. Näiteks ei defineeri karistusseadustik otseselt lasteprostitutsiooni ja lastepornograafia mõisteid. See muudab kuritegude avastamise ja menetlemise raskeks. Konkreetseid ja täpsed definitsioonid toovad kaasa ühise arusaama kuritegudest ning võimaldavad riikidel tihedamat koostööd teha. Arusaadavad definitsioonid annavad kuritegude potentsiaalsetele toimepanijatele teada tegude kõikidest võimalikest tagajärgedest ning välistavad olukorrad, kus seadustes otsitakse auke, et valmistada näiteks pornograafilise sisuga teoseid, mis sisaldavad laste pilte või kujutisi.

Mõnes Eesti koolis pole siimaani seksuaalkasvatuse kohustuslik. Selle aine raames peaksid olema käsitletud ka

ELSA DAY
"all different, all together"

elsa
The European Law Students' Association
ESTONIA

LAPSE VÄÄRKOHTLEMISEST TEAVITAMINE - KELLE KOHUSTUS?

KAS SINUL ON KOHUSTUS TEAVITADA LAPSE VÄÄRKOHTLEMISEST?
KAS SINA SAAKSID EESTI LAPSE ÕIGUSI KAITSTA?
KELLE JUURDE PÖÖRDUDA?

Tallinna Õpetajate Maja (Raekoja plats 14, Tallinn)
20. märts kell 16.30

Kontakt Kaisa-Maria Vellomäe sc-trt2@elsa.ee Tiia Annus president@elsa.ee
www.elsa.ee

sotsiaal
ministeerium

Lastekaitse Liit
Lastekaitse Liit
Lastekaitse Liit

unicef
koos laste heaks

Lastebal
Eesti

Laste-
ombudsman

seksuaalkäitumisega seotud riskid – sealhulgas seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise probleematika. Laste teadlikkuse parandamiseks peaks aine olema kohustuslik osa haridussüsteemist.

LASTE HEAKS

Vaatamata nendele probleemidele teeb Eesti olulisi samme võideldes lapse õiguste rikkumistega. Seaduste tõhusaks rakendamiseks on Eestis kasutusele võetud mitmed meetmed: lastele ligipääsetavad kaebuste esitamise mehhanismid, laste ülekuulamis- toad, noorsoopolitsei, tasuta arsti- ja õigusabi, laste konfidentsiaalsuse ja kaitse tagamine ütluste andmisel, lapse õigustega seotud teabe- ja teavituskampaniad. Eesti juhib erilist tähelepanu ka preventiivsete meetmete rakendamisele – koos karistusega määratakse pedofiilidele ka psühholoogiline ravi ja

PARANDADA TULEB ÜHISKONNA TEADLIKKUST LASTE VÄÄRKOHTLEMISEST JA KURITARVITAMISEST.

kehtestatakse piirangud, mille raames on neil keelatud lastega suhelda, külastada lastele mõeldud kohti, netilehekülgi jne. Hiljuti võeti vastu uus eelnõu, mis näeb pedofiilidele kompleksravina ette keemilise kastreerimise kohaldamise.

PALJU ON VEEL TEHA

Laste kaitseks on Eesti harmoneerinud rahvusvahelisi lastekaitsega seotud ja inimkaubanduse vastaseid konventsioone ning võtnud käsile mitmeid meetmeid, kuid siiski on veel palju teha. Probleeme ja küsimusi seoses laste kaitse ja õigustega on palju, muu hulgas tuleb näiteks jõustada uus Eesti lastekaitse seadus, lisada lastepornograafia ja lasteprostitutsioon jt sellised mõisted seadustesse ning ratifitseerida Lanzarote konventsioon laste seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise vastu. Koolides tuleks kohustuslikuks muuta seksuaalkasvatuse programm, et lapsed oleksid teadlikud ärakasutamise ja kuritarvitamise riskidest ja oskaksid neid vältida.

Parandada tuleb ühiskonna teadlikkust laste väärkohtlemisest ja kuritarvitamisest, esimene samm võiks olla seminaride, konverentside ja arutelude korraldamine, brošüüride ja materjalide jagamine ning lastega töötavate spetsialistide artiklid ja esinemised. Kindlasti peaks olema rohkem kampaniaid, selgitamaks laste õigusi. ■

JUURATUDENGID JA ÕIGLASEM MAAILM

Artikkel on kirjutatud ELSA Estonia for Childreni uurimisraporti põhjal. ELSA for Children on rahvusvaheline kampaania koostöös Euroopa Nõukoguga, mille raames koostasid 25 Euroopa riigi kohalike ELSA allüksuste uurimisgrupid ülevaate lapse õiguste tagamisest oma riigis.

Juuratudengite organisatsioon ELSA Estonia korraldas 20. märtsil lapse õiguste teemalise paneeldiskussiooni, kus osalesid spetsialistid UNICEF Eestist, Lastekaitse Liidust, lasteabi nõuandetelefonist, laste ja noorte kriisiprogrammist ja sotsiaalministeeriumist. Ürituse eesmärk oli suurendada noorte teadlikkust väärkoheldud ja abivajavatest lastest.

ELSA (European Law Students' Association) on rahvusvaheline sõltumatu mittetulunduslik poliitiline ühing, mida juhivad juuratudengid ja noored juristid. Ühenduse eesmärk on avardada juuratudengite ja noorte juristide silmaringi ning arendada sotsiaalset vastutust. ELSA visioon on järgmine: "A just world in which there is respect for human dignity and cultural diversity" ("Õiglane maailm, kus austatakse inimväärikust ja kultuuride erinevust"). ELSAsse kuulub üle 38 000 juuratudengi ja noore juristi 41 Euroopa riigist.

JUSTIITSMINISTEERIUMI 2011. AASTA STATISTIKAST SELGUB:

- 75% kõigist seksuaalse enesemääramise vastu suunatud kuritegude ohvritest olid alaealised.
- Kõige enam kasvas laste seksuaalne ahvatlemine side- ja infotehnoloogiavahendite kaudu: 2010. aastal teatati juhtumitest 13 korral, 2011. aastal juba 57 juhul.
- 2011. aastal teatati 11 korral ka juhtumitest, kus lapsealisele tehti ettepanek kohtuda seksuaalsel eesmärgil, 2010. aastal teatati sellest ainult ühel korral. Enamik ettepanekutest tehti interneti teel.
- Võrreldes nelja eelmise aastaga kasvas alaealiste kasutamine pornograafilise ja erootilise sisuga teoste valmistamisel.
- Vähenes vägistamiste ja sugulise kire vägivaldse rahuldamise juhtumite arv.
- Tegu on ainult nende juhtumitega, millest on teatatud politseisse, kui palju on neid tegelikult, seda ei oska keegi öelda.

Hingetugi internetis

Noorte tundeelu kipub tuhisema kui keeris-torm: kurbus kasvab vaimustuseks, nõrdimusest saab viha ja keerulisematel juhtudel võib tunduda, et elu pole elamist väärt.

Tekst: Airi Mitendorf, Merike Sisask, Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidologia Instituut (ERSI) Foto: erakogu

Keel (et)

Supremebook.org

KASUTAJANIMI ***** **SISENE**

[Unustasin parooli](#) | [Unustasin kasutajanime](#) | [Registreeru](#)

Avaleht Kurbus Mure Uimastid Vägivald Toitumine Internet

Tere tulemast Supremebooki!

Supremebooki missioon on jagada informatsiooni ning täiendada noorte teadmisi vaimse tervise valdkonnas. Samuti soovime, et Sa teaksid kuhu Sa saad pöörduda siis, kui Sul on raske, kui Sa tunned ennast kurvana või Sul on mõni muu emotsionaalne või psühholoogiline probleem. Supremebook on spetsiaalselt loodud õpilastele vanuses 14 kuni 18 eluaastat, kuid loomulikult on oodatud ka kõik teised kasutajad.

Supremebooki kasutamine on tasuta. Selle lehekülje interaktiivsete moodulite kasutamiseks, pead Sa ennast registreerima ja sisse logima. Me ei küsi Sinult personaalset informatsiooni.

Sa saad parandada enda enesetunnet

Privaatseks üks ühele vestluseks on Supremebooki kodulehel jututuba. Seal saab kokku leppida vestluse vaimse tervise nõustajaga. Jututuba on avatud esmaspäevast reedeni kella 17–20. Vestluse aeg on vaja broneerida Supremebooki kodulehel. Nii on kindel, et nõustaja saab selle aja pühendada just ühele noorele.

Kiiresti arenevas ja muutusterohkes ühiskonnas on loomulik, et soovime küsimuste ja kahtluste korral ruttu vastuseid. Vaimse tervise ja interneti seostest rääkides alustame loenguid sageli küsimusega: “Kui te vajate millegi kohta infot, siis kuhu te esimesena pöördate?” Suurem osa kuulajatest vastab kiiresti, et otsivad infot internetist. Noorukite vastus on sarnane – internetist ja sõpradelt suhtlusportaalis. Internet, seal leiduv teave ja võrgusisesed suhted on osa tänapäeva noortekultuurist.

Kindlasti pole tark keelata noortele suhtlusportaale või kuulutada need saidid vaenlasteks. Noorte tähtsaim vajadus on suhelda sõpradega ja avastada maailma ning suur osa sellest tegevusest on kolinud internetti. Tuleb mõelda, kuidas seda populaarset ja suurele lugejaskonnale suunatud meediakanalit kasutada heade eesmärkide saavutamiseks.

SUPREME TOETAB VAIMSET TERVIST

Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut viib Eestis läbi üleeuroopalist projekti SUPREME (Suicide Prevention by Internet and Media Based Mental Health Promotion ehk “Suitsiidide ennetamine interneti abil ja meedial põhinev vaimse tervise edendamine”). Projektis osaleb seitse Euroopa riiki ning selle peamine eesmärk on edendada noorte vaimset tervist ja heaolu ning ennetada suitsiidide tegemist.

Projekti algul kaardistati kõigis osalevates riikides veebileheküljed, mis avanevad vaimse tervise probleemidega seotud märksõnadele (suitsiid, enesetapp, depressioon, ärevus, stress), ning analüüsiti nende sisu. Ennetustöös on oluline, et nende märksõnade sisestamisel avaneksid abi pakkuvad ja ennetusele suunatud materjalid, mitte häbi-märgistavad ja provotseerivad leheküljed. Eestis saadud tulemuste põhjal – millised leheküljed avanesid märksõnade *enesetapp* ja *suitsiid* peale – ilmus artikkel ajakirjas Sotsiaaltöö. Kokkuvõtlikult võib öelda, et sagedamini avanesid sellised veebileheküljed, mis on küll kasuks suitsiiditeema mõistmisel, kuid abivajajatele liialt teoreetilised ja keerulised. Paljud leheküljed sisaldasid suitsiidile ohutavat infot, vähe oli lehekülgi professionaalsete abistajate kontaktidega ning puudusid kontrollitud sisuga interaktiivsed leheküljed.

Projekti järgmises etapis viidi läbi fookusgruupiintervjuud noortega, et kaasata nad SUPREME projekti kodulehe sisu ja välimuse väljatöötamisse. Täiskasvanud võivad küll enda arvates teada, mis on noortele kasulik ja vajalik, aga kuidas ja millisel kujul peaks selle sõnumi noorteni viima, aitavad välja selgitada eksperdid noorte endi seast. Selle töö tulemusena valmis interaktiivne vaimse tervise edendamisele ja suitsiidide ennetamisele suunatud Supremebooki koduleht www.supremebook.org.

Sellelt lehelt leiavad noored lugemismaterjali teemadel, mis otseselt või kaudselt avaldavad head mõju vaimsele tervisele ja üldisele heaolule. Supremebook on loodud 14–24aastastele, kuid loomulikult on oodatud ka kõik teised kasutajad.

Noorte vaimne tervis mõjutab seda, kuidas nad näevad iseennast, oma elu ja teisi inimesi enda ümber. Ealisest

KINDLASTI POLE TARK KEELATA NOORTELE SUHTLUSPORTAALILE VÕI KUULUTADA NEED SAIDID VAENLASTEKS.

arengust tingituna on noorte tundeelu väga muutlik. Ebaõnnestumiste korral võib noor tunda, et lahendusi tema probleemidele ei ole ja vahel võib talle koguni tunduda, et elu pole elamist väärt. Seetõttu on väga oluline, et noortele suunatud vaimse tervise seotud info internetis on usaldusväärne, kontrollitud ja edendaks vaimset tervist.

VIRTUAALNE ABILINE

Supremebooki koduleht jagab infot ja täiendab noorte teadmisi vaimsest tervisest. Kodulehel antakse soovitusi, kuhu saab pöörduda siis, kui on raske, kui noor inimene tunneb ennast kurvana või kui tal on muu emotsionaalne või psühholoogiline probleem. Kodulehel on artikkel kurbusest, murest, uimastitest, vägivallast, toitumisest ja interneti kasutamisest. Selgitatakse, kuidas pikaajaline kurbus ja mure võivad mõjutada meeleolu ja füüsilist tervist. Noortel on tähtis teada, et kurbust tunda on täiesti normaalne, kuid kui sel pole kindlat põhjust ja kurbustunne püsib pikka aega, võib see tekitada probleeme. Tunnetes ja mõtetes selgusele jõudmine nõuab aega ja pingutust ning noori julgustatakse abi küsima spetsialistidelt. Kõikide teemade juures on soovitusid abi saamiseks ja info abistajate kontaktidega.

Eraldi tähelepanu pööratakse Supremebooki kodulehel uimastitele. Noortele võivad uimastid olla küll millegi uue avastamine, kuid samal ajal puudub katsetajatel selge arusaam riskidest tervisele. Artikkel selgitab uimastite tarvitamise bioloogilist mõju ajule ning ka sõltuvuse kujunemist.

FOORUM JA NÕUSTAJA

Ideaaljuhul peaks noort inimest toetama perekond ja teda ümbritsev võrgustik. Mõnikord pole aga tõesti võimalik oma vanematega rääkida – nad kas elavad kaugel või on suhted peres nii keerulised, et omavahel lihtsalt ei suhelda. Vahel on küsimus, millele vastust soovitakse, liialt isiklik otsekoheseks vestluseks sõbraga. Supremebooki kodulehel on mitmeid interaktiivseid võimalusi saada vastuseid

küsimustele, vahetada mõtteid foorumis või leppida kokku aeg psühholoogiliseks nõustamiseks veebikeskkonnas.

Supremebooki foorumis saavad noored jääda anonüümseks ning turvaliselt arutleda endale olulistel ja muret tekitavatel teemadel. Suhtlemise käivitamiseks on foorumis avatud teemad kurbusest, depressioonist ja lootusetusest, uimastitest ja sõltuvusest, ärevusest ja paanikast, stressist ja kriisist, toitumisest ja kehakaalust, vägivallast ja kiusamisest, eneseabivõimalustest, perekonnast ja vanematest ning sõprusest ja sõpradest. Saab avada ka uue vestlusteema.

SUPREMEBOOK ON LOODUD

14–24AASTASTELE, KUID LOOMULIKULT ON OODATUD KA KÕIK TEISED KASUTAJAD.

Supremebooki foorumi kindel reegel on hea suhtlemise tava järgimine. Foorumi postitusi modereeritakse ning ebasobivad postitused eemaldatakse. Just see ongi Supremebooki foorumi eripära võrreldes mitmete teiste internetifoorumitega – teisi halvustavad ja häbimärgistavad postitused eemaldatakse. Kedagi ei tohi veebikeskkonnas kahjustada.

Kindlasti leiab iga noor enda elus ka palju positiivset, kuid suure murega unustatakse need väikesed positiivsed ja igapäevast õnne pakkuvad huvitavad ja nauditavad asjad. Julgustame noori Supremebooki kodulehel lisama lühikesi postitusi selle kohta, miks elu on elamist väärt. Loodetavasti on nendest kasu nendel noortel, kellel muremõtted varjutavad elumõtte.

SUPREME UURING

Kodulehte luua on suhteliselt lihtne, seda noorte hulgas levitada ning selle väärtust teaduslikult mõõta palju keerulisem. SUPREME projekti raames viiakse läbi sekkumisuuring, kus SUPREME saadikud tutvustavad Supremebooki kodulehte kahe üldhariduskooli 8.–10. klassides (14–16aastastele noortele). Ühes koolis tutvustavad kodulehte noored SUPREME saadikud (sekkumismudel põhimõttel “noorelt noorele”: mulle see koduleht meeldib, kasuta sina ka), teises teeb seda keskealine täiskasvanu (sekkumismudel põhimõttel “vaimse tervise spetsialistilt noorele”: see koduleht on õige ja vajalik, kasuta seda). Kaasatud on ka kolmas kool, kus kodulehte otseselt ei reklaamita (kontrollgrupp).

Enne sekkumist viidi kõigis kolmes koolis läbi baasuuring, kus noored täitsid *online*-küsimustiku enda vaimse tervise, elustiili, riskivalmiduse ja hoiakute kohta. Pärast sekkumist viiakse läbi kaks järeluuringu (kaks kuud ja neli kuud pärast baasuuringut), mille käigus kogutakse noortelt uuesti andmeid *online*-küsimustiku vormis, kuid

vaadatakse lisaks Supremebooki kodulehe külastuse statistikat. SUPREME uuring praegu käib, sügiseks peaks selguma, kas noored sellist kodulehte vajavad, millised moodulid on populaarsemad, kas sekkumismudelitel on erinev mõju ning kas kodulehe külastamine mõjutab noorte vaimset tervist.

SUPREME projekti on rahastanud EK Terviseprogramm (leping nr 2009 12 19) ja Eesti Vabariigi sotsiaalministeerium (leping nr 12.2-3/4464)

SUPREME SAADIKUD HINDAVAD SUPREME-BOOKI

Merilin Mitendorf (21)

Supremebooki koduleht on hea, sest noored otsivad igale küsimusele üldjuhul vastust just internetist. Vaadates oma nooremat õde, näen, et igale küsimusele või sõna tähendusele otsib ta vastust Google'ist. Arvan, et Supremebook annab mure korral palju vastuseid ning infot, mida murega ette võtta.

Kristjan Puu (24)

Mulle meeldib Supremebooki kodulehekülge seepärast, et sealt saab palju infot igapäevaste murede kohta. Need võivad esmapilgul tunduda meile endile tühised, kuid siiski on väga tähtsad igapäevases heaolus.

Kodulehelt saame teada, et me ei ole probleemidega üksinda, jagatud mure on pool muret, professionaalne abikäsi ulatub rasketel aegadel alati meieni. Samuti on leht tehtud väga lihtsalt loetavaks. Soovitan seda kodulehte kõigile. Mina olen juba fänn, kas ka sina? ■

HUVITAVAD ETTEVÕTMISED REMNIKUL

Andekad lähevad reisile

Juba teist aastat annab reisikorraldaja GoAdventure välja kümme auhinda andekatele lastele, et innustada neid oma annet edasi arendama. Auhinna saajad valitakse välja Remniku suvelaagris viibivate vähekindlustatud perede laste hulgast mitmesuguste konkursside ja võistluste käigus. Lapsed sõidavad oktoobris kahe saatjaga nädalasele *all inclusive* reisile Türgi.

Tunnustust vääriv algatus

Sügisel otsustas kõõgitehnikat müüv Bestmark OÜ, et koostööpartneritele jõulukaartide saatmise asemel soovivad nad sellele kuluva raha annetada abi vajavatele lastele. Lastekaitse Liit viis abipakkuja kokku abivajajaga ning koostöö tulemusena saavad suvel seitse Tabivere valla last tasuta osa võtta Lastekaitse Liidu Remniku suvelaagrist.

Keeleõppelaager noortele

Suvel toimub Remniku õppe- ja puhkekeskuses keelelaager 7–19aastastele Eestis elavatele Euroopa Liidu mõistes kolmandate riikide kodanikele ja määratlemata kodakondsusega noortele.

Keeleõppelaagrisse tulevad 80 noort Tallinnast, 50 Narvast ja 20 Sillamäelt. Laager toimub Integratsiooni- ja Migratsiooni SA Meie Inimesed korraldatud projektikonkursi “Noorte eesti keele õpe peredes ja projektlaagrites” raames.

Keelelaagri eesmärk on eelkõige eesti keele omandamine, kõik laagri tegevused teenivad keeleõppe eesmärki. Noortele pakutakse aktiivset tegevust ja tervistavat puhkust, et arendada loovust, iseseisvust ja ettevõtlikkust ning et nad saaksid uusi teadmisi ja oskusi rühma- ja ühistegevuse kaudu.

Konkursi rahastatakse Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondist (75%) ja kultuuriministeeriumi kaudu riigieelarvest (25%).

Paremad tingimused Remniku õppe- ja puhkekeskuses

EASI regionaalsete investeringute programmi toel, mida rahastatakse Eesti riigieelarvesse laekuvast hasartmängumaksust, valmib Remniku õppe- ja puhkekeskuses kevadel nüüdisaegne pesemismaja. Tänu sama programmi toetusele vahetati külaliste-majja aknad, soojustati lagi ja rajati majja keskküttesüsteem, mis võimaldab külalisi vastu võtta aasta ringi.

Marelle Suurmäe

Pöörane, lahe, imeline!

Kohila gümnaasiumi õpilane **Marelle Suurmäe** hoiab sügaval südames oma elu esimest noortevahetuse kogemust, mis andis jõudu nii igapäevaeluks kui ka unistuste elluviimiseks.

Tekst: **Marelle Suurmäe** Foto: **erakogu**

Sügisvaheajal toimus Kohila gümnaasiumis noortevahetus, kuhu oli kokku tulnud osalejaid Rumeeniast, Inglismaalt, Itaaliast, Portugalist ja Eestist. Vaheajal kooli minek tekitas esialgu natuke kahtlusi – terve vaheaeg koolis veeta... See mõte aga lendas kiiresti peast. Asjad said kokku pakitud, natuke rohkem muidugi, kui oleks olnud vaja.

Kooli jõudes nägin juba võõraid ringi jalutamas. Algul ei teinud me veel üksteisest eriti välja, kuid kõik, keda teel meie ööbimistuppa nägime, naeratasid ja ütlesid tere. Pärast tutvumismänge tundsin, nagu oleksin neid inimesi teadnud juba terve oma elu. Kõik olid nii vabad ja nii sõbralikud.

Meid jaotati töötubadesse: tants, muusika, nuku- ja maskiteater ning tsirkus. Mina läksin muusikatöötuppa, kuna muusika on mu suurim kirg. Kuid ka kõik teised töötod olid väga lahedad.

Niisiis hakkasime tööle. Meil oli vaja noortevahetuse lõpuks valmis saada etendus, kuhu pandi igast töötoast natukene midagi sisse.

MIDAGI NATUKE PÖÖRAST: MUUSIKA, TANTS JA TSIRKUS

Muusikatööstas kujunes välja hoopis midagi muud, kui olin enne arvanud. Hakkasime tegema muusikat prügikastidega, kas te kujutate ette, kui lahe see on! Just nimelt, tegime muusikat, mitte ei peksnud neid. Eks alguses kipus asi natukene käest ära minema, kuid lõppude lõpuks saime valmis kolm väikest palakest, mille veel omakorda kokku panime ja ära lihvisime. Ja see kõik oli tohutult lahe! Käed olid muidugi päeva lõpuks väga valusad ja ka pea valutas, kuid järgmisel päeval olin juba targem, panin kla- pid kõrva ja kreemitasin ohtralt käsi!

Tantsutööstas pandi kokku vägev tants, mis läks väga paljudele hinge. See koosnes mitmetest lugudest ning muidugi eri tantsudest ja stiilidest.

Tsirkuse tööstas oli grupp väga naljakaid inimesi, kes mängisid kõigile klouni. See oli kihvt ning hea võimalus ennast vabaks lasta, teha midagi natuke pöörast ja improviseerida! Nukuteatris oli kasutusele võetud marionett, samuti näidati väga huvitavat kava pikkade venivate paeltega: kolm julget tegid tantsukava, muidugi väga rahulike ja graatsiliste liigutustega.

Maskiteatris oli väga sügavale inimeste südamekestesse pugenud grupike. Nad tegid tohutult toreid *show*. Alguses toimis kõik väga tavaliselt, siis tehti sama klipp läbi uuesti, kuid igal inimesel oli vari. Vari kandis musta kostüümi, isegi nägu oli kostüümi sisse kadunud. See oli midagi väga erakordset ja emotsionaalset.

Õhtuti nägime põnevaid videoid, kuhu olid kokku pandud eelmise päeva tegemised ja piilumised igasse töötuppa! See oli terve päeva kõige naljakam osa ning seda ootasid kõik. Me mängisime palju, hommikuti tegi meile hommikuvõimlemist üks väga kihvt mees Inglismaalt. See andis tohutult energiat päeva alustamiseks! Meil toimus mitmesuguseid arutelusid ning ka foorumteater, kus probleemi lahendamine kestis kaua aega. Muidugi sai ka palju nalja, kuid ka probleem leidis lõpuks mõistliku lahenduse.

ETENDUSED TÄNAVAL

Üks väga meeldejääv osa meie noortevahetusest oli *flashmob*. Meil oli iga-suguseid mõtteid, kuid alles jäi lõpuks kaks. Sõitsime rongiga linna ja suundusime Balti jaama tunnelisse. Igaühele oli kätte antud nuustik, lapp või pesuvahend. Liikuisime suure seltskonnaga, laulsime "Don't worry be happy" ning pühkisime seinu. Seda head lõhna seal tunnelis tunnen ma tänase päevani!

Tunnelist liikusime edasi Raekoja platsile, õigemini liikusime läbisegi ringi Raekoja platsi lähedal ja teatud kellaajaks kogunesime sinna ükshaaval. Seal kandsime ette väga kihvti laulu ja tantsu, koos prügikastidega! Ka need olime Kohilast kaasa vedanud. Mitte muidugi kõik, vaid mõned, ja sellest täiesti piisas. See oli äge kogemus, turistid pildistasid ja mõned tulid isegi meiega koos tantsima. Püüdsime kinni nii palju rõõmsaid ja õnnelikke nägusid! Kui lõpetasime Raekoja platsil, liikusime edasi Tammsaare parki. Ka seal olid inimesed väga imestunud ja rõõmsad, nähes meie lõbusat tantsu ja kuuldes muusikapalakest keset lumist südalinna.

NOORTEVAHETUS ANDIS MULLE NIIVÕRD PALJU MOTIVATSIOONI OMA UNISTUSTE TÄIDEVIIMISEKS.

Noortevahetus oli imeline kogemus. Milline lust ja lillepidu oleks selliste optimistlike ja rõõmsate inimestega iga päev koos töötada! Minu jaoks oli see kogemus ka tohutult emotsionaalne. Viimasel kahel päeval oli palju pisaraid, sest oli nii kurb kõikidele nendele toredatele inimestele nägemist öelda ning minna tagasi oma igapäevase koolielu juurde.

Esimesel nädalal pärast noortevahetust koolis ringi käies tundusid kõik kohad nii teistmoodi. Igal koridoril ja klassil oli oma tähendus, mälestus ja hoopis teine tunne oli tundides istuda. Noortevahetus andis mulle niivõrd palju motivatsiooni oma unistuste täideviimiseks ja ka igapäevaseks eluks. Suhtlen siinemaani ja kindlasti ka edaspidi noortevahetuses osalenud noortega igalt poolt mujalt Euroopast ning see annab nii palju energiat ja rõõmu! ■

Mitte ainult arvutist

Tekst: Liia Merino Foto: Virge Viertek

Fotosessioon vaevu seljataga, kui juba tõmbab arvuti pealinna koolipoisid, kaheksa-aastased **Jako** ja **Orlando**, oma võrku. Arvutimaailma võludest-ohitudest ekraani ja koomiksiteo paistel juttu teemegi.

“**M**ulle meeldivad sellised mängud, kus peab logima internetti, kus on teised mängijad ka. Selline mäng, kus peab *passwordi* panema, nime endale ja...” alustab Jako. “Club-Penguin”, “MotionMaster” ja “Happy Village”, nimetab ta mõned oma lemmikud.

“Club-Penguin” sellepärast meeldib mulle, et seal mingi aja tagant uuendatakse, uued riided, siis sa saad neid osta, panna endale selga, süüa, osta endale loomi ja missioone teha,” räägib Jako.

“Minecraft” on ka hea. Seal saab ehitada, see on arhitektidele hea, siis on seal mingid teised versioonid. Saab endale riideid panna ja *craftida*, see tähendab käsitööd teha... ja siis saab veel seal lõhkuda, sööki leida, plaanida... Onju?” pöördub poiss Orlando poole.

“Jaa,” venitab Orlando.

“Mulle meeldib majade ehitamine ja rongiga sõitmine,” ütleb Jako.

“Kõige põnevam asi, mida mina olen “Minecraftis” teinud, on vist dünaamiidiga augu tegemine,” mainib Orlando.

“Mul on ka üks hästi põnev asi, mis on küll ainult moodides – erinevate dünaamiitide katsetamine. Üks oli taimedünaamiit, mis teeb maa kõrgemaks, tõstab üles. Siis

on üks helidünaamiit, mis teeb kõva heli ja siis kõik plökid lendavad selle peale minema. Kõige nõrgem dünaamiit, mida ma olen näinud, on Obsidiani või tähendab Lõpukivi. Lõpukivi on see, kui sa kaevad maa alla ja lõpuks tuleb see Lõpukivi ja siis kukud maalt välja teisele poole maad. Seal on lihtsalt taevast kosmos – aga siis sa sured ja sa pead uuesti mängu alustama. Ja kui sa oled õnneseen, siis sa leiad vanad asjad üles,” selgitab Jako.

“Aga mina toppisin ühe maja TNTd täis,” kiitleb Orlando.

“Aga tead, mis mina tegin? Ma panin maja põlema, siis jooksin natuke kaugemale ja hüüdsin: hädaabi tuleb!” jutustab Jako. See teeb mõlemale poisile kõvasti nalja. “Ja siis valasin vett maja peale ja tekkis maja üleujutus.”

“Aga mina tegin ükskord kindlusest kanala,” jätkab

Jako: "Mulle meeldib Itaalias olla... ja ujuda... ja suusatada."

Orlando: "Mina tean viirustest seda, et viirused peidavad tavaliselt ennast ikka reklaamide taga."

Orlando.

"Misasja?" küsib Jako.

"Ma tegin ükskord kindlusest kanala ja ma tegin kanalihamasina ka." Kana-teemast meenutab ta veel: "Ma olin ükskord poolpõrgus, laava keskel, ja seal oli üks kana ja ma võtsin muna kiiresti ja panin seljakotti."

"Ja ükskord proovisin ma isegi Hiilijat teha, aga see ei õnnestunud mul. Tead, ei tahtnud välja tulla. Hiilija on selline roheline elukas ja kui teda puudutad, siis ta plahvatab, sest ta on TNTd täis," räägib Orlando.

"Ei, ta sees on TNT ja see on ühendatud ajuga ja kui sa seda lööd või ta saab vihaseks, hakkab sind jälitama, ja kui ta on sulle lähedal, siis ta plahvatab ja sa saad surma," täpsustab Jako.

KOOLILOOD

Vahepeal suunduvad poiste silmad jälle monitorile, et koomiksiga jätkata. Viimast ilmselt koolis I klassi arvutitunnis ei tehta. Kuid mida üldse koolis tehakse, kas ka mängitakse?

"Seal me kirjutame asju. Viimane asi, mis me tegime, oli kirjutada koolivaheajast. Me mängime ainult arvu-ussi ja pranglimist. Ja loodusõpetust teeme ka," ütleb Jako.

"Imelik, et me ei ole ikka veel arvutitunnis kaustadega alustanud. Me paneme asjad lihtsalt *desktopile*," imestab Orlando äkki.

"Ma olen kodus kirjutanud arvutisse ühe loo, mille nimi on "Minu viied", mida ma mäletan ka. Ma läksin kooli, sain mitu viit. Siis läksin solfedžosse muusikakoolis, läksin klarnetisse ja sain ka mitu viit. Tee peal, kui ma koju läksin, siis mu viied läksid päevikust ära. Kui ma koju jõudsin, ütlesin emale: "Mul oli hästi palju viisi. Ema vaatas päeviku üle, ütles: "Ei ole. Sul pole ju ühtegi viit." Ma ütlesin imestunult: "Kas ei ole?" Järgmine päev läksin kooli ja selgus, et kõik mu viied on läinud Veli päevikusse. Niimoodi see lõppeski. Naljakas, et viied põgenevad ära," lõpetab Jako.

LUURAVAD OHUD

Jako sätib oma koomiksi esimesel pildil laeva paika, samal ajal kui Orlando assisteerib ja mina küsin arvutis varitseva pahavara kohta.

"Mina tean viirustest seda, et viirused peidavad tavaliselt ennast ikka reklaamide taga, näiteks et "Palju õnne, olete lehekülje miljones külastaja! Klikkige siia, et auhind kätte saada!" Sellised reklaamid sisaldavad tavaliselt viirust. Häkkimine on ju väga lihtne mõnes asjas. Siis häkkimine on selline, et kui ees on näiteks lehekülg, mis sarnaneb Gmailiga, siis sa pead oma isikuandmed sisestama, aga kui sa sisestad, siis see salvestab need arvutisse, häkker saab need kätte ja ..." Orlando on lugenud raamatut "Kuidas saada vingeks arvutikasutajaks".

"Meil oli ju koolis esimeses arvutitunnis need internetilambad, et kui sa ükskord internetti lähed, siis see asi jääb ikka sinna igaveseks. Noh et lõpuks võivad inimesed ikkagi näha, isegi kui see asi on tehtud 15 aastat tagasi.

"See mees saatis internetis Facebookis lambaid tüdrukule, neid hirmsaid pilte," meenutab Jako.

"Mitte Facebookis, aga... Ma ei saanudki aru, mis oli selle mõte," arwab Orlando.

Ei saa jätta küsimata, kas poisid üldse kujutaksid elu ette ilma arvutita.

"Ei!" kõlab ühehäälnelne kiirvastus.

"Siis ei saaks ma oma unistuste tööd ka teha. Leiutaja tööd," teatab Jako. ■

Lapsed, elu õied

“Nojah – lapsed, elu õied!” Seda fraasi olen nii mõnigi kord kuulnud iroonilises võtmes. Siis, kui lastega on pahandusi.

Tekst: **Tiia Kõnussaar**, vabakutseline kirjutaja Foto: **Andrus Kannel**

Irooniliselt öelduna annab see lause märku ütleja hoiakust: tänapäeva lapsed on kasvatamatud, hüperaktiivsed, sõnakuulmatud, tüütud jne jne. Nii lihtne on hinnanguid anda, kui näed toidupoes jonnivat väikelast või rüblikut, kes bussis ropendab. Või kui lehtedes kirjutatakse noorukitest, kellega õpetajad enam toime ei tule.

Mõnikord ei avaldata oma pahameelt otsesõnu, vaid puhisetakse ja heidetakse altkulmu pilke. Või valatakse oma nõrdimus anonüümselt internetiportaalis. Neid, kes pole ühiskonnas võimupositsioonil, on ju kõige lihtsam sildistada – lapsi ja vanu.

Ka lapsevanemad saavad oma osa. Hiljaaegu oli lehes skandaal: nõrdinud restoranikülastaja oli šokeeritud, et üks ema oma titat avalikus kohas rinnaga toitis.

Ma mõtlen vahel, et meie rahvas on väike, aga me kipume väga kiiresti unustama, et lapsed on tööpoolest Elu õied, ilma igasuguse tagamõtte ja irooniata. Et lasteta kaotaks eksistents suuresti mõtte. Ja et selleks, et meil ikka lapsi sünniks, ei ole meil vaja mitte ainult vanemahüvitist (kuigi seda ka). Meil on vaja tõeliselt hinnata ja toetada emasid ja isasid, kes teevad iga päev ja üha uuesti laste üleskasvatamise suurt loomistööd.

Õnneks on neid ka, kes tööpoolest märkavad lapsi kui isiksusi. Ühel kõige meeldejäävamal lastevanemate koosolekul rääkisid algklasside õpetajad laste muutumisest viimase paarikümne aastaga. “Tänapäeva lapsed on tööpoolest teistsugused,” kinnitasid nad. Kuulsime, et meie lapsed on ägedad, nutikad, empaatilised, hämmastavalt kohanemisvõimelised ja nii mõneski vallas täiskasvanutest sammukese

ees. Lapsed ei nõustu enam põhjendamatute keeldude-käskudega, nad on uudishimulikud, avatumad ja loovamad.

Kui neist väikestest särasilmadest saavad pahurad, trotsivad ja endaga kimpus tegelased, on just meil, täiskasvanutel, põhjust peeglistesse vaadata.

Hiljutises UNICEFi korraldatud uurimuses tuli välja, et Eesti on laste heaolu poolest maailma 29 eduka riigi hulgas 23. kohal. Ühest küljest on ju tore, et oleme võrdluses sattunud edukate riikide hulka. Teisalt, olla kuue viimase hulgas paneb mõtlema, kas midagi saaks meil ka teisiti olla. Kõige rohkem miinuspunkte sai Eesti laste suure riskikäitumise tõttu, siin oleme koguni 26. kohal. Riskikäitumine tähendab laste ennasthävivat käitumist: alkohol, uimastid, suitsetamine, liigne ja ettevaatamatu internetikasutus. Selle juured on nii perekondades kui ka ühiskonnas laiemalt, mõelgem kas või varanduslikule kihistumisele ja suuremale vaesusele väljaspool Tallinna.

Mu meelet on raportil oluline sõnum just meie valitsusele: see näitab, et riigi jõukus ja laste heaolu ei pruugi olla üksüheselt seotud. Raport kinnitab, et Sloveenia, Tšehhi ja Portugali laste heaolu on paremini tagatud kui Kanada, Austria ja USA lastel.

Pressiteadet tsiteerides: “Raporti hinnangul tõestab selline rahvusvaheline võrdlus, et laste vaesust pole võimalik ka maailma rikkamates riikides vältida, ent see sõltub väga paljuski riikide poliitikast ning mõnedel riikidel õnnestub teistest palju paremini kaitsta kõige haavatavamaid, lapsi.”

LASTEKAITSE LIIDU LIIKMED

Tallinn

Pelgulinna Lastekaitse Keskus

Kärt Käesel
Järve 14
Tallinn 11314
kart.kaesel@gmail.com
www.plk.ee

Tallinna Kesklinna Lastekaitse Ühing

Aimar Karu
Õismäe tee 113–20
Tallinn 13515
kesklinnalastekaitse@hotmail.ee

Tallinna Lastekaitse Ühing

Ants Siimer
Kesklinna Lastepolikliinik
Ravi 27, kab 378
Tallinn 10138

Harjumaa

Harku Valla Lastekaitse Ühing

Helve Keel
Ranna tee 1, Tabasalu
Harjumaa 76901
helve.keel@harku.ee
www.harkulaps.ee

Jõelähtme Lastekaitse Selts

Triin Lindau
Saha tee 7, Loo
Harjumaa 74202
triin.lindau@joelahtme.ee

Kose Valla Lastekaitse Ühing

Kirli Saks
Hariduse 1, Kose alevik,
Kose vald, Harjumaa 75101
kirlitalving@gmail.com
http://koselastekaitse.wordpress.com/uldinfo/

Keila Valla Lastekaitse Selts

Lea Papp
Paldiski mnt 28a
Keila 76606
lea.papp@keilavald.ee

Kuusalu Lastekaitse Selts

Kai Sinisalu
Kiiu mõis, Kiiu side
Harjumaa 74604
Kai.Sinisalu@kuusalu.ee

Saku Lastekaitse Ühing

Ene Kadakas
Kannikese 8–30
Saku 75501
ene.kadakas@mail.ee

Saue Linna Lastekaitse Ühing

Monika Liiv
Puidu 23
Saue 76506
liivmonika@gmail.com
www.sauelastekaitseyhing.ee

Ida-Virumaa

Jõhvi Lastekaitse Ühing

Tatjana Laada
Ridaküla 7–16
Kohtla-Järve
minatl@hotmail.ee

Sillamäe Lastekaitse Ühing

Irina Golikova
Viru pst 22/1–11, Sillamäe
Ida-Virumaa 40232
info@sscw.ee
www.sscw.ee

Jõgevamaa

Tabivere Lastekaitse Ühing

Maire Mällo
Tabivere Keskkool, Tabivere
Jõgevamaa 49101
maire.mallo@mail.ee

Järvamaa

Järvamaa Lastekaitse Ühing

Kristiina Kais
A. Haava 3a/8, 72215 Türi
Tel: 384 7177

Türi Lastekaitse Ühing

Erika Teras
Vabriku pst 6, Türi
Järvamaa 72213
erika.teras@mail.ee
www.tyri.ee/tyrilaps

Läänemaa

Hiiumaa Lastekaitse Ühing

Merle Salusoo
Koidu 2, Kärkla
merle.salusoo@mail.ee
www.lastekaitse.hiiumaa.ee

Lääne-Virumaa

Kadrina Lastekaitse Ühing

Heli Preisemann
Rakvere tee 14, Kadrina
Lääne-Virumaa 45201
heli.presimann@gmail.com

Rakvere Lastekaitse Ühing

Kaie Kranich
Laada 14, Rakvere 44310
mty.rly@gmail.com
www.rly.ee

Tapa Lastekaitse Ühing

Ave Pappe
Kooli 24, Tapa
Lääne-Virumaa 45106
ave.pappe@tapa.ee
www.tapalky.ee

Põlvamaa

Põlvamaa Lastekaitse Ühing

Aira Lutsar
tel 5645 4763
aira.lutsar@gmail.com
www.lasteyhing.polvamaa.ee
www.malev.polvamaa.ee

Pärnumaa

Audru Lastekaitse Ühing

Peep Tarre
Pärna allee 7, Audru
Pärnumaa 88301
peep.t@audru.ee

Pärnu Lastekaitse Ühing

Anu Aunapuu
anu.aunapuu@pc.ut.ee

Raplamaa

Rapla Lastekaitse Ühing

Sirje Praks
Tallinna mnt 9–1
Rapla 79513
sirje.praks@marjamaa.ee

Saaremaa

Kuressaare Lastekaitse Ühing

Kai Saar
Komandandi 10b
Kuressaare 93812
lastekaitse@kuressaare.ee

Saaremaa Lastekaitse Ühing

Maili Lonks
Sepa 2–12
Kuressaare 93812

Tartumaa

MTÜ NAK Carpe Diem

Heidi Hansar
Ranna tee 1a–8
Tartu 51008
hsusi@one.ee

Tartu Lastekaitse Ühing

Ille Jõgi
Pepleri 27
Tartu 51010
tartu.lastekaitse@gmail.com
www.facebook.com/
TartuLastekaitseUhing

Vara Valla Lastekaitse Ühing

Vaike Torokvei
Matjama pk, Vara küla
Tartumaa 60401
tvaike@hotmail.ee
www.varalaps.ee

Valgamaa

Valgamaa Lastekaitse Ühing

Aili Heinjärv
Allika 19–19
Valga 68206
ailiheinjarv@hotmail.ee

Viljandimaa

Viljandi Lastekaitse Klubi

Anneli Raave
Kooliaia 5
Viljandi 71004
margit@viljandimaa.ee
www.viljandimaa.ee

Päikesekillu Perekeskus

Kristel Kadakas
Posti 24
Viljandi 71004
kristel@paikesekilluperekeskus.ee

Võrumaa

Võrumaa Lastekaitse Ühing

Inge Järvpõld
Sulevi 13, Võru 65604
Inge1963@gmail.com
http://www.facebook.com/
Võrumaa Lastekaitse Uhing

Hoia infot

Avalda internetis enda kohta nii vähe infot kui võimalik.

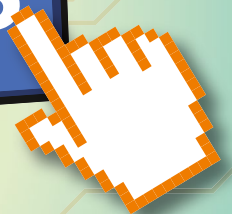
Ole arukas

Pea meeles, et teave internetis ei ole alati usaldusväärne. Võrdle leitud andmeid teiste allikatega või küsi nõu vanematelt ja õpetajalt.

Ole valvas

Inimesed internetis ei ole alati need, kellena nad end esitlevad. Kohtumine netisõbraga pärismaailmas peab olema läbimõeldud – tee seda ainult vanemate nõusolekul. Vali kokkusaamiseks avalik koht.

TARGALT INTERNETIS

Seisa enda eest

Kui näed või kuuled internetis midagi, mis Sind häirib, siis ära jäta seda enda teada - räägi kellelegi, keda usaldad.

Ole ettevaatlik

Võõrastelt saabunud materjalide avamine võib olla ohtlik – need võivad sisaldada viirust või sobimatut sisu.

Abi saad:

Lasteabitelefoni 116111 / MSN: info@lasteabi.ee / www.targaltinternetis.ee
www.politsei.ee/veebikonstaabel

